WILEŃSKI UNIWERSYTET PEDAGOGICZNY
WYDZIAŁ FILOLOGICZNY
KATEDRA FILOLOGII POLSKIEJ I DYDAKTYKI

Wiktoria Alipenkowa

WŁADYSŁAW ABRAMOWICZ.
PRÓBA ZARYSU MONOGRAFICZNEGO

Praca magisterska przygotowana w
Katedrze Filologii Polskiej i Dydaktyki
pod kierunkiem doc. dr Haliny Turkiewicz

WILNO 2009

Serdeczne podziękowania chcę złożyć
mojemu Promotorowi doc. dr Halinie Turkiewicz
za cenne uwagi i pomoc na wszystkich etapach powstawania tej pracy.

SPIS TREŚCI

WSTĘP...5

ROZDZIAŁ I

Biografia Władysława Abramowicza (1909-1965)...8

ROZDZIAŁ II

Od „świtania myśli do regionalizmu”. Poezja Władysława Abramowicza...........16

ROZDZIAŁ III

Publicystyka i książki popularnonaukowe

3.1. Publicystyka..34

3.1.1. Artykuły o tematyce literacko-kulturowej..34

3.1.2. Artykuły o zbiorach rękopisów Biblioteki AN...56

3.1.3. Artykuły o historii druku i prasy..60

3.1.4. Artykuły o innej tematyce...65

3.2 Książki popularnonaukowe...69

ROZDZIAŁ IV

Władysław Abramowicz jako tłumacz...76

ZAKOŃCZENIE..89

BIBLIOGRAFIA..92

ZAŁĄCZNIK

Abramavičiaus Vlado prašytų knygų, kai kurių straipsnių, mokslinių darbų, vertimų sąrašas (Spis książek, prac naukowych i tłumaczeń wykonanych przez Władysława Abramowicza)...98

SANTRAUKA..106

SUMMARY...107

WSTĘP

9 maja bieżącego roku minęło 100 lat od dnia urodzin wybitnego literaturoznawcy, historyka, poety, publicysty, bibliografa, tłumacza – Władysława Abramowicza, którego imię dziś jest nieco zapomniane, bądź zupełnie nieznane. Nikt dotychczas nie napisał obszerniejszej pracy, poświęconej życiu i twórczości danej osoby. Z tego powodu temat swojej pracy sformułowałam następująco: *Władysław Abramowicz. Próba zarysu monograficznego*.

Celem danej rozprawy jest próba wydobycia z zapomnienia człowieka, który swoim talentem i pracą przyczynił się do rozwoju kultury i literatury polskiej oraz litewskiej. Przedmiotem badań danej pracy jest osobowość Władysława Abramowicza i jego twórczość.

Wyznaczony cel rozprawy jest możliwy do osiągnięcia przez wykonanie następujących zadań:

- przez zebranie i selekcję materiału dotyczącego biografii i twórczości Władysława Abramowicza;
- przez analizę poetyki dwu zbiorków liryki nazwanego autora;
- przez krótką prezentację tematyki i zawartości treściowej artykułów i książek, napisanych przez Abramowicza;
- przez zapoznanie z przekładami wierszy i prozy z litewskiego na polski dokonanymi przez Abramowicza.

Wyznaczone zadania uzasadniają strukturę danej rozprawy, która będzie się składać z czterech rozdziałów:

Rozdział I: *Biografia Władysława Abramowicza (1909-1965)*. Rozdział ten zawiera życiorys i krótko zarysowuje działalność i twórczość tego wszechstronnego człowieka.

Rozdział II: *Od „świtania myśli” do regionalizmu. Poezja Władysława Abramowicza* - zawiera analizę i interpretację wierszy ze zbiorków: *Świtanie myśli* i *Regjonalne*.

Rozdział III: *Publicystyka i książki popularnonaukowe.* Ten rozdział przedstawia artykuły, zamieszczane w różnych pismach polskich, litewskich i rosyjskich. Artykuły te zostały podzielone na grupy tematyczne: o literaturze, prozaikach, poetach (litewskich, rosyjskich, polskich); o zbiorach rękopisów Biblioteki AN; o historii druku i prasy.

Podrozdział: *Książki popularnonaukowe* - zapoznaje z książkami o charakterze popularnonaukowym i pracami naukowymi, napisanymi przez Abramowicza.

Rozdział IV: *Władysław Abramowicz jako tłumacz.* W centrum uwagi tego rozdziału jest *Antologia najmłodszej poezji litewskiej*, w której znajdują się wiersze litewskich poetów, przełożone przez Abramowicza na język polski. Zawiera on też wzmianki o innych przekładach Abramowicza.

Taka kolejność rozdziałów jest uzasadniona tym, że na początku przedstawię sylwetkę osoby, która jest w centrum badań danej pracy. Dalsze rozdziały powstały ze względu na rodzaj twórczości, uprawianej przez Abramowicza: poezja, teksty popularnonaukowe (artykuły i książki), przekład.

Pisząc daną rozprawę opierałam się na różnych materiałach źródłowych. Rozdział pierwszy powstał na podstawie wielu artykułów, zamieszczonych w różnych pismach oraz krótkich notek w encyklopediach i słownikach takich jak: *Tarybinių Lietuvos rašytojų autobiografijos,*[1] *Tarybų Lietuvos Enciklopedija* [2], *Encyclopedia Lituanica* [3], *Tarybų Lietuvos Rašytojai. Biobibliografinis žodynas* [4] i inne.

Ważniejsze i obszerniejsze z artykułów to: artykuł Mieczysława Jackiewicza *Władysław Abramowicz - poeta i historyk polsko litewski* [5] i Dory Kacnelson *Kustosz Władysław Abramowicz* [6] . Bardzo ważnym źródłem, dającym wiele autentycznej informacji, jest rękopiśmienna autobiografia i dane ankietowe Abramowicza [7].

Drugi rozdział został napisany przede wszystkim w oparciu o teksty wierszy ze zbiorków *Świtanie myśli* [8] *i Regjonalne*[9].

Trzeci rozdział powstał na podstawie różnych artykułów napisanych przez Abramowicza i opublikowanych w pismach: „Kurier Wileński", „Czerwony Sztandar", „Literatūra ir menas", „Švyturys" i innych.

Ostatni rozdział powstał w przede wszystkim w oparciu o teksty pochodzące z antologii *Wybór najmłodszej poezji litewskiej* [10] .

Próbując przedstawić tu zarys monografii poświęconej Władysławowi Abramowiczowi, posługuję się metodami: opisowo-analityczną, analizy materiału krytycznoliterackiego i interpretacji tekstów, składających się na zbiorki *Świtanie myśli* i *Regjonalne.*

W tej pracy pokrótce przedstawię życiorys, działalność i twórczość człowieka, który, jak pisał Mieczysław Jackiewicz, całe swoje życie oddał dwom kulturom: polskiej i litewskiej. Był

---

[1] *Tarybinių Lietuvos rašytojų autobiografijos*, 1 A-K, „Vaga", Vilnius 1989, s. 5

[2] *Tarybų Lietuvos Enciklopedija*, t.1 A-Grūdas, Vilnius 1985, s. 11.

[3] *Encyclopedia Lituanica,* edited by Simas Sužiedėlis, Volume I, Boston, Massachusetts 1970, s. 14.

[4] *Tarybų Lietuvos Rašytojai. Biobibliografinis žodynas,* „Vaga", Vilnius 1984, s. 7.

[5] M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko-litewski*, „Kurier Wileński", 1992.IV.4, nr 66 (11835), s. 4.

[6] D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, „Zeszyty Historyczne", Instytut Literacki, tom 479, zeszyt sto trzeci, Paryż 1993, s. 145-154.

[7] *Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas*, [w]: *Lietuvių kultūros istorijos medžiaga*. *Anketiniai duomenys ir autobiografija*, t. 3, sudarė Juozas Girdrainis, Vilnius 1956. (Biblioteka Akdemii Nauk, Czytelnia T. Wróblewskiego, F 221-34).

[8] W. Abramowicz, *Świtanie myśli*, „Znicz", Wilno 1930.

[9] W.Abramowicz, *Regjonalne. Poezje*, „Znicz", Wilno 1933.

[10] W. Abramowicz, *Wybór najmłodszej poezji litewskiej,* „Znicz", Nowogródek 1935.

on poetą piszącym po polsku, tłumaczem poezji litewskiej na język polski, bibliografem, publicystą, nauczycielem młodych poetów wileńskich piszących po polsku.

Dr Dora Kacnelson, która znała Abramowicza osobiście, kilkadziesiąt lat po jego śmierci w swoim artykule napisała o nim następująco: *Życie jego dla mnie jest wzorem ofiarnego służenia kulturze, Polsce i ludzkości* [11]

[11] D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, ... s. 154.

ROZDZIAŁ I

Biografia Władysława Abramowicza

(1909-1965)

[12]

[12] *Tarybinių Lietuvos rašytojų autobiografijos, ...*, s. 4.

Władysław Abramowicz (Vladas Abramavičius) urodził się w Nowym Dworze rejonu trockiego 9 maja 1909 roku w ubogiej rodzinie kowala Eustachego i Urszuli (z Białopiotrowiczów) Abramowiczów. Ojciec był Litwinem, matka Białorusinką.[13] W 1914 roku rodzice przenieśli się do Kajsziadorisa. W tym samym roku umarła matka. Podczas wojny, jak pisze Abramowicz w swojej autobiografii, stracił trzy siostry i dwóch braci. W 1917 roku zaczął uczęszczać do szkoły początkowej. Mało co rozumiał na lekcjach, bo były prowadzone w języku niemieckim.

Był zmuszony od wczesnych lat zarabiać na swe utrzymanie, gdy ojciec był w więzieniu, a potem ciężko chory, macocha oddała go do pasania bydła. W 1922 roku, 13 grudnia, umiera ojciec.

Dwa lata później, w 1924 roku, Władysław, mając trzynaście lat, przyjechał do Wilna. Tu od 1918 roku mieszkał jego starszy brat Romuald. Początkowo zamieszkał u brata, aby zarobić na kawałek chleba, pracował fizycznie. W 1925 roku udało mu się zostać uczniem u krawca w zakładzie krawieckim B.Vainerisa[14]. Pracował tu bez przerwy przez cztery lata. Zdolnym i pracowitym chłopcem zaopiekował się katolicki ksiądz Józef Wajczunas. Pracując w zakładzie krawieckim równocześnie uczęszczał do szkoły wieczorowej i w 1926 roku ukończył początkówkę. Poźniej, do 1929 r. uczył, się w polskim Gimnazjum im. Kraszewskiego, w którym go urządził ksiądz Józef Wajczunas. Z Gimnazjum Kraszewskiego, gdzie otrzymał zaświadczenie o ukończeniu siedmiu klas, przeniósł się jesienią do gimnazjum dla pracujących, które ukończył w 1930 roku.

W 1929 r. zaczął pracować w urzędzie pocztowym, segregował korespondencję[15]. Po ukończeniu 18 lat zaczął pracować jako archiwista. Była to praca sezonowa.[16] W tym samym roku z powodu słabego zdrowia nie był przyjęty do służby w wojsku. Świadectwo dojrzałości otrzymał dopiero w 1933 roku w Gimnazjum J. Lelewela. Egzaminy maturalne zdawał trzykrotnie. Bardzo pragnął studiować na USB, lecz z powodu trudności materialnych musiał zrezygnować. Udało mu się wstąpić na wydział zaoczny Wyższej Szkoły Dziennikarskiej w Warszawie, którą ukończył w 1934 roku.

---

[13] Taką narodowość rodziców Abramowicz podaje w ankiecie, pytanie nr 29: *Žinios apie tėvus: Tėvas: Abramavičius Eustachijus, Mykolo sūnus 1875, kalvis, turėjo kalvę Kaišiadorių mieste, mirė 1922, Lietuvis; Motina: Bialopetrovič Urszulė-1879, Baltarusė, jokio turto neturėjo* (*Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas*, ... s. 6a), choć Dora Kacnelson w swoim artykule (D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, ... s. 146) podaje, że ojciec był Polakiem, a matka Litwinką.

[14] Zakład krawiecki B. Vainerisa znajdował się przy ulicy Trakų 8, Abramowicz pracował tu w latach 1925-1929 (*Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas,...* , pytanie nr 34: *Darbo stažas.*)

[15] W urzędzie poczty i telegrafu *Vilnius 2*, który znajdował się przy dworcu kolejowym, pracował od 1929.VI do 1930.IV.9, tamże.

[16] Pracował od 1930.X do1931.V.31, miejsce pracy ul. Dominikańska 4, tamże.

W latach 1933-39, z przerwami, pracował w wydawnictwie „Znicz”, w redakcji „Kuriera Wileńskiego”, był korektorem, potem dziennikarzem. W 1936 roku przeniósł się do Lidy, gdzie redagował miesięcznik krajoznawczo - regionalny „Ziemia Lidzka”. Był on pierwszym redaktorem tego pisma w latach 1936-1939. Pod redakcją Władysława Abramowicza pismo to znacznie się rozwinęło. Sam zamieszczał tam wiele artykułów.

W 1937 roku Abramowicz wrócił z Lidy do Wilna, gdzie rozpoczął pracę w redakcji „Kuriera Wileńskiego”. Pracował w niej do wybuchu drugiej wojny światowej. 1 lipca 1940 r. rozpoczął pracę w litewskiej agencji ELTA jako redaktor-tłumacz. Pracował tu do 22 czerwca 1941 r. W tym samym roku urządził się w zakładzie krawieckim „Standart”. Od 1942 r. zaczął szukać stałej posady. Przez kilka tygodni pracował w drukarni „Švyturys” jako korektor. Jesienią kiedy Litwa została przyłączona do Zwiąku Radzieckiego, rozpoczął pracę w Bibliotece Akademii Nauk jako bibliotekarz, od 13 lipca 1944 roku jako biograf, a od 1947 r. pełnił obowiązki kierownika działu rękopisów. Pracował w niej przez 25 lat aż do końca życia. Mieszkał przy ulicy Arsenalskiej[17].

Podczas okupacji hitlerowskiej ratował wyrzucone na bruk przez Niemców bezcenne zbiory Wileńskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk. Właśnie dzięki Abramowiczowi można odnaleźć do dziś książki pochodzące z biblioteki Towarzystwa w książnicy AN Republiki Litewskiej.

W 1940 roku ożenił się z Polką Katarzyną Gintowt-Dziewiałtowską, wieloletnią tłumaczką audycji w języku polskim „Radia Litewskiego”. Doczekał się córki Barbary [18], która została aktorką i małżonką śpiewaka operowego i profesora konserwatorium Eduardasa Kaniawy.

Od 1947 roku bez przerwy kierował działem rękopisów w Bibliotece Akademii Nauk. Dział ten powstał dzięki zbiorom Tadeusza Wróblewskiego i *pod wprawną ręką Władysława Abramowicza urastał do rangi olbrzymiej skarbnicy wiedzy o dziejach kultury i historii*[19]. Jako człowiek Abramowicz był niezwykle uczynny. Jak pisze Dawid Fajnhauz: [...] *nie odmawiał nikomu pomocy w kwerendzie. Zresztą szperanie w aktach było jego ulubionym zajęciem:*

---

[17] W ankiecie, która była wypełniona w 1954 r., Abramowicz podaje swój adres zamieszkania: Gorkio 39-8 (*Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas*, ... , pytanie nr 35*: Adresas namų*), a D. Kacnelson w swoim artykule (D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, ... , s. 145) pisze, że przed śmiercią Abramowicz mieszkał z J. Wajczunasem w trzypokojowym mieszkaniu przy ul. Giedymina (od 1965 r. Lenina).

[18] W jednym z programów telewizyjnych *”Domus Galerija”-kai norisi geriau* (*TV-3*, 2009.III.28) mówiono o córce Abramowicza Barbarze Abramavičiutė- Kanavienė i jej mężu Eduardasie Kaniavie. Obecnie pani Barbara mieszka z mężem w Połądze i Wilnie. Jak sami mówili, pół roku mieszkają nad morzem, pół w stolicy. Oboje wykładają na Uniwersytecie w Kłajpedzie. Abramowicz ma dwóch wnuków Eduardasa i Andriusa. Córka wspomniała też, że chrzestna matka jej ojca była hrabianką, pochodziła z rodu Habsburgów.

[19] M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko-litewski*, ... s. 4.

Litwin z narodowości, miłujący Polskę jako swą drugą ojczyznę - udzielał niejednej rady i pomocy polskiemu badaczowi.[20]

W 1945 roku wstąpił na Wydział Historyczny Uniwersytetu Wileńskiego, który ukończył w 1951 roku. Przez jakiś czas uczył języka polskiego, który na tym wydziale był obowiąkowy.

Był on członkiem Związku Pisarzy Litwy, stworzył kółko literackie przy „Czerwonym Sztandarze". W 1946 r., 20 maja, P. Cwirka wręczył mu medal *За доблестный труд в Великой и Отечественой 1941-1945* [21] jako prezesowi Związku Pisarzy Litwy.

Abramowicz przyjaźnił się z publicystą i dziennikarzem Eugeniuszem Matuziawicziusem, historykiem sztuki Jerzym Ordą, księdzem Józefem Wajcziunasem. Córka Barbara Abramawicziute-Kanawiene (Barbora Abramavičiutė-Kaniavienė) w jednym z wywiadów[22] mówiła, że do grona przyjaciół jej ojca zaliczali się Albinas Żukauskas (Albinas Žukauskas), Kazis Inczura (Kazys Inčiura), (Witautas Sirija Gira) Vytautas Sirija Gira [23].

Władysław Abramowicz odszedł na zawsze 16 listopada 1965 roku. *Świetny historyk i literaturoznawca, poeta i tłumacz, autor jedenastu książek zginął w rozkwicie swego wspaniałego talentu i twórczych sił – popełnił samobójstwo w Wilnie.* [24] To straszne nieszczęście miało miejsce w trzypokojowym mieszkaniu pisarza przy ulicy Gedymina, obok gmachu Biblioteki Republikańskiej, gdzie mieszkał z Jonasem Witulisem. Z żoną niedługo przed samobójstwem rozwiódł się, a córka mieszkała u męża. Zostawił krótką notatkę: *Umieram za przyjaźń ludów. Córko moja Barbaro, proszę przebaczyć i zrozumieć, że musiałem tak zrobić.*[25]

Władysław Abramowicz został pochowany na wileńskim cmentarzu Rossa, blisko głównej bramy, na lewo od niej, pod kamiennym obeliskiem, na którym nawet nie jest napisane, że był literatem i historykiem. W sąsiedztwie spoczywają Miaria Piłsudska z Koplewskich, pierwsza żona Józefa Piłszdskiego i architekt Antoni Wiwulski.

Twórczość i działalność

Wybitny literaturoznawca, historyk, poeta, publicysta zostawił po sobie pokaźny dorobek twórczy. Swoją twórczość literacką zaczął wcześnie, wiersze pisał już w dzieciństwie.

---

[20] D. Fajnhauz, *Vladas Abramavičius*, „Acta Baltico-Slavica", red. Jerzy Antoniewicz, t.5, PWN, Białystok 1967, s. 478.

[21] *Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas*, ... , pytanie nr 21: *Apdovanojimai po spalio revoliucijos*.

[22] B. Znajdziłowska, *Z córką – o ojcu*, „Kurier Wileński", 1999.V.6, nr 85, s. 8

[23] W Bibliotece Akademii Nauk, w czytelni T. Wróblewskiego zachował się list i pięć kart pocztowych pisanych w latach 1949-1965 przez Abramowicza do Witautasa Giry. Pocztówki zawierają pozdrowienia noworoczne. W liście Abramowicz prosi Girę o recenzję przesłanych wierszy, F349-95.

[24] D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, ... s. 145.

[25] Tamże, s. 145.

W 1930 roku przyjaciel Abramowicza z gimnazjum, Stanisław Merlo [26], pracujący w tym czasie w wydawnictwie „Znicz", wydał za własne środki jego debiutancki zbiorek wierszy *Świtanie myśli*. Trzy lata później w 1933 roku ukazał się drugi - *Regjonalne*. Te dwa jedyne w jego dorobku twórczym zbiorki poezji, bo po 1940 r. już nigdy nie publikował swoich własnych wierszy, opatrzył dedykacjami. Jedna z nich była poświęcona księdzu, który pomógł jemu, gdy przybył do Wilna jako młodzieniec: *Czcigodnemu Księdzu Józefowi Wajczunasowi, szczeremu miłośnikowi piękna, w serdecznym upominku garstkę tych wierszy ofiaruję.*[27]

Najobszerniejszą część w jego dorobku zajmują artykuły, drukowane w takich pismach jak: „Kurier Wileński", „Pergalė", „Literatūra ir menas", „Švyturys", „Czerwony Sztandar". Problematyka artykułów była różna, jednak najczęściej były to tematy z dziedziny literatury. Pisał o poezji i prozie litewskiej, teatrze, Mickiewiczu, Tadeuszu i Walerym Wróblewskich, różnych innych działaczach i pisarzach.

Oprócz wierszy i artykułów pisał też powieści i nowele. Napisał powieść *Przez zieloną górę* i zbiór nowel *Otwarte ramiona.*[28] Napisał też *Krótki podręcznik do nauki języka litewskiego bez pomocy nauczyciela*, który został wydany w Kownie w 1939 r.

Wykazał się też jako tłumacz. Na początku lat 30-tych zainteresował się współczesną poezją litewską. Przełożył wiele wierszy, niektóre z nich wydał w 1935 roku w Nowogródku w zbiorze *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*. Do książki weszły tłumaczenia dwudziestu pięciu poetów litewskich. Jak pisze Mieczysław Jackiewicz w swoim artykule: *Władysław Abramowicz był drugim po Stefanii Jabłońskiej tłumaczem literatury litewskiej na język polski.*[29]

Oprócz tego Abramowicz na język polski przełożył utwory wielu prozaików litewskich: Petrasa Cwirki (Petras Cvirka), Antanasa Wenclowy (Antanas Venclova), Kazisa Boruty (Kazys Boruta), Jonasa Marcinkewicziusa (Jonas Marcinkevičius), Juozasa Baltuszisa (Juozas Baltušis). Sam Petras Cwirka pisał do Abramowicza w liście, jakie jego utwory najbardziej nadają się do tłumaczenia.

Abramowicz, kontynuując tematykę litewską w swoich pracach, opublikował w „Kurierze Wileńskim" artykuły: *Obraz współczesnej literatury litewskiej* (1932) i *Kult matki we współczesnej literaturze litewskiej* (1933). Oba ukazały się w Wilnie.

W 1938 roku wydał w Lidzie szkice krajoznawcze *Strony Nowogródzkie*. Zawierały one cykl artykułów, pisanych w różnych okresach, podczas pobytu pisarza w tych stronach.

---

[26] *Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas, ... , Autobiografija*.
[27] W. Abramowicz, *Regjonalne: poezje*, ... s. 1.
[28] E. Kurzawa, *Słownik polskich pisarzy współczesnych Wileńszczyzny*, Lubuska Oficyna Wydawnicza, Zielona Góra 1995 r, s. 17 (informację o tych utworach podaje tylko dane źródło).
[29] M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko –litewski*,..., s. 4.

Choć Abramowicz był Litwinem, jednak, jak pisze Dora Kacnelson: *większość prac naukowych i esejów napisał po polsku, część po litewsku. Ale oryginalne swoje wiersze pisał tylko po polsku, poezje litewskie i rosyjskie tłumaczył tylko na język polski*. [30]

Jak wielu pisarzy Abramowicz czasem podpisywał swoje prace pseudonimami: *Algirdas Gegužinis, Vladas Gegužinis*.[31] Tym pierwszym posłużył się pisząc kilka artykułów, które były zamieszczone piśmie „Naujoji Lietuva". W 1944 roku wydał w Wilnie *Šešuolių raktas. Žvilgsnis tėviškes praeitin (Klucz Szeszoli. Spojrzenie na przeszłość ojczyzny)*, którą podpisał jako Vladas Abramavičius-Gegužinis.

Gdy ukończył uniwersytet, zaczął wydawać prace popularnonaukowe: *Walery Wróblewski* (1958), *Tadeusz Wróblewski* (1960), *Taras Szewczenko i Wilno* (1964), które zostały napisane w języku litewskim. Po polsku wydał: *Piśmiennictwo i książka na Litwie* (1957) oraz opracował i przygotował do druku *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821* (1956).

W 1963 roku wydał jeszcze dwie obszerne ważne prace w języku litewskim: *Rankraščių rinkiniai (Zbiór rękopisów*) i *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas (Opis inwentarza feudalnych gospodarstw ziemskich na Litwie)*. Pomagają one badaczom, historykom korzystać z rękopisów i zbiorów dokumentów Biblioteki Akademii Nauk. Wszystkie wyżej wymienione prace Abramowicza zostały wydane w Wilnie.

Zbierał on też materiały do *kapitalnej* książki, tak ją określił M. Jackiewicz, *Wilno literackie (Literatūrinis Vilnius)*. Był przygotowany plan tej książki i miało to być jego dzieło życia. Niestety, śmierć przerwała ten zamiar.

Oprócz pisania prowadził też inną działalność. Będąc pracownikiem biblioteki naukowej Abramowicz położył ogromne zasługi w porządkowaniu starodruków, ich opracowywaniu i udostępnieniu naukowcom, w tym także polskim. Dawid Fajnhauz pisał o nim w nekrologu: *Cały był pogrążony w wieku przeszłym, przejęty troskami dziewiętnastowiecznych epigonów romantyzmu, rozsianych po setkach zaścianków, przejęty zrywami wolnościowymi, których idee, przez pokolenie następne rozwijane, doprowadziły do niepodległej Polski i niepodległej Litwy*. [32]

Władysław Abramowicz odegrał też wybitną inspiratorską i organizycyjną rolę w animowaniu polskiego ruchu literackiego w Wilnie.[33] Będąc członkiem Związku Pisarzy Litwy zaczął kierować młodym ruchem poetyckim Polaków Wilna i Wileńszczyzny.

---

[30] D. Kacnelson, *Kustosz Władysław Abramowicz*, ... , s. 147.
[31] *Lietuviškieji slapyvardžiai. Lietuviškos spaudos iki 1993 m. slapyvardžių sąvadas*, sudarė ir parengė J. Mačiulis, Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka,Vilnius 2004, s. 2.
[32] D. Fajnhauz, *Vladas Abramavičius*, ..., s. 478.
[33] M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko –litewski*,..., s. 4.

Dzięki niemu w 1954 roku przy redakcji „Czerwonego Sztandaru" utworzono Kółko Literackie. Jak pisze Mieczysław Jackiewicz w swoim artykule: *O pracy tego pierwszego Kółka zachowało się niewiele informacji – brak danych o jego liczebności, składzie, metodach działania. Przewinęli się przez nie prawdopodobnie bodaj wszyscy z ówczesnych piszących po polsku. Na podstawie danych prasowych można stwierdzić, że członkami Kółka byli tacy autorzy „Czerwonego Sztandaru" lat pięćdziesiątych jak: F.Karawacki, W. Sawicki, A. Zajączkowski, T. Laskowicz i inni. Abramowicz prowadził zajęcia seminaryjne, na których omawiano przekładane przez członków wiersze, opowiadania, a nawet utwory sceniczne, podejmowano również decyzje o kwalifikowaniu prób literackich do druku. Pierwsze kółko działało nie dłużej niż do roku 1956*.[34]

Córka Barbara w wywiadzie mówiła, że sesje poetyckie odbywały się w czwartki, a pierwszą poetką była Jadwiga Bębnowska [35].

Pasja Abramowicza udzieliła się też członkom Kółka Literackiego. W 1954 roku nauczyciel z Nowej Wilejki Wacław Sawicki zorganizował kółko literackie w szkole. W wyniku w latach 1955-57 istniały już dwa kółka literackie: w Instytucie Nauczycielskim i w szkole w Nowej Wilejce.

Oprócz tego Władysław Abramowicz *prowadził na łamach „Czerwonego Sztandaru" coś w rodzaju szkółki literackiej, omawiając wady i zalety nadsyłanych mu tekstów, zwracając przede wszystkim uwagę na konieczność bezbłędnego opanowania języka polskiego oraz ciągłego kontaktu z literaturą piękną. Młodzi poeci pisali do niego z prośbą o radę. Abramowicz zawsze życzliwie odpowiadał na każdy list, uczył jak trzeba pisać wiersze. Jednak przede wszystkim zachęcał mlodych pisarzy do czytania klasyków, do korzystania z bibliotek oraz do poznania teorii literatury.*[36]

W 1958 r. Abramowicz po raz drugi zorganizował Kółko Literackie przy „Czerwonym Sztandarze" i był jego kierownikiem do śmierci, do 1965 roku.

Oprócz tego wykładał on dla studentów 5 roku studiów na Uniwersytecie Wileńskim, na wydziale historii. Od 9 września do 23 grudnia wygłosił 17 wykładów na temat *Rankraščių fondo organizacija ir tvarkimas* (*Porządkowanie i organizacja zbioru rękopisów*).

Wszyscy, którzy znali Władysława Abramowicza, zawsze nazywali go poetą, tłumaczem, bibliografem, historykiem kultury. Krzysztof Woźniakowski pisał, że Władysław Abramowicz to wielki rzecznik przyjaźni i kulturowego zbliżenia Polaków z Litwinami[37].

---

[34] Tamże, s. 4.
[35] B. Znajdziłowska, *Z córką – o ojcu, ...* , s. 8.
[36] M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko –litewski,...* , s. 4.
[37] Tamże, s. 4.

Był on nie tylko dobrym uczonym, ale, jak pisze A. Żukauskas: *Władysław Abramowicz był człowiekiem dobrym, serdecznym, szczerym, czułym, uczynnym. Właśnie takim został i zostanie w sercach wielu ludzi*.[38]

W podobny sposób o Abramowiczu odzywa się J. Būtėnas: *Władysław Abramowicz całe życie odznaczał się niezwykłą pracowitością, pilnością, skromnością.*

Jasny obraz osobowości Władysława Abramowicza długo pozostanie w pamięci tych którzy go znali.[39]

Cytowany tu niejednokrotnie Dawid Fajnhauz w tymże nekrologu pisał: *Z odejściem V. Abramavičiusa wśród badaczy dziejów Litwy zabrakło gorącego miłośnika jej dziejów. Pozostanie on na długo w pamięci ludzi, którzy Go znali, ludzi, którzy o Nim słyszeli, w pamięci Litwinów i Polaków w Polsce, (...). Samotna Jego mogiła na cmentarzu Rossa w Wilnie w cieniu drzew, (...) przypominać będzie przechodniom, że leży tu ofiarny badacz wileńskiej tradycji, jednakowo bliskiej sercu Polaka, jak i Litwina.*[40]

Córka wspomina o nim trochę z innej strony, w już przywoływanym tu wywiadzie o ojcu mówiła następująco: *Był świetnym krawcem. Wszystko, czego dotknął, przemieniał w piękne stroje. To on mnie nauczył prasować męskie koszule*.[41]

Jak widzimy, Władysław Abramowicz od dzieciństwa dwujęzyczny i dwukulturowy był ciekawą, wszechstronnie wykształconą osobowością, świadomie poświęcił całe swe życie propagowaniu wzajemnych związków i przyjaźni polsko-litewskiej.

[38] A. Žukauskas, *Vladas Abramavičius*, „Pergalė”, 1965, nr 12, s. 174, tłumaczenie z litewskiego.
[39] J. Būtėnas, *Vlado Abramavičiaus netekus*, „Literatūra ir menas“, 1965.XI 2, s. 7, tłumaczenie z litewskiego.
[40] D. Fajnhauz, *Vladas Abramavičius*, ... , s. 478.
[41] B. Znajdziłowska, *Z córką – o ojcu*, ... , s. 8.

ROZDZIAŁ II

Od „świtania myśli” do regionalizmu.

Poezja Władysława Abramowicza

Jak już było wspomniane w pierwszym rozdziale, Władysław Abramowicz napisał i wydał tylko dwa tomiki poezji: *Świtanie myśli* i *Regjonalne*. Tematyka obu zbiorków jest zróżnicowana. W pierwszym, jak pisze T. Bujnicki, przeważa tendencja polskiego patriotyzmu[42], drugi zawiera opis ziemi wileńskiej, ludzi, przyrody oraz tęsknotę za miejscem, w którym się poeta urodził i rodziną. Oba tomiki łączy to, że autor opatrzył je dedykacją, która jest skierowana do osób duchownych. Debiutancki tomik *Świtanie myśli* zadedykował: *Jego Eminencji Przewielebnemu Ks. Biskupowi Dr. Władysławowi Bandurskiemu poświęcam* [43], a *Regjonalne* przyjacielowi, księdzu Józefowi Wajczunasowi.

W obu tomikach występuje ten sam podmiot liryczny. W pierwszym tomiku jest to młody człowiek, który na początku jest pełen zapału, marzeń i chęci osiągnięcia upragnionego celu. Jednak spotykają go w życiu nieszczęścia i niepokoje. Jest on samotny, nieszczęśliwy, poniżony. Ukazuje się jako dobry patriota, który kocha, ceni i szanuje Polskę. W drugim tomiku widać, że bohater jest pesymistycznie nastawiony, obejmuje go nostalgia, wraca on do motywu rodzimego kraju, pogrąża się we wspomnienia, zachwyca się przyrodą ojczystych miejsc. Czytając wiersze z drugiego zbiorku nie ma się wątpliwości, że bohater, występujący w tych wierszach i autor to ta sama osoba. Wskazują na to fakty z biografii autora zawarte w wierszach: to sytuacja rodzinna, miejsce urodzenia.

Debiutancki tomik autora *Świtanie myśli,* wydany w roku 1930, otwiera cykl *Samotna droga.* Składa się on z pięciu wierszy, które mają formę sonetu. Podmiot liryczny tych wierszy występuje w pierwszej osobie liczby pojedynczej, reprezentuje on człowieka, który wybiera się w „podróż życiową”. W pierwszym sonecie bohater prosi Zbawiciela, by pomógł mu dotrzeć do kresu. Jest optymistycznie nastawiony, ma nadzieję na najlepsze. Jest w podniosłym nastroju, rozwija swoje „skrzydła”, aby wzlecieć:

Przybieram skrzydła, frunę, jak sokół skrzydlaty
W świat mi daleki, wielki, groźny – i nieznany.[44]

Motyw lotu i skrzydeł występuje w tym tomiku Abramowicza dość często. Motyw ten nie jest nowy, spotykany też u innych pisarzy wileńskich, jak np.: T.Bujnicki i jego wiersz *Pegaz*, czy

---

[42] T. Bujnicki, *Polskojęzyczne pisarstwo Litwinów na Litwie*, [w]: *Życie literackie i literatura w Wilnie XIX-XX wieku*, pod red. T. Bujnickiego i A. Romanowskiego, Kraków 2000, s. 259.
[43] W. Abramowicz, *Świtanie myśli*, ... , s. 1.
[44] Tamże, s. 5.

wczesny tomik K. Iłłakowiczówny *Ikarowe loty.* Wykorzystany przez Abramowicza motyw lotu i skrzydeł ma charakter nieco epigoński.

Kolejne wiersze z tego cyklu pokazują, że lot ten okazał się dla bohatera trudny i niebezpieczny. Towarzyszą mu huragany, wichry i ciemność. Jednak w tej ciemności są odblaski światła wskazujące dalszą drogę. Podmiot liryczny jednak nie może zbliżyć się do tego światła. Przeszkodę stanowi dla niego przeszłość, którą traktuje jako ciężar, ale to jedyny majątek, który posiada. Bohater jest samotny wśród złowieszczej głuszy, szuka powietrza. Siebie nazywa ślepym pustelnikiem, bezdomnym. Niezależnie od tego, czuje się szczęśliwym człowiekiem, bo Bóg dał mu taką duszę i potęgę, która zwalczy zło. Zwołuje do siebie wszystkich smutnych, znękanych życiem, aby pocieszyć ich swą twórczością płynącą z duszy:

Szczęśliwym, że mi Bóg dał taką duszę,
A do niej serce miłością ogniste –
Drogi chwastami porosłe – ciernistе....
I tą potęgę, którą zło zagłuszę.

Zbliżcie się do mnie wszyscy ludzie smutni,
Znękani życiem i wzgardzeni losem...
Niech was pocieszą struny mojej lutni; (...)[45]

W ostatnim wierszu z tego cyklu autor dowodzi, że aby przetrwać wszystkie nieszczęścia, smutki napotkane w życiu, potrzebne są wiara i wierność. Właśnie te dwie cnoty pomogą podmiotowi dotrzeć do kresu i osiągnąć swój upragniony cel:

Wierny zadaniu, wytrwam jak opoka;
Choć młodość – życia oddam jej w ofierze!
W zwycięstwo silnie, jako w Boga wierzę;
Oto jest wiara, wielka i głęboka! [46]

Tym pragnieniem, do którego dąży bohater Abramowicza, jest marzenie wszystkich artystów- być uznanym przez odbiorców. W pierwszym sonecie jasno wyraża to swoje pragnienie:

Raz jeden w życiu pragnę być na tem weselu,
Kiedy hymnem zbóż złotych step mój zaszeleści. [47]

Jak wskazuje dany dwuwers, najważniejszym celem bohatera było „wejście na Parnas". Jednak, czytając kolejne wiersze tego i innego tomika, widzimy, że to marzenie się nie spełniło. Podczas całej swej podróży do szczytu, którego nie udało się osiągnąć, podmiot jest samotny. Sam tytuł wiersza wskazuje na tę samotność: *Samotna droga.*

---

[45] Tamże, s. 8.
[46] Tamże, s. 9.
[47] Tamże, s. 5.

Tematyczną kontynuacją tego cyklu jest tytułowy wiersz *Świtanie myśli,* który nastrojowo pełen jest czynu i zapału. Już w pierwszym wersie widzimy inicjatywę podmiotu lirycznego, mówi on*: Pędź duchu mój! (...) Niewarte życie nic bez zdarzeń!* Rozkazuje duchowi, aby pędził przez lasy, morza, szukał nowych dróg i wrażeń, nie zwracał uwagi na niewygody i nie zapominał o miłości, aby nie bał się, że go zagłuszy i zgnębi morski nawałnicy huk, bo walczyć mu zawsze pomogą i za ster będą służyć Ojczyzna i Bóg:

Gdy przed straszną nawałnicy nocą
morski zgnębi cię huk,
hasło ci przyjdzie z pomocą:
Ojczyzna i Bóg!!! [48]

Wiersz ze względu na swój nastrój i motyw lotu ducha ponad poziomy, nawiązuje do Mickiewicza, szczególnie do *Ody do młodości* i jej słynnego hasła: *Młodości! Dodaj mi skrzydła! Niech nad martwym wzlecę światem / W rajską dziedzinę ułudy: (...)*[49].

Świtanie myśli i cykl *Samotna droga* mają wiele wspólnego. Po pierwsze, tu i tam podmiotem lirycznym jest człowiek, który wybiera się w drogę życiową. Po drugie, w obu wierszach autor podkreśla, że człowiek wszystko będzie mógł osiągnąć w życiu, jeśli tylko pozostanie wierny swojemu marzeniu i będzie mocno wierzył w to, co robi. Pomocą i siłą, która pomoże mu wytrwać do końca, będą Bóg i ojczyzna. W pierwszym sonecie z cyklu *Samotna droga* i *Świtanie myśli* bohater jest optymistycznie nastawiony. Te dwa wiersze nie są tematycznie związane z innymi utworami danego tomiku. Jedyne, co je łączy, to podmiot liryczny.

Kolejny cykl *Z sonetów* zawiera wiersze, poświęcone osobom, z którymi autor pracował i przyjaźnił się. Jeden z nich dedykowany *Współpracownikom.* Ma on charakter pesymistyczny, bohater żegna tu swoich współpracowników, bo odchodzi z pracy. Jednak wie, że sądzą o nim źle i jego wyznanie nikogo z nich nie wzruszy. Odchodzi nie z własnej woli. Jest zmuszony do odejścia przez pewną osobę:

Osoba jedna z pośród wielu ludzi,
Taka co tytan rozsądkiem mniemany
Wygania innych na bezdroża krańce;(...) [50]

Nie wiemy, kim ona jest, ale z treści wiersza możemy się domyślić, że człowiek ten zajmuje wysokie stanowisko. Jednakże, zdaniem podmiotu lirycznego, osoba ta jest nieszczęśliwa, myśląc, iż wzmocni swoją pozycję, jeżeli poniży podwładnych i utrudni życie innym. Jednym z tych poniżonych prawdopodobnie był bohater tego utworu.

---

[48] Tamże, s. 14.
[49] A. Mickiewicz, *Wybór pism,* Wydawnictwo Literatury w Językach Obcych, Moskwa 1953, s. 9.
[50] W. Abramowicz, *Świtanie myśli, ...* , s. 20.

Dwa kolejne wiersze są poświęcone pani W.P. Stępieniowej, która, jak wynika z treści wiersza, była bliską przyjaciółką autora oraz tajemniczemu panu R... . Chodzi o wiersz *Do Pana R...* , w którym zagadkowy bohater nie jest dobrze traktowany. Już w pierwszym wersie podmiot liryczny zwraca się do niego: *O, niedobra istoto*! Wiersz doskonale koresponduje z poprzednim tekstem *Współpracownikom.* Być może osoba, która odebrała posadę, jest właśnie tym panem R... . Autor sugeruje jednak, że to, co w tej chwili posiada Pan R... , może jutro stracić. Nie widzi on bowiem swej czarnej duszy, która jest *pełna szału zawrotu*. Jednakże poeta podkreśla, że Bóg jest wszechwidzący. Swój stosunek do tego człowieka podmiot w pełni pokazuje w ostatniej strofie:

Jaka jest twa powinność? – chcesz tytuł bogacza?!
O przeklęty, - i zdrady pełna twoja pycha!
Jak dzikość twej osoby bluźnierstwo oznacza,
Tak sumienie nad ludem cierpiącym nie wzdycha;
Krwią tylko swych poddanych swobodnie oddycha –
Strzeż się jednak, choć widzisz, że Bóg ci przebaczy!..[51]

Nie do końca jednak jest zrozumiały ostatni wers, który mówi, że Bóg przebaczy to zło, które popełnia pan R... . Pozostaje więc pytanie, dlaczego nie zostanie on ukarany za swoje niedobre postępowanie wobec innych? Ale zaraz nasuwa sią odpowiedź: Bóg jest miłosierny, nie pragnie śmierci grzesznika, woli mu dać szansę nawrócenia.

Występuje w tym tomiku także tematyka miłosna, najwyraźniej ona ujawnia się w cyklu *JWP. J...* . W wierszu *Bonis Auspiciis* podmiot wyraża uczucia człowieka, który zwraca się do przyjaciółki, jak sam on określa, jest to *przyjaciółka droga*. Tęskni za nią, czuje się samotny, chce mu się płakać, czeka więc na szybkie spotkanie:

Czekam więc znowu tej rozkosznej chwili,
Kiedy dzień przyjdzie cichy i uroczy –
I obraz twojej postaci przymili –
I znów, jak ongi, mnie skrzydłem otoczy. [52]

W drugiej części wiersza już widzimy, że spotkanie to nastąpiło i bohatera ogarnęło szczęście:

I tak szczęśliwym w radości utonął
Ukradkiem łezkę ze szczęścia uronił,
Płonące lica niby ogień... skropił. [53]

Ostatni wers, w którym się mówi, że „twarz płonęła”, potwierdza, iż bohater był bardzo podniecony tym spotkaniem, na które czekał od dłuższego czasu. Jego zachowanie wskazuje na

[51] Tamże, s. 24.
[52] Tamże, s. 27.
[53] Tamże, s. 28.

fakt, iż jest zakochany. Wyznaje on: *dźwięk twego głosu (...) dzwonem szczęścia w mej duszy zadzwonił/ Jam go pochłaniał słuchem, sercem chwytał; jużem się cały do głębi zapłonął; za każdym niemal ruchem stale gonił* [54]. Takie zachowanie można obserwować u ludzi, którzy są zakochani. W ostatniej części podmiot ostatecznie wyznaje swoją czułość:

(...)
Więcej niż gwiazdozbiory widzę w Twoich włosach,
Których urok jest większy od potęgi Feba.
(...)
Więcej niż płomień słońca, który jutrznię złoci,
Lśnią Twoje oczy dla mnie, jak Grekom boginie.
(...)
Więcej niż różnobarwne, bezcenne kobierce,
Więcej nad satysfakcję wzajemnej zapłaty
Cenię ja – Twoją duszę i szlachetne serce. [55]

Powyższy wers wkazuje na to, że bohater w ukochanej osobie bardziej ceni nie wygląd zewnętrzny, a jej piękno wewnętrze, które kryje się w dobroci, szlachetności. Najważniejsza dla niego jest dusza człowieka.

Wiersz *Wspomnisz li jeszcze* świadczy o tym, że miłość podmiotu lirycznego nie była odwzajemniona. Bohater zwraca się tu do dziewczyny. Pyta ją, czy kiedyś jeszcze wspomni o nim, takim nieśmiałym, patrząc w tę stronę. Ona natomiast milczy. Owe milczenie jest odpowiedzią na pytanie. Bohater tego wiersza zgadza się z dziewczyną, iż nie trzeba wspominać tego, co było kiedyś. Zastanawia się nad tym, czy możliwe jest szczęście, a może człowiek zginie cicho *jak mgła w zapomnieniu.* Mimo to będzie czekał na swoje szczęście jak zawsze pokorny, cichy i dumny z siebie :

Lecz jeszcze dumny jestem, bo w mem sercu gości
Ten, - który nie pogardził duszą, choć nędzarza.[56]

To szczęście, do którego dąży bohater i każdy z nas, autor rozumie dwojako. Jego swoistą definicję zawarł w wierszu *Szczęśliwi,* pochodzącym z cyklu *Z sonetów*. Poeta opisuje tu szczęście w sposób nieco dziwny, nie tak, jak je wyobraża większość:

Szczęśliwi ludzie, ci którzy zostali
Samotni w życiu, bez mienia i domu,
Że dla nich współczuć nigdy niema komu,
Kiedy wymownie serce się rozżali.[57]

[54] Tamże, s. 28.
[55] Tamże, s. 29.
[56] Tamże, s. 33.

Jest to jakieś dziwne i osobliwe postrzeganie szczęścia. Właśnie tacy „szczęśliwi" ludzie cierpliwi, wytrwali, niezmienni i twardzi jak ze stali, trzeźwo myślący, według poety, mogą iść do przodu: *Idą przed siebie, bo ich czeka przyszłość.* Można więc wyciągać wnioski, że tylko człowiek samotny i wytrwały, który stracił mienie, dom rodzinny, może coś osiągnąć. Tacy ludzie nie mają już nic do stracenia, dlatego mogą bez obawy patrzeć w przyszłość, bo tylko ona może dać im szczęście, którego nie zaznali w przeszłości lub je stracili. Właśnie do nich można zaliczyć i samego Abramowicza. On także stracił rodzinę, musiał wcześnie opuścić rodzinny dom. Trudne życie nauczyło go cierpliwości i wytrwałości.

Jednak w innym wierszu *Pro patriae libertas*[58] z cyklu *Suum cuique* szczęśliwy człowiek, według poety, to taki, który poświęca się dla ojczyzny: *(...) potrafi serce oddać w dani/ I za Jej wolność w ciemnym zasnąć grobie.* Duch takiego człowieka staje się doskonały, czysty, nieskalany, biały *(...)I jeszcze chwilę, już będzie na progu/ Wiecznego szczęścia i żyć wiecznie w Bogu.* Strofy te sugerują, że dla autora człowiek szczęśliwy to ten, który poświęcił się dla innych, dla ojczyzny i swoje wieczne szczęście odnalazł tam wysoko, u Stwórcy. Mamy więc dwie różne opcje postrzegania szczęścia. W pierwszym wypadku szczęśliwymi nazywa tych, którzy są samotni, nieugięci, dążący prosto do wymierzonego celu, tych, którzy nie mają nic do stracenia, bo los im odebrał rodzinę i dom. Z drugiej strony, mamy obraz przeciwstawny. Szczęśliwy człowiek to ten, który umie się poświęcić dla dobra innych. Czeka go wtedy wieczne szczęście w życiu pozaziemskim, u boku Boga. Jest tu pokazany romantyczny sposób myślenia: jednostka pozbawiona wszystkiego poświęca się dla dobra innych i ojczyzny.

Kolejny wiersz Abramowicza *Smutno mi, Boże* odsyła nas do hymnu Juliusza Słowackiego pod tym samym tytułem. Hymn wieszcza romantycznego zawiera osobiste wyznanie Polaka - emigranta tęskniącego za ojczyzną. Te dwa wiersze dwu zupełnie różnych autorów łączy nie tylko tytuł, ale i melancholijny nastrój. Wiersz Abramowicza jest krótszy, zawiera on cztery zwrotki, każda z nich kończy się, jak i w hymnie J. Słowackiego, słowami *Smutno mi, Boże!* Wszystkie strofy zaczynają się od anafory *chociaż/choć.* Podmiot liryczny Abramowicza to człowiek, który mieszka na ziemi ojczystej, która jest dla niego w danej chwili największym skarbem, nigdy nie przestanie jej kochać. Ta miłość będzie rosła w jego duszy z dnia na dzień. Bohater na zawsze pozostanie wiernym synem swojej ojczyzny. W ostatniej zwrotce wyznaje:

Chociaż widzę Twą dobroć, Ojcze Nieskończony,
Czuwasz stale nade mną, jak poranek złoty,
Śląc swe blaski promienne do serca sieroty –

---

[57] Tamże, s. 21.
[58] Tamże, s. 44.

I choć dziś łaską Twoją jestem uwieńczony...

Choć Ci dziękować umiem, upadłszy w pokorze –

Smutno mi, Boże! [59]

Choć bohater jest obdarzony łaską Boga, mieszka na rodzimej ziemi, jednak nie wiadomo, dlaczego czuje się smutny i zagubiony. Być może przyczyną tego smutku jest samotność, brak bliskiej, kochającej go osoby, co nie pozwala czuć się w pełni szczęśliwym i cieszyć się życiem.

Jak było wspomniane na początku rozdziału, tomik ten podkreśla tendencje polskiego patriotyzmu. Najbardziej to widać w wierszach z cyklu *Suum cuique* poświęconych polskim bohaterom, którzy walczyli o wolność ojczyzny bądź nawet zginęli dla jej odrodzenia.

Wśród takich był marszałek Józef Piłsudski. W wierszu *Ku uczczeniu dnia imienin marszałka Józefa Piłsudskiego* podmiot liryczny, który objawia się w pierwszej osobie liczby mnogiej, wychwala jego zasługi wobec ojczyzny, nawołuje, aby wszyscy oddali mu cześć w podzięce za kraj, w którym wszyscy są szczęśliwi:

Wznieśmy okrzyki, i cześć Mu oddajmy

Za kraj, - co ongi krwią i łzami żyzny –

Dzisiaj szczęśliwy. Więc w tym dniu witajmy

Zbawcę Ojczyzny! [60]

Czytając te strofy można pomyśleć, że autorem danych słów jest Polak, prawdziwy patriota. Jednak jak wiemy z biografii autora, był on Litwinem. Analizowany tekst i inne wiersze tomiku są dowodem tego, że w sercu uważał siebie za Polaka. Dlatego w wierszu zalicza siebie do tego narodu, jest jego częścią, co przejawia się w owym „my". Wychwala i nobilituje całą ziemię polską, nazywa ją ojczystą ziemią. Do marszałka zwraca się: *Dziadku nasz miły; Błogosławiony bądź, o Legionisto!*.

Autor pragnie, aby imię marszałka Piłsudskiego i jego czyny na zawsze pozostały w pamięci pokoleń:

Niech twoje pełne majestatu imię

Świeci nam , jako gwiazda promienista

Nad ziemią (...)

Niech w pokolenie przebrzmi z pokolenia

Ta pieśń, triumfem uderzając w dzwony.[61]

Kolejni bohaterowie, o których mówi się w tym zbiorku, to Ludwik Idzikowski i Kazimierz Kubała. W wierszu *Drugi lot Idzikowskiego i Kubały* Abramowicz opisał, jak major i pilot Wojska Polskiego Idzikowski zginął podczas próby przelotu przez Atlantyk podczas I

---

[59] Tamże, s. 25.
[60] Tamże, s. 38.
[61] Tamże, s. 38-39.

wojny światowej. Tego czynu dokonał wraz z majorem pilotem Kazimierzem Kubałą, który służył w wojsku austro-węgierskim. Cały wiersz zawiera opis tego niebezpiecznego lotu. Zaczyna się od obrazu pożegnania dwu pilotów na lotnisku, gdzie zebrało się mnóstwo ludzi*: Lud go żegnał, nie szczędząc wiwatów,/ by zwyciężył lot swemi skrzydłami.* Dalej są pokazane dwie możliwości, dwa scenariusze tego, jaki los czeka lotników - bohaterów: *Lot zwyciężyć – albo w nutacrh(sic!)(nurtach) zginąć.* Niestety, lot ten obrócił się w katastrofę, bowiem główny inicjator i projektant tego niebezpiecznego lotu Ludwik Idzikowski zginął.: *A samolot wciąż zwycięsko płynął,/ tylko struga czarna za nim mknęła,/ (...) A pilota mrok ciążył i dusił-/ W strudze czarnej zgon mu zapowiadał,(...).* Poeta nazwał go bohaterem:

Żegnał ziemię, i lot swój i życie.....
I tak zginął jeden z nich bohater! [62]

Wiersz ten ze względu na temat i sposób opisu koresponduje z wierszem poetki Kazimiery Iłłakowiczówny pod tytułem *Litewskim lotnikom.* Autorka poświęciła ten utwór dla litewskich pilotów: Stefana Dariusa (Steponas Darius) i Stanisława Girenasa (Stasys Girėnas), którzy tak samo jak Idzikowski z Kubałą, próbowali przelecieć przez Atlantyk. Spotkał ich taki sam los jak i polskiego lotnika – zginęli. Iłłakowiczówna, tak samo jak Abramowicz, uważa ich za bohaterów: *(...) szeptać będą w długie noce,/ o przelotu ostatecznym wyniku,/(...) zimne usta bohaterskich lotników* [63].

Podobny los spotkał też Władysława Bończ-Osmołowskiego, który był pilotem-obserwatorem, także zginął podczas I wojny światowej. W wierszu *Cieniom Władysława Bończ-Osmołowskiego* poeta określa go, jak i Ludwika Idzikowskiego, mianem bohatera:

Śpisz bohaterze, cicho – pogrążony
We śnie rozkosznym (....)
Spełniwszy wiernie bohaterstwa ślub! [64]

Zwraca się do niego z uszanowaniem i czułością. Swoim czynem pilot zasłużył sobie miejsce w Raju:

Śnij bohaterze! – śnij o górnym locie
I dąż w wiecznego życia święty próg.
- Nabrałeś siły przez chwil i prób krocie,
Aby się dostać tam, gdzie włada Bóg! [65]

---

[62] Tamże, s. 41.
[63] K. Iłłakowiczówna, *Litewskim lotnikom*, [w]: *Litwo, nasza matko miła. Antologia literatury o Litwie*, Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius 1996, s. 448.
[64] W. Abramowicz, *Świtanie myśli*, ..., s. 42.
[65] Tamże.

Podsumowując powyższą analizę, można powiedzieć, że omawiany tomik *Świtanie myśli* zawiera cztery cykle wierszy. W każdym z nich można wyróżnić dominujące tematy.

Pierwszy z nich *Samotna droga* zawiera przeżycia, dążenia i marzenia podmiotu lirycznego.

Cykl *Z sonetów* tworzą wiersze, które są poświęcone konkretnym osobom. Wyrażają one stosunek autora do tych osób.

Trzeci cykl *JWP. J.* zawiera tematykę miłosną. Wiersze te są skierowane do niezindetyfikowanej dziewczyny/kobiety.

I ostatni, *Suum cuique,* wprowadza tematykę patriotyczną. Wiersze są poświęcone polskim bohaterom wojny, którzy zginęli w walce o wolność ojczyzny. Można więc powiedzieć, że tomik ten zawiera cztery linie tematyczne, które łączy ten sam podmiot liryczny.

Z kolei, drugi i ostatni tomik poety, *Regjonalne,* zawiera tylko jeden temat, to opis kraju rodzinnego. Występuje tu ten sam bohater, co i w *Świtaniu myśli.* Objawia się tu bardziej wyraźniej niż w poprzednim tomiku. Bardziej intensywnie wyraża swoje uczucia wewnętrzne. Ten zbiorek wierszy powstał prawdopodobnie, jak pisał Abramowicz w swej autobiografii, dzięki latu spędzonemu u kuzynki Leokadii i u ciotki Julii w Gegużinie niedaleko Jonawy w 1931 roku. Podczas tego pobytu poeta odwiedził swoje strony rodzinne.

Zbiorek otwiera cykl wierszy pod tytułem *W Ostrej Bramie*. Autor w pięciu wierszach zawarł opis tego, jak do *Matki w złotej purpurze*, *Królowej i Pani świata* śpieszy na nabożeństwo i błogosławieństwo ludność Wileńszczyzny:

Na modlitwę w Ostrej Bramie
Rozdzwonione dzwonią dzwony...
Śpieszy, lud kupczący w chramie,
Mgłą poranku otulony -
Na modlitwę w Ostrej Bramie.
[…]
Parobcy i pastuszkowie
Jadą końmi, dążą pieszo...
Bab spódnice kolorowe,
Barwne chusty, siwe głowy,
- Do jednej przystani śpieszą.
[…]
Obłoków spełzły odłamy,
Ciążą na plecach tobołki…
Zalśniły wieżyc wierzchołki, -

Już blisko do Ostrej Bramy.[66]

Cykl ten wyraża szczerą religijność autora, utrwalił w nim wierność i miłość ludu Wileńszczyzny do Matki Boskiej Ostrobramskiej.

Z kolei dwa inne cykle wierszy *Jezioro Galwe* i *Gegużyn* zawierają tematykę ściśle powiązaną z rodzinną przestrzenią poety. Opisują bowiem okolice Trok, gdzie się urodził Abramowicz. W wierszach z cyklu *Jezioro Galwe* poeta podaje przepiękny opis jeziora i otaczającej je przyrody. Podmiotem tych wierszy jest osoba, która stojąc na brzegu podziwia piękno rodzinnych miejsc:

Na przepasane tęczą zieleń wody
Rzucam spojrzenie z odległej przestrzeni,
Stojąc na stosie omszonych kamieni,
Podziwiam cuda miejscowej przyrody,
Tonąc w pełni rajskiego uroku.[67]

Jezioro poeta porównuje do pięknej dziewczyny, która uwodzi:

Jezioro Galwe rozlane szeroko,
Lśniące w okrasie dziewiczej urody,
(…)
Duszę i wzrok mój ze sobą uwodzi.[68]

Przy opisie przyrody autor posługuje się personifikacją. Wszystko u Abramowicza ożywa: *woda rozkołysana się uśmiecha*, *dzwoni srebrzystym głosem; fale gawędzą cichym szmerem*, *pną się, srebrnemi majaczą piersiami.* To, co widzi i słyszy, *chwyta za serce i ujmuje duszę* podmiotu, bo wszystko jest tak bliskie i rodzinne. Obce są dla niego przepiękne włoskie jeziora, choć tak wielbią je inni poeci. Dla niego, Litwina, mieszkańca Wileńszczyzny milszy jest ojczysty kraj, z którego jako poeta czerpie natchnienie:

Lecz większych we mnie uwielbień nie wznieci
Żadna kraina, ni mądrość doktora;
Bowiem dla Matki-Litwy, dla Jej dzieci,
Kwiat duszy mojej bujnie się rozkwieci –
I kwitnąć długo będzie - do wieczora.

A więc tem samem i włoskie tercety,
Chociaż z oktawą wrosły w jedno mienie,
Czerpiąc z okolic ojczystych natchnienie:

---

[66] W.Abramowicz, *Regjonalne- poezje*, ..., s. 11-12.
[67] Tamże, s. 19.
[68] Tamże.

Obce dla duszy Litwina- poety.[69]

Abramowicz odwołuje się do przeszłości, historii, którą reprezentuje w wierszach Zamek Trocki. Jego *pogańskie mury, sczerniałe szczerby - krwią, burzami myte* chronią bujną w przeszłości tajemnicę wieków. Spoczywają tu dusze tych, co odeszli:

Tych, co odeszli jest tu dusza bliska-
Widzę nad tobą pochylone głowy,
Słyszę ich nieraz przebrzmiałe nazwiska.[70]

Podmiot liryczny prowadzi dialog ze starym murem:

Dlaczego przeszłość cię nie zadawala,
Pogański murze? O co ci dziś chodzi,
Że tak upornie choć nie feudalnie
Trwać pragniesz jeszcze (…)?[71]

Owa przeszłość, która nie zadowala muru, zostawiła głębokie blizny, nawet czas-lekarz ich nie goi. Dziś, gdy podmiot liryczny obserwuje zamek, widzi, że samotny, *zgarbionym pyskiem sterczy na środku tajemniczej wody*, jego *ciężkie stopy wgrzęzły do mielizny*, a *bieg chwili codzień cegły kradnie*. Obecnie marnieje z dnia na dzień jakby nie miał pana, ani ojczyzny, obserwując pływackie zawody, grę piłki nożnej i tęskniąc za czymś dalekim.

Obserwując zamek, który przeżył nie jeden wiek, jego starość poeta podkreśla epitetem *pogański*, podmiot liryczny, którym niewątpliwie jest sam autor, zadaje sobie pytanie retoryczne: *Czyżbyśmy dłużej cenić nie umieli?* – tego, co otrzymaliśmy w spuściznie po przodkach naszych, a ich samych już puściliśmy w niepamięć: *(…) –a myśmy oczy swe zamknęli,/ Aby nie dojrzeć sylwetki Kiestuta.*(sic!) Ubolewa on nad tym, że zapominamy o swoich korzeniach, o historii. Podkreśla, że każdy, kto jest Litwinem i wychował się na *przodków roli*, powinien cenić to, co zostało nam po sprawiedliwych i trudnych walkach naszych pradziadów. Sam poeta jest dumny z tego, co go otacza, kocha i ceni dorobek przodków. Nawołuje, aby inni doceniali i szanowali to, co nam zostało w spuściźnie po wiekach:

To dla nas drogie być musi atoli,
Bo jest pamiątką po wieków upływie.[72]

Drugi cykl wierszy, *Gegużyn*, także nawiązuje do stron rodzinnych poety. Jak i wiersze z poprzedniego cyklu *Jezioro Galwe*, zawiera opis tytułowego jeziora, otaczającej go przyrody. T. Bujnicki podkreśla, że można tu odnaeźć wyraźne pogłosy *Ballad i romansów* Mickiewicza,

---

[69] Tamże, s. 21.
[70] Tamże, s. 25.
[71] Tamże.
[72] Tamże.

których zapowiedź można już odczuć wtedy, kiedy podmiot liryczny wyraża zachwyt widokiem, który się kojarzy z wątkiem balladowym:

(…)
Z nienacka wykradł się wątek ballady (…).[73]

W wierszu *Gegużyn* możemy obserwować wyraźne odwołanie się do ballady *Świteź*, której początkowe wersy brzmią, jak wiadomo następująco:

A. Mickiewicz *Świteź*	**W. Abramowicz *Gegużyn***
Ktokolwiek będziesz w Nowogródzkiej stronie, *Do Płużyn ciemnego boru* *Wjechawszy, pomnij zatrzymać twe konie,* *Byś się przypatrzył jezioru.*[74]	*W zielonych sosen umieszczony kole* *Ciemnych, jak bór mickiewiczowskich Płużyn* *Spowity w mrokach letniego wieczoru* *Wspólnie ze szmerem stuletniego boru* *Usypia na noc uroczy Gegużyn.*[75]

W tych dwóch cyklach wierszy autor podał przepiękny opis stron rodzinnych, które opuścił jako trzynastoletni chłopiec. W kraju dziecinnym Abramowicza *sumiaste, stare zielenią się sosny*, szumią ciemne olchy, w stuletnim borze śpiewają *słowików roztrelone chóry*; rosną brzozy płaczące. Są tam kurhany, na których siedząc można obserwować Zamek Trocki i *Trockie morze*. Jego *zielone wody* porasta *amalgamicznie rozpieśniona trzcina* i żółtokwitnący łubin, dookoła sterczą omszone kamienie. To *cichy szmer ciemnych Wilji wód* i *ciepły, wonny wiatru wiew*, to przodków rola, pług, prosta wiejska łódź, wiejskie chaty, *piasczysta droga – grunt nieurodzajny*, to babunia w barwnej spódnicy i z wiankiem ruty na głowie, śpiewająca dajny. To cmentarz, gdzie jest grób rodzinny.

W dwóch kolejnych cyklach wierszy tego tomiku *Nad mogiłami* i do *Siostry Lońci* można znaleźć wiele elementów z biografii autora. Poeta opisuje tu mocne więzi rodzinne.

W cyklu *Nad mogiłami* podmiot liryczny umiejscowiony jest na cmentarzu: *w cmentarne, ciche zbliżam się przedsienie*, budzi to w nim wspomnienia. Idąc cmentarną ścieżką, wydeptaną *otrudą nóg*, bohater stara się znaleźć rodzinny grób. Widzi na nim stary, drewniany krzyż, który przeżył całą jego rodzinę:

I ten drewniany stary, krzyż wysoki,
Który był miejscem wypoczynku sroki, -
Przyżyły całą mej rodzinki rzeszkę. [76]

---

[73] Tamże, s. 27.
[74] A. Mickiewicz, *Wybór Pism*, ... , s. 112.
[75] W. Abramowicz, *Regjonalne- poezje*, ... , s. 43.

Na mogile rosną dzikie chwasty, świadczą one o tym, że już dawno nie nawiedzano miejsca spoczynku bliskich. Bohater przybył tu jako turysta, aby na mogile ojców zmówić pacierz: *Przybyłem wczoraj tu, jako turysta, (…) Chcę na mogile ojca zmówić pacierz.*

Tak spacerując pogrąża się we wspomnienia:

Jak rychło uleciały wstecz lata –
Tylko kłęb wspomnień został chaosem przyćmiony.
Kiedy myślę o ścieżkach wiodących w te strony,
Wówczas myśli osnowę wspomnienie przeplata. [77]

W kolejnych strofach dowiadujemy się o rodzinie i losach owego człowieka. Wspomina matkę, którą wcześnie stracił. Z opowiadań brata wie, że matka uprzedzała dzieci, iż musi już wkrótce pożegnać się z życiem. Po jej odejściu rodzina została rozbita, dzieci rzucone na pastwę losu:

Choć młodsi byli pod opieką starszych braci,
Jednak już bezzwiązalne nadeszło rozbicie
Od chwili, gdy śmiertelne zamknęłaś powieki.

Spłonęła lampa, znikły w nocy drogowskazy
Matko moja, zostaliśmy w losu udręce.... [78]

Wkrótce rodzinę czeka jeszcze jedna utrata, umiera ojciec. Dzieci zostały sierotami i są zmuszone opuścić dom rodzinny:

Zmarł ojciec. Od tej pory dzieci w świat daleki
Poszły sobie, poszukać łatwiejszego życia –
Dzisiaj, walczą z prądami bezimiennej rzeki. [79]

Stojąc przed grobem i tęskniąc za matką, bohater z nią rozmawia. Wyznaje jej, że gdyby teraz wstała z tej mogiły, wątpliwe, że mógłby ją poznać. Jest jednak przekonany, że matka na pewno by go już nie poznała:

Gdybyś tak matko z mogiły powstała
Nie wiem, czy mógłbym kiedy poznać Ciebie,
Lecz wiem, że Tybyś mnie już nie poznała. [80]

Owo *już* jakby sugeruje czas i walkę o istnienie, które zmieniły człowieka po odejściu matki. Obecnie jest trochę blady, przyczyną takiego stanu rzeczy jest to, że nie na rodzinnej wyrósł glebie.

---

[76] Tamże, s. 32.
[77] Tamże, s. 34.
[78] Tamże, s. 34-35.
[79] Tamże, s. 35.
[80] Tamże, s. 36.

Jak i w cyklu *Gegużyn* można tu odnaleźć ślady twórczości Mickiewicza, w ostatniej zwrotce *VII* wiersza tego cyklu autor nawiązuje do *Stepów Akermańskich*:

Gdzie stała kiedyś naszych schronisk strzecha
Czekałem, może znany głos zawoła...
Niestety, - nawet nie słyszałem echa. [81]

Ostatni cykl wierszy *Do siostry Lońci* wskazuje na silne więzi rodzinne. Dowiadujemy się, że bohater, oprócz brata, miał też siostrę [82]. Dziś tylko ona pozostała poecie. Ciągle wspomina, liczy każdą chwilę do momentu, kiedy będzie mógł uściskać dłonie Lońci. Oczy siostry przypominają mu matkę. Teraz, gdy się z nią nareszcie spotkał, obiecuje:

Odtąd będziemy razem nieprzerwanie żyli,
Chociaż mi jesteś równie w przestrzeni daleka
Lecz ja duszą i sercem koło Ciebie – bliski. [83]

Dni pobytu w rodzinnych stronach dobiegają końca i człowiek musi odjechać, wrócić tam, skąd się *przywlókł*. Ma jednak nadzieję, iż po wielu latach los pozwoli, że znowu tu wróci, aby nabrać nowych sił. Dowiadujemy się, że przez ten czas bohater żył w nędzy, która nauczyła go wytrwałości w cierpieniu. Przebywając u siostry czuje się *szkodliwym robakiem w bujnej zieleni obcego ogrodu*. Uważa siebie za obcego w domu kuzynki, bo długo z nią się nie widział. Dziś żałuje, że te dni już przeminęły:

Szkoda mi dzisiaj tych dni i zazdroszczę
Samemu sobie, że już je przeżyłem
Bo teraz jestem więcej wart, niż byłem
Przedtem- Dziś więcej o Ciebie się troszczę!... [84]

Z kolejnych strof wynika, że między rodzeństwem zaszło jakieś nieporozumienie, spowodowane przez plotki, puszczone przez przyjaciół. Ta sytuacja na długo oddaliła brata i siostrę:

Spaliłaś moje fotografie, listy,
Wszystko, co tylko otrzymałaś w darze....
Podmuch przyjaciół skusił cię nieczysty,
Wtłaczając w uszy wichrowe poświsty,
Będące razem z uczuciami w parze.
(…)

---

[81] Tamże, s. 37.
[82] Siostra Lońcia prawdopodobnie jest kuzynką Leokadią, u której Abramowicz spędził lato w 1931 roku.
[83] W. Abramowicz, *Regjonalne- poezje*, ... , s. 48.
[84] Tamże, s. 53.

Westchnąwszy cicho, każdy ze swą sprawą
Zamknęliśmy hermetycznie nawzajem
Swe dusze. Gardząc utraconym rajem,
Poszlim we wżartą do serc otchłań krwawą. [85]

Następne strofy zawierają stylizację, nawiązanie do wiersza Mickiewicza *Do M...* :

Chcesz mnie zapomnieć zupełnie, na wieki?
(…)
Ścigać Cię będą myśli wspomnień – gady,
Jaźnią moją napełnione zasieki:
Obedwie w domu twojego fasady
Na sprzętach wszystkich pozostały ślady,
(Jak uszy moje szum borów daleki!...)

Dlatego, aby nie doznać katusz,
Prócz fotografii, listów, zniszczyć trzeba
Wszystko, gdzie siedzą cząsteczki mej duszy,
Wkońcu dom spalić i zaorać glebę. [86]

Dość częste odwoływanie się do Mickiewicza nie jest w twórczości Abramowicza czymś nowym. Takie stylizacje utworów przez poetę mają charakter naśladowczy. W podobny sposób do tworczości romantycznego wieszcza odwoływali się regionaliści jak, np.: T. Łopalewski w wierszu *Romantyczność*, T. Bujnicki *LITWO, ojczyzno moja. Żarliwie i prosto...* i inni.

Podsumowując to, co było powiedziane wyżej, można powiedzieć, że te dwa jedyne w dorobku poety tomiki wierszy, ze względu na temat i nastrój, różnią się od siebie. Mają jednak wspólny element. W obu występuje podmiot liryczny w pierwszej osobie liczby pojedynczej, który, bez wątpienia, może być utożsamiony z autorem. Podmiot liryczny tych wierszy to osoba samotna, melancholijna, cierpiąca, rozważająca nad własnym istnieniem. Nazywa siebie sierotą i nędzarzem. Człowiek ten w życiu musiał wiele przeżyć i znieść: (...) *zbytnio przygnębiony trudem/ Codziennej walki z bytem o istnienie, (...)*. W tomiku *Regjonalne* bohater niejednokrotnie powtarza, że cierpi fizycznie: *trochę blady; (...) Męczy mię swąd spoconych nóg,/ Z palców się sączy czarna krew -/ I cieknie przez dziurawy but*; *straszne męczarnie – boli lewy bok*.[87] Jednak bóle cielesne są niczym w porównaniu z tym, co dzieje się u niego w duszy:

Ból mię ogarnął – a bezwiedny mrok
Nasycił wszystkie szczeliny mej duszy-

[85] Tamże, s. 55.
[86] Tamże, s. 56.
[87] Tamże, s. 54.

Niepokonaną siłą zaćmił wzrok...

Tumultem głuchym napełnił me uszy. -‾

Bohater raczej zgadza się z losem i swoją postawę życiową komentuje następująco:

Choć mię tak dzisiaj bardzo serce boli,
To tego jednak nikt mi nie poświadczy,
Że ono wszystko ludziom zło przebaczy –
I, że się boskiej nie sprzeciwiam woli.

Trzymam się wiernie powierzonej roli,
Choć ona nieraz krwią me stopy znaczy-
Czekam, cierpliwie, aż Bóg zmienić raczy...
Wszak przyjdzie kiedyś czas pomyślnej doli.
Nie tracę zatem nigdy dnia nadziei,(...)[88]

Jest to postawa pełna pokory i pogodzenia się z własnym losem. Bowiem bohater jest przekonany, że wszystko zależy od Boga, nie próbuje nawet zmienić swego losu i czeka cierpliwie z nadzieją na lepsze jutro.

Temat wierszy jest różny, jednak dominuje w obu tomikach tematyka okolicznościowa i przyrodnicza. W pierwszym tomiku, zdaniem T. Bujnickiego, można znaleźć *motywy „orła białego", dumnego „polskiego sztandaru", odzyskanej wolności polskiego państwa*. [89] Najbardziej motywy te uwydatniają się w krótkim wierszu *Hymn przysposobieńców*:

Rozpierzchła mgła, wstąpiła jutrznia złota,
A młoda pierś, tęchłą zrzuciła pleśń;
Już wonny dech wolności przyniósł wrota
I złoty róg odwieczną zagrał pieśń!

Przez prace, trud, praojców dążmy chwały,
Uczymy się jak bohater staje w bój,
Wszak czoło nam ozdabia Orzeł Biały,
A młodą pierś, przysposobieńców strój! [90]

Często w tym tomiku pojawia się motyw skrzydeł i lotu.

Z kolei w drugim zbiorku głównym tematem jest kraj rodzinny i tęsknota za nim. Występują tu elementy regionalizmu, które ujawniają się w nazwach topograficznych: Wilno, Gegużyn, Galwe, Troki, Wilia, Ostra Brama; w opisie przyrody i wymienianiu konkretnych

---

[88] Tamże, s. 57.
[89] T. Bujnicki, *Polskojęzyczne pisarstwo Litwinów na Litwie,...*, s. 259.
[90] W. Abramowicz, *Świtanie myśli, ...* , s. 37.

nazw roślin, pochodzących z tych stron: trzcina, ruta, pszenica, łubin, olchy, sosny; w języku, do którego autor wplata wyrazy litewskie i regionalizmy, jak np.: *sudiew*, *dajny*, *ruta*, np.:

Nazwy topograficzne:	**Realia i wyrazy litewskie**:
Na modlitwę w Ostrej Bramie *Rozdzwonione dzwonią dzwony...* *Jezioro Galwe rozlane szeroko,* *Lśniące w okrasie dziewiczej urody, (...)* *Jedne, gdy przestąpiły próg rodzinnej Litwy,* *Miały klątwę na ustach, marząc o przedświcie, (...)* *Cichy szmer ciemnych Wilji wód,* *Kołysze do snu ojców gród.* *Wspólnie ze szmerem stuletniego boru* *Usypia na noc uroczy Gegużyn.*	*Piasczysta droga- grunt nieurodzajny,* *Żółtokwitnący brzegiem łubin rośnie –* *Szumiaste, stare zielenią się sosny* *Wplątane w echo prześpiewanej dajny...* *Sudiev siostrzyczko! (...)* *Me nozdrza pełne są zapachu ruty –(...)* *Nie tak, jak dawniej: od mórz do stolicy* *Rosły pogańskie, pełne tajemnicy,* *Stuletnie, niczem nie zachwiane lasy.*

Bohater podkreśla, że jest Litwinem i kocha swą ziemię, *przodków rolę*. Wspomina taką postać historyczną jak Kiejstut i czas, gdy na Litwie *rosły pogańskie, pełne tajemnicy/ stuletnie, niczem nie zachwiane lasy*. Autor, kreując przestrzeń litewską, często nawiązuje do Mickiewicza. Na tle innych regionalistów, takich jak żagarysta Bujnicki, jak Hulewicz, Łopalewski - Abramowicz niczym się nie wyróżnia, kontynuując tradycję romantyczną. Tak samo jak i oni autor podziwia piękno swojej małej ojczyzny. Wspomniani tu poeci - regionaliści w swoich utworach opisują Wilno, u Abramowicza mamy opis okolic Trok. Wilno jest prezentowane u poety jako miejsce, gdzie znajduje się Matka Boska Ostrobramska. Tak samo, jak i tamci, wplata nazwy topograficzne, o których już było wspomniane wyżej.

W obu tomikach najczęstszą formą wiersza jest sonet. Poeta wykorzystuje wiele środków artystycznych. W *Regjonalnem* przy opisie przyrody często posługuje się personifikacją, woda u poety uśmiecha się, gawędzi, przybiera postać pięknej dziewczyny, a stary Trocki Zamek ma stopy, posiada blizny, z powodu których cierpi, obserwuje to, co dookoła niego dzieje się. Piękne i często wykorzystywane są przez autora porównania i epitety. Niejednokrotnie występują w nich nazwy postaci pochodzących z mitologii, są to: *Feb, tytan, greckie boginie, Nike*, *Aurora*.

Kolorystyka wierszy jest dwojaka, z jednej strony, panuje tu ciemność, nicość i mrok; z drugiej, mamy kolor złoty, światło.

Język jest nieco zarchaizowany, najczęściej występują tu takie formy jak: *tem*, *któremi*, *za niem* i t.p.

Oba tomiki zawierają opis wewnętrzych przeżyć poety. Najbardziej jego duszę i nastrój odzwierciedla wiersz *Tobie i mnie*. Moim zdaniem, właśnie on przekazuje wewnętrzny stan podmiotu lirycznego, za którym niewątpliwie kryje się sam autor:

Tobie życie się śmieje, do ciebie przyzywa,
Tobie słońce rzęsiste zsyła promienie,
Tobie jutrznia poranku rozwiewa zaćmienie,
Dla mnie - *dzień cały, tydzień, rok, upływa.*

Ciebie słowik wieczorną pieśnią ukołysze,
Tobie wonna lilja zakwita w ogrodzie,
Tobie łódź na spokojnej ozdobionej wodzie...
Dla mnie – ciemno, samotno, głucho, nic nie słyszę.

Tobie gwiazdy na niebie, blask srebrny księżyca,
Tobie serce kochane, przemawia do ucha,
Tobie rośnie na przyszłość kras cudnych dziewica,

Dla mnie- *puszcza ogromna, tajemnicza, głucha.*
Tobie wieniec laurowy wspaniały i dumny,
Dla mnie - *otchłań ciemności, grobowe kolumny.* [91]

Właśnie tak czuje się i myśli o sobie bohater wierszy Abramowicza, zgodził się on ze swoim przeznaczeniem: być w ciemności, samotności i zapomnieniu. Nie dla niego są przeznaczone miłość, szczęście i sława.

Niestety, poezja Abramowicza nie doczekała się recenzji ani pozytywnych, ani negatywnych. Jedynie Mieczysław Jackiewicz w jednym ze swoich artykułów napisał o nim jak o poecie: *Władysław Abramowicz był poetą pracowitym, ale niezbyt utalentowanym* [92]. Być może dlatego jego tomiki nie doczekały się szerokiego odbiorcy?

---

[91] W. Abramowicz, *Świtanie myśli*, ... , s. 19.
[92] M. Jackiewicz, *Stefania Jabłońska, Julia Wichert-Kajruksztisowa i Władysław Abramowicz – wileńscy popularyzatorzy poezji litewskiej*, [w]: *Poezja i poeci w Wilnie lat 1920-1940*, pod red. T. Bujnickiego i K. Biedrzyckiego, „Universitas”, Kraków 2003, s. 326.

ROZDZIAŁ III

Publicystyka i książki popularno-naukowe

3.1 Publicystyka

W pierwszym rozdziale, poświęconym biografii Władysława Abramowicza, mówiło się o tym, że był on nie tylko poetą, ale i publicystą. Publicystyka wraz z przekładami zajmuje najobszerniejszą część w jego dorobku twórczym. Napisał ogromną ilość artykułów w językach: polskim, litewskim i rosyjskim.

Pierwsze artykuły ukazały się w tym samym czasie co tomiki poezji - w 1932 r. w „Kurierze Wileńskim”. Jak i wiersze były napisane w języku polskim, jednak temat dotyczył literatury litewskiej. Abramowicz artykuły pisał w ciągu całego życia, zamieszczał je w takich pismach jak: „Kurier Wileński”, „Czerwony Sztandar”, „Prawda Wileńska”, „Kultūra“, „Literatūra ir menas“, „Naujoji Lietuva“, „Pergalė“, „Švyturys“, „Tiesa“, „Sovetskaja Litva”.

Udało mi się zebrać i przeczytać około 40-tu artykułów, choć Abramowicz napisał ich dwa razy więcej. W tym rozdziale przedstawię krótko ich tematykę i zawartość treściową. Podzieliłam je na cztery grupy tematyczne.

W pierwszej grupie okazały się artykuły o literaturze, teatrze, pisarzach polskich, litewskich, rosyjskich, białoruskich i ukraińskich.

Do drugiej grupy weszły artykuły związane bezpośrednio z obowiązkami Abramowicza w bibliotece, w których pisze o pracy w dziale rękopisów AN, o jej zbiorach, o tym, jak cenne i rzadkie dokumenty są tu przechowywane, jak inni naukowcy przyjeżdżają do Wilna, aby zapoznać się ze zbiorami tej biblioteki.

W trzeciej grupie okazały się artykuły, w których Abramowicz pisze o historii druku, prasy, pierwszych drukarzach rosyjskich i litewskich.

Do czwartej weszły artykuły o tematyce różnorodnej. Znalazły się tu artykuły opisujące sylwetki różnych działaczy, a więc podejmujące tematy, po które publicysta sięgał sporadycznie, okolicznościowo.

3.1.1. Artykuły o tematyce literacko-kulturowej

Ta grupa jest jedną z obszerniejszych. Zawiera ona artykuły o literaturze, prozaikach, poetach, teatrze, a więc, na przykład, o A. Mickiewiczu, W. Broniewskim, J. I. Kraszewskim, Żemaite, J. Kupale, S. Daukantasie, N. Gogolu. Grupa ta ma też podział wewnętrzny: artykuły o pisarzach polskich, litewskich, rosyjskich, ukraińskich, białoruskich.

- **O literaturze, poetach i prozaikach polskich**

W tej podgrupie będą omówione artykuły o A. Mickiewiczu, J. I. Kraszewskim, W. Broniewskim i kilka innych artykułów o literaturze polskiej. Najwięcej artykułów, bo aż osiem, napisał Abramowicz o Mickiewiczu. Przeważające języki to litewski i polski, dwa artykuły są napisane w języku rosyjskim.

Przedstawmy artykuły o tematyce Mickiewiczowskiej.

Pierwszy artykuł *Малоизвестные рукописи Адама Мицкевича* [93] *(Nieznane rękopisy Adama Mickiewicza)* pojawił się w rosyjskiej gazecie *Советская Литва (Sowetskaja Litwa)* w 1948 r. Został napisany z okazji 150-tej rocznicy urodzin wielkiego wieszcza polskiego. Abramowicz mówi w nim, że Mickiewicz był mocno związany z Wilnem. W tym mieście minęła młodość poety i powstały pierwsze utwory.

Właśnie w Wilnie, w Bibliotece Akademii Nauk, jak pisze autor artykułu, znaleziono nieznane dotąd rękopisy Adama Mickiewicza. Jest to brulion zawierający 10 krótkich wierszyków w formie aforyzmów. Tekst jest wielokrotnie poprawiany ręką samego poety. Abramowicz mówi też, że w zbiorach biblioteki przechowują się też inne rękopisy Mickiewicza. Wielką wartość stanowią listy poety do przyjaciół i rodziny. Zdaniem Abramowicza, najciekawsze z nich są listy pisane do brata Franciszka i do filomaty Tomasza Zana. Będąc kierownikiem działu rękopisów, Abramowicz w swoim artykule w podsumowaniu podkreśla, że wielu literaturoznawców i pisarzy z wielkim zainteresowaniem przegląda te pożółkłe od czasu kartki.

Kolejny artykuł *Adomo Mickevičiaus gimimo 150 m. sukakčiai artėjant* [94] *(Zbliżająca się rocznica 150 urodzin Adama Mickiewicza),* jak wskazuje sam tytuł, jest napisany z tej samej okazji co i poprzedni.

Abramowicz pisze w nim, że właśnie z okazji jubileuszowej daty wyszło nowe tłumaczenie *Konrada Wallenroda* dokonane przez Wincasa Mikolaitisa - Putinasa. W dalszej części artykułu autor pisze o pierwszym wydaniu *Konrada Wallenroda*, które miało miejsce w Petersburgu w 1828 r. Pozwolenie od komitetu cenzury na jego opublikowanie Mickiewiczowi pomogli otrzymać mieszkający w Moskwie i Petersburgu znani rosyjscy poeci: Puszkin, Żukowski, Kozlow i inni. Mickiewicz podtrzymywał z nimi przyjacielskie stosunki już od pierwszego roku pobytu w Rosji. Niektórzy z nich zapoznali się z treścią utworu jeszcze z rękopisów. Od razu po wydaniu tego poematu poeta Skalski przełożył go wierszem na język rosyjski. Mieszkając w Moskwie Mickiewicz miał dobre stosunki z redaktorem czasopisma „Moskowskij Westnik“ - M.P. Pogodinem, który w swoim piśmie zamieszczał tłumaczenia

---

[93] В. Абрамавичюс, *Малоизвеснтые рукописи Адама Мицкевича*, „Советская Литва”, 1948.X.5, nr 236(1576).
[94] V. Abramavičius, *Adomo Mickevičiaus gimimo 150 m. sukakčiai artėjant*, „Literatūra ir menas”, 1948, nr 46(116).

Konrada Wallenroda, a także z redaktorem „Moskowskij Telegraf", gdzie Mickiewicz zamieszczał artykuły o twórczości Puszkina i Dmitriewa.

W dalszej części artykułu Abramowicz podkreśla, że twórczość Adama Mickiewicza odegrała ważną rolę w życiu narodu litewskiego. Przytacza opinię Mikolaitisa-Putinasa, który z kolei mówi, że dla Litwinów *Konrad Wallenrod* jako utwór jest szczególnie drogi, bo przedstawia pełny chwały historyczny obraz Litwy, który jest tak pięknie i z nadaniem sensu wyeksponowany. Mówi też, że Mickiewicz uważał siebie za „syna Litwy", kochał ten kraj, zachwycał się historią narodu. Te uczucia przekazał w poemacie.

Abramowicz w tym artykule przywołuje także inne utwory Mickiewicza: *Ballady i romanse*, sonety, które od 1835 roku były tłumaczone przez Litwinów - patriotów na język litewski. Niektórzy inteligenci litewscy tego okresu, natchnieni utworami wieszcza polskiego, w których został przedstawiony heroiczny obraz Litwinów, sami brali się za pióro i zaczynali pisać w języku litewskim. Abramowicz jako przykład przytacza dzieło Antanasa Baranauskasa *Anykščių šilelis (Borek oniksztyński)*, który został napisany dlatego, że jego autor znalazł natchnienie w opiewającej Litwę poezji Mickiewicza

Autor artykułu mówi, że oparte na faktach przeszłości narodu litewskiego poetyckie powieści historyczne Mickiewicza *Grażyna* i *Konrad Wallenrod* na język litewski były tłumaczone w całości i we fragmentach przez szereg litewskich poetów drugiej połowy XIX wieku. Abramowicz wymienia tu ich nazwiska. Pierwszym tłumaczem był Godliauskas ze Skirsnemunes, który przełożyć *Konrada Wallenroda* próbował jeszcze w 1865 roku. Jego tłumaczenie zostało w rękopisie. Drugi był Stanisław Dagilis, tej pracy dokonał w 1882 r. Trzeci - Kazimierz Bukawieczius (1886), ale i jego tłumaczenie nie ujrzało światła dziennego. Po nich tej pracy próbowali dokonać: Kudirka, Brazaitis, Macijauskas, Maironis. Wielu próbowało zlituanizować twórczość Mickiewicza, dopuszczało się nawet zniekształcenia słów poety.

Od pierwszego tłumaczenia poematu minęło 120 lat. Abramowicz zaznacza, że W. Mikolaitis-Putinas wykonał ogromną pracę. Zwraca też uwagę na fragmenty *Konrada Walenroda*, które tłumaczowi udały się najlepiej.

W końcu autor artykułu daje własną ocenę przekładu. Mikolaitis-Putinas, zdaniem Abramowicza, swoją pracę wykonał starannie, opatrzył słowem odautorskim. Swoim przekładem wniósł on ważny wkład do literatury litewskiej. Abramowicz uważa, że ta książka to wspaniały gest ku uczczeniu 150-tej rocznicy urodzin Adama Mickiewicza

W kolejnym artykule *Adomo Mickevičiaus gyvenimas Lietuvoje* [95] *(Życie Adama Mickiewicza na Litwie)* Abramowicz szczegółowo opisał, gdzie i u kogo mieszkał Mickiewicz na Litwie. Otóż z treści artykułu dowiadujemy się, że przez pierwsze dwa lata pobytu w Wilnie

[95] V. Abramavičius, *Adomo Mickevičiaus gyvenimas Lietuvoje*, „Literatūra ir menas", 1948, nr 47(117).

mieszkał u wujka profesora Józefa Mickiewicza. Jego mieszkanie znajdowało się w budynku uniwersytetu. Wejść do niego można było przez bramę podwórka, które do dziś nosi nazwę Mickiewicza, z ulicy Zamkowej. W 1817 r. poeta przeniósł się do mieszkania Jana Czeczota, które znajdowało się niedaleko dzwonnicy, na placu Zamkowym. Tam także mieszkali inni przyjaciele Mickiewicza, filareci: Odyniec, Ptaszyński.

Po ukończeniu uniwersytetu w 1819 roku Mickiewicz wyjeżdża do Kowna pracować w charakterze nauczyciela. W 1822 r. zaś zamieszkał w domu Życkiego (Žickio) przy ulicy Zamkowej (Bernardyńskiej) 11. Tu przepisał powstałą w Kownie *Grażynę*. Jeszcze przed tym, jak filareci zaczęli swoje zebrania, Mickiewicz przez pewien czas mieszkał w domu rodziców przyjaciela Kazimierza Piaseckiego, przy zaułku Literatów 5, wychodzącym na ulicę Wielką. Wraz z przyjacielem wynajmował tu pokój na trzecim piętrze, miał oddzielne wejście przez balkon. Po tym, jak przez pięć miesięcy był więziony w klasztorze bazylianów, zamieszkał u Odyńca na placu Ratuszowym. Ostatnie mieszkanie Mickiewicza znajdowało się w domu koło Ratusza, przy ulicy Wielkiej 46, na drugim piętrze.

Abramowicz, jak zawsze, nie zapomina wspomnieć o tym, że w bibliotekach Wilna i Kowna zachowało się wiele materiałów o życiu i twórczości Mickiewicza, które czekają na litewskiego badacza.

Kontynuacją tematyki pobytu Mickiewicza na Litwie są artykuły: *Adomas Mickevičius Vilniuje ir Kaune*[96] *(Adam Mickiewicz w Wilnie i Kownie)* oraz *Adam Mickiewicz w Wilnie*[97]. Treściowo zawierają one taką samą informację co i poprzedni. Abramowicz opisuje tu szczegółowo życie Mickiewicza w Wilnie, do którego poeta przybył w 1815 r. Autor artykułu znowu podaje, gdzie, u kogo mieszkał, adresy, pisze o studiach, przyjaciołach, wydawanych utworach.

Artykuł w języku litewskim jest obszerniejszy. Zawiera on informacje o ówczesnym mickiewiczowskim Wilnie, o jego starych pięknych budynkach, teatrach, artystach, prasie literackiej i t.p.

Jeszcze jeden artykuł dotyczący Mickiewicza - *Братская дружба (Пушкина и Мицкевича)*[98] *(Braterska przyjaźń Puszkina i Mickiewicza).* Tu Abramowicz opowiedział czytelnikom o spotkaniu dwu wieszczów romantycznych, ich przyjaźni.

Pierwsze spotkanie dwu wielkich poetów Puszkina i Mickiewicza, jak pisze autor artykułu, odbyło się w Moskwie w 1826 roku na jednym z wieczorów literackich, na którym Puszkin czytał fragmenty z nowego utworu *Boris Godunow*. Już wcześniej Mickiewicz słyszał o Puszkinie, widział go w teatrze, na ulicy, w salonach. Z radością i dumą obserwował, jak

---

[96] V. Abramavičius, *Adomas Mickevičius Vilniuje ir Kaune*, „Pergalė“, 1955.IX, nr 9, s. 89-96.
[97] W. Abramowicz, *Adam Mickiewicz w Wilnie*, „Czerwony Sztandar“, 1955.XI.26, nr 279(745).
[98] В. Абрамавичюс, *Братская дружба (Пушкиина и Мицкевича)*, „Советская Литва”,1949.VI.6, nr 131(1781).

ówczesna Moskwa witała romantyka rosyjskiego. Mickiewicz, zanim poznał wieszcza rosyjskiego osobiście, przyjaźnił się z innymi ówczesnymi czołowymi poetami rosyjskimi: Rylejewem i Bestużewem.

26 listopada 1826 r. w redakcji pisma „Moskowskij Westnik" był zorganizowany obiad z okazji spotkania dwu wielkich poetów romantycznych. Jednak przyjaźń między Puszkinem i Mickiewiczen zawiązała się, jak pisze Abramowicz, dopiero w maju 1827 roku, gdy Puszkin przyjechał do Moskwy.

Mickiewicz tłumaczył na język polski niektóre utwory Puszkina. Ten z kolei to samo czynił z utworami Mickiewicza. Przełożył początek *Konrada Wallenroda*. Abramowicz nazwał dwu wielkich poetów przyjaciółmi, którzy często spotykali się i spacerowali po Petersburgu. Właśnie jeden taki spacer Mickiewicz opisał w *Ustępie III części Dziadów*, w wierszu *Pomnik Piotra Wielkiego:*

Z wieczora na dżdżu stali dwaj młodzieńce
Pod jednym płaszczem, wziąwszy się za ręce:
Jeden - ów pielgrzym, przybylec z zachodu,
Nieznana carskiej ofiara przemocy;
Drugi był wieszczem ruskiego narodu,
Sławny pieśniami na całej północy.
Znali się z sobą niedługo, lecz wiele -
I od dni kilku już są przyjaciele.
(...)

W 1833 roku Puszkin przetłumaczył balladę *Czaty* i *Trzech Budrysów* Mickiewicza. Starał się otrzymać pozwolenie od władz carskich, aby Mickiewicz mógł wrócić do ojczyzny. Jednak to mu się nie udało.

Ostatnie spotkanie przyjaciół odbyło się w marcu 1829 roku w Moskwie podczas śniadania w domu Pogodina. Zdaniem autora artykułu, ta przyjaźń przyniosła wiele nowych motywów w twórczości dwu poetów. Można znaleźć wiele wspólnego w opisie Petersburga i pomnika Piotra Wielkiego w *III cz. Dziadów* Mickiewicza i w poemacie *Jeździec Miedziany* Puszkina.

Abramowicz pisze też, że wielkim wstrząsem dla Mickiewicza była wiadomość o tym, że Puszkin zginął. Nekrolog o śmierci wieszcza rosyjskiego umieścił w jednym z paryskich czasopism, w którym podpisał się jako *Przyjaciel Puszkina*. O Puszkinie, jego twórczości i znaczeniu dla narodu rosyjskiego Mickiewicz mówił też w *Prelekcjach paryskich.*

W podsumowaniu swojego artykułu Abramowicz zgodnie z duchem swoich czasów, mówi, że ta przyjaźń dwu wielkich wieszczów romantycznych była symbolem braterstwa narodu polskiego i rosyjskiego.

Dwa kolejne artykuły, które były zamieszczone prawie równocześnie w dwu czasopismach w języku polskim i litewskim: *Rok Mickiewiczowski* [99] i *Mickevičiaus Metai Liaudies Lenkijoje* [100]*(Rok Mickiewiczowski w Polsce Ludowej)*, są identyczne. Abramowicz informuje w nich o tym, że Światowa Rada Pokoju podjęła się uczczenia pamięci najwybitniejszych myślicieli, których jubileusz przypada na rok bieżący (1955). Wśród nich znalazł się, jak pisze Abramowicz: *wieszcz narodu polskiego Adam Mickiewicz*. Właśnie z tego powodu w Związku Radzieckim i na całym świecie poświęca się wiele uwagi życiu i twórczości *wielkiego mistrza słowa.*

W kolejnej części artykułu autor wymienia, co każde państwo zainicjowało z tej okazji.

Na Białorusi w Nowogródku odbudowywano Dworek Mickiewiczowski, który był zniszczony przez hitlerowców. Do muzeum przywożono eksponaty ze wszystkich zakątków Związku Radzieckiego. W prasie ukazywały się różne wzmianki o uroczystościach jubileuszowych, o wydaniu dzieł i ich przekładach na różne języki w ZSRR.

W Polsce rok 1955 był ogłoszony Rokiem Mickiewiczowskim. Dla uczczenia pamięci poety został powołany specjalny „Komitet Obchodów Roku Mickiewiczowskiego". Przewodniczącym był Aleksander Zawadzki. Praca komitetu odbywała się w komisjach: naukowej, wydawniczej, zagranicznej, teatru i filmu, twórczości artystycznej i konkursów.

Komisja naukowa miała zorganizować trzy konferencje naukowe. Instytut PAN pracował nad wydaniem *Biblioteki Historycznej Roku Mickiewiczowskiego*. Specjalna redakcja pracowała nad *Słownikiem Mickiewicza*. Miał on zawierać materiał leksykalny zawarty w rękopisach i autoryzowanych wydaniach Mickiewicza. Opracowywało się album *Mickiewicz w życiu, twórczości i sztuce*. Zamierzano wydać dwutomowy przedruk wileńskiej edycji *Ballad i romansów* oraz faksymilowaną edycję *Trybuny Ludów*, której kompletu nie posiada żadna z bibliotek Europy. Profesor Aleksander Semkowicz opracował czterotomową bibliografię. Związek Literatów Polskich zwołał Zjazd Jubileuszowy z udziałem pisarzy całego świata. Teatr Polski w Warszawie przygotowywał na 26 listopada premierę *III cz. Dziadów*. W prasie były publikowane artykuły o twórczości Mickiewicza.

Podsumowując Abramowicz pisze, że pobyt Mickiewicza w Rosji dał mu możliwość poszerzenia swego pojmowania romantyzmu, a genialne myśli Mickiewicza były źródłem

[99] W. Abramowicz, *Rok Mickiewiczowski*, „Czerwony Sztandar", 1955.VII.10, nr 162(628).
[100] V. Abramavičius, *Mickevičiaus Metai Liaudies Lenkijoje*, „Literatūra ir menas", 1955.VII. 9, nr 28 (454), s. 4

natchnienia dla wielu pokoleń patriotów polskich. W końcu podkreśla, że odbiorca z zamiłowaniem czyta utwory polskiego wieszcza romantycznego.

Nie tylko Mickiewicz był bohaterem i głównym tematem artykułów Abramowicza. Pisał też o Kraszewskim i Broniewskim. Oczywiście, artykułów, poświęconych postaci, życiu i twórczości polskiego wieszcza romantycznego jest najwięcej.

O Kraszewskim pisze tylko w dwóch artykułach: *Kraševskis ir Lietuva* [101] *(Kraszewski i Litwa)* i *Jubileuszowa edycja wileńskiej powieści Kraszewskiego* [102]. W pierwszym artykule Abramowicz przypomina czytelnikom, że 28 lipca 1962 roku minie 150 lat od dnia urodzin klasyka XIX-wiecznej literatury Józefa Ignacego Kraszewskiego.

W dalszej części mówi o tym, że w literaturze polskiej Kraszewski jest znany jako prekursor realizmu, także jako prozaik, który nawiązuje do tematyki tradycji szlacheckiej, wywyższa piękno tradycji narodowych, folkloru, zachwyca się szlachetnością prostych ludzi, ich pracowitością i wytrwałością. Utwory Kraszewskiego są przesiąknięte, zdaniem Abramowicza, „internacjonalnymi“ tendencjami. W swoich pracach przedstawia bohaterów różnych narodów: polskich, litewskich, rosyjskich, ukraińskich, tatarskich.

Abramowicz daje też zarys biografii Kraszewskiego. Pisze on, że młodość i późniejsza jego działalność były związane z Wilnem. Kraszewski był studentem Uniwersytetu Wileńskiego, lecz w 1830 r. z grupą kolegów okazał się w policji. W jego mieszkaniu znaleziono broń (22 pistolety, 28 mieczy, 2 sztylety). Jednak oskarżenie o przechowywaniu broni było niczym, w porównaniu z tym, co znaleziono w jego dokumentach. Były to listy J. Lelewela, profesora, który był usunięty z Uniwersytetu Wileńskiego. Wyjaśniono, że Kraszewski zorganizował tajne towarzystwo, które szerzyło rewolucyjną literaturę, wiersze o tematyce antycarskiej, przygotowywało powstanie zbrojne.

Abramowicz w dalszej części artykułu informuje o dalszym losie pisarza. Początkowo Kraszewski był więziony przez siedem miesięcy w klasztorze Piotra i Pawła na Antokolu. Gdy został zwolniony, swobodą cieszył się niedługo, otrzymał kolejny carski wyrok. Musiał być przeniesiony do wojska na Kaukazie, gdzie jako rekrut mógł awansować. Udało mu się jednak uniknąć tej kary. Czekając na wyrok zachorował i okazał się w szpitalu. Kraszewskiemu zabroniono zamieszkania w Wilnie. Nie otrzymał też pozwolenia przenieść się do Kijowa, ani do innego większego miasta, centrum kultury. Taka kara, jak mówi Abramowicz, na zawsze odbiła mu chęć uczestniczenia w jakiejkolwiek nielegalnej pracy.

Autor artykułu pisze też o roli Wilna, które zostawiło swój ślad w życiu i twórczości Kraszewskiego. Jak uważa Abramowicz, dom rodzinny, przeżycia i nauka w Wilnie określiły, że

[101] V. Abramavičius, *Kraševskis ir Lietuva*, „Literatūra ir menas“, 1962.VII. 28, nr 30 (820), s. 2
[102] W. Abramowicz, *Jubileuszowa edycja wileńskiej powieści Kraszewskiego*, „Czerwony Sztandar“, 1963.I.22, nr 18(2984).

Kraszewski, jak i Adam Mickiewicz, uważał siebie za Litwina, co wyraźnie odbiło się na tematyce jego utworów. Jeden z pierwszych utworów Kraszewskiego o Litwie, który jest wart uwagi, zdaniem autora artykułu, to wydana w Wilnie, w latach 1840-1842, czterotomowa, ilustrowana monografia *Wilno.* Z literatury pięknej tego okresu popularnością wśród czytelników cieszył się poemat historyczny, składający się z trzech pieśni *Anafielas* (1840-1845). Oprócz tego o Wilnie i Litwie Kraszewski ciepło odzywał się w takich utworach jak: *Historia o bladej dziewczynie spod Ostrej Bramy*, *Kościół Świętomichalski w Wilnie*, *Zygmuntowskie czasy* i innych.

Dalej Abramowicz pisze, że zakaz mieszkania w Wilnie nie zmienił decyzji Kraszewskiego redagować i wydawać w Wilnie czasopismo „Athenaeum". Popularność temu pismu nadawał szereg klasyków rosyjskich, utwory Puszkina, Lermontowa, Gogola; informowało ono o działalności towarzystwa malarzy w Petersburgu, dokonywało przeglądu literatury francuskiej, angielskiej, włoskiej, niemieckiej. Oprócz tego Kraszewski zamieszczał tu własne utwory, a także wspomnienia i korespondencje nadsyłane przez działaczy politycznych wywiezionych na Sybir i Kaukaz oraz najważniejsze utwory początkujących literatów, opatrując je dokładnymi komentarzami. W taki sposób, jak to spostrzega Abramowicz, Kraszewski przełożył drogę do czytelnika C. Norwidowi, T. Zabłockiemu, W.Syrokomli, którzy później stali się sławnymi poetami.

Kraszewski przeniósł się do Warszawy, tu przez jakiś czas redagował miejscowe postępowe czasopisma, a przed powstaniem 1863 r. otrzymał rozkaz opuścić ojczyznę. Od tego czasu zamieszkał w Dreźnie, tak rozpoczął swój drugi, emigracyjny okres działalności literackiej.

W Dreźnie napisał kilka utworów o tematyce powstańczej pod pseudonimem B. Wolesławita: *Szpieg*, *Dziecię Starego Miasta*, *Czarna Perełka* i inne. Były one wydane w Poznaniu, Lwowie, Pradze. Abramowicz komentuje, że te utwory wydane za granicą, w których objawiają się idee wolnościowe, mało są znane czytelnikom naszego kraju.

Najbardziej dojrzałym jego utworem okresu emigracyjnego, według polskich badaczy, jest *Kunigas*, wydany w 1881 r. Kraszewski podał w nim twórczą syntezę przemyśleń na temat własnego życia i Litwy.

Jak informuje Abramowicz, w 1879 roku społeczeństwo krakowskie obchodziło 50-rocznicę literackiej działalności Kraszewskiego. W tej uroczystości brało udział wielu gości z zagranicy: Rosjanie, Czesi, Włosi, Francuzi. Dwa lata później Kraszewski był wybrany na przewodniczącego Międzynarodowego Kongresu Literackiego.

Był on też oskarżony przez władze niemieckie w szpiegowaniu na korzyść Francji. Stary i wycieńczony był więziony w twierdzy. Po odzyskaniu wolności wkrótce zmarł w Genewie (1887). Został pochowany w Krakowie.

Abramowicz w tym artykule porównuje też wpływ twórczości Kraszewskiego i Mickiewicza na rozwój literatury litewskiej. Zdaniem Abramowicza, utwory o Litwie tych dwu wielkich polskich pisarzy różnych epok wyróżnia zainteresowanie kulturą litewską, pieśniami, podaniami, wywyższają one i opiewają heroiczność Litwinów w walkach z Krzyżakami.

Autor artykułu wspomina też, że pod wpływem twórczości Kraszewskiego rosło wielu pisarzy litewskich końca XIX i początku XX wieku. Najwięcej przekładów na język litewski uzyskał utwór *Lament Witolda*. Z przekładów wykonanych w dobie radzieckiej najpopularniejszy był *Kunigas* J. Klicza (J. Kličius).

W innym artykule, poświęconym osobie Kraszewskiego i jego twórczości, *Jubileuszowa edycja wileńskiej powieści Kraszewskiego,* Abramowicz powołuje się na notkę wydawcy o *Powieści bez tytułu*. Zgadza się z jej autorem, który słusznie zauważył, że przyczyną sensacji, którą wywołała w Wilnie ta powieść, był jej autobiograficzny charakter, ponieważ wilnianie w w bohaterach danej powieści widzieli swych *popularnych luminarzy.* Abramowicz mówi, że czytelnicy *Powieści bez tytułu* w Iglickim widzieli redaktora „Tygodnika Wileńskiego" Ignacego Szydłowskiego, w postaci Lidzkiej dopatrywali się założycielki i kierowniczki „Pamiętnika Naukowo-Literackiego" Zofii Klimańskiej. Oprócz tego Kraszewski wiernie odtworzył atmosferę swych czasów uniwersyteckich. Dał portrety profesorów, trafnie i dowcipnie opisał drukarzy i wydawców wileńskich: J. Zawadzkiego, A. Marcinkowskiego, Abrama Dworca i innych.

Autor podkreśla też, że wydawca w swej notce trafnie zauważa, iż Kraszewski w swoich utworach wprowadza krajobraz wileński. Właśnie w *Powieści bez tytułu* poświęcił najwięcej uwagi miastu swojej młodości. Wiernie odtworzył nie tylko atmosferę intelektualną uniwersytetu, obyczaje studenckie, ale i odwzorował architekturę wileńską.

Według Abramowicza, powieść Kraszewskiego jest związana z Wilnem jeszcze mocniej, bo tekst jej przygotowano do druku na podstawie rękopisu Kraszewskiego, który znajduje się w Centralnej Bibliotece Akademii Nauk. Tekst opracował młody badacz twórczości Kraszewskiego, pracownik Uniwersytetu Jagiellońskiego – Jacek Kajtoch. Jak informuje autor w dalszej części artykułu, przybył on do Wilna w 1960 r. i w ciągu sześciu miesięcy przestudiował teksty rękopiśmienne pisarza. W bibliotekach wileńskich znalazł około 50-ciu rękopisów. Wyróżnił 9 z nich, zdaniem Kajtocha, najbardziej cennych dla badań tekstologicznych. Do nich zalicza również *Powieść bez tytułu*. W nowej publikacji można przeczytać fragmenty, które były usunięte przez cenzurę wileńską.

Jeszcze jednym poetą polskim, o którym pisał Abramowicz, był Władysław Broniewski. W artykule *V. Bronievskis – Demokratinės Lenkijos Poetas* [103] *(W. Broniewski – poeta Demokratycznej Polski)* na początku kreśli kilka słów o literaturze polskiej. Wspomina zgodnie z duchem czasu, że literatura Demokratycznej Polski stała się bojowniczką o socjalizm, zaczęła przedstawiać problematykę narodową.

Dalej pisze, że najbardziej znanym poetą polskim jest Władysław Broniewski, któremu w 1950 r. była przyznana państwowa nagroda pierwszego stopnia. Oprócz tego zdobył prawie wszystkie nagrody w większych miastach Polski.

W dalszej części artykułu mówi o nim i jego twórczości.

Droga twórcza Broniewskiego, jak sformułował Abramowicz, jest naznaczona zaciętą walką przeciw „faszystowskiemu reżimowi" Polski. Abramowicz przyznaje, że Broniewski na tę drogę wstąpił nie od razu. Brał on udział w „wyprawie" Piłsudskiego na Kijów Radziecki. Owa kampania „socjalisty" Piłsudskiego znalazła swoje odzwierciedlenie już w pierwszych poetyckich utworach Broniewskiego, a mianowicie w zbiorze *Wiatraki*, wydanym w 1925 r. Wiersze z tego zbiorku, jak pisze autor artykułu, wskazują na to, że Broniewski wrócił z „wyprawy" jako inny człowiek, przeszedł na stronę proletariatu. Młody poeta zdecydowanie wlał się w ruch polskich robotników, brał udział w działalności polskiej partii komunistycznej, przewodniczył teatrowi robotników.

Abramowicz wymienia utwory Broniewskiego. Kolejny jego tomik, *Dymy nad miastem* (1926), został wydany już po przewrocie majowym Piłsudskiego.

W 1929 r. wydał swój poemat *Komuna paryska*, który został skonfiskowany, jednak udało się rozpowszechnić kilkaset egzemplarzy.

Czwarty z kolei tomik poezji - *Troska i pieśń (1932).* Tu czytelnik mógł obserwować puste miejsca, „białe plamy" pozostawione przez cenzurę.

Przed II wojną światową Broniewski wydaje jeszcze jeden zbiorek - *Krzyk ostateczny*, do którego weszły plony pracy ostatnich sześciu lat.

W czasach hitlerowskich Broniewski wycofał się w głąb Związku Radzieckiego, stąd wrócił do ojczyzny w szeregach Armii Czerwonej z bronią w ręku. W tym okresie zostały wydane dwa tomiki poezji.

Abramowicz zadaje pytanie: jakie są podstawowe cechy rewolucyjnej poezji Broniewskiego, które pozwoliły uznać go za najwybitniejszego polskiego poetę w ostatnim ćwierćwieczu. Poezja Broniewskiego, jak pisze dalej autor, zgodnie z wymogami ówczesnej koniunktury politycznej, przedstawia walkę narodu polskiego, walkę proletariatu, walkę polskiej

---

[103] V. Abramavičius, *V. Bronievskis – Demokratinės Lenkijos Poetas*, „Literatūra ir menas", 1950.XI.14, nr 46(212), s. 3.

partii komunistycznej o lepszą przyszłość. Jego poezja czule reagowała na wydarzenia polityczne. Służyła „klasie robotniczej" w jej trudnych walkach. Wiersze Broniewskiego były odbiciem i „narzędziem mobilizacji do walki".

Dalej mamy odpowiedź na zadane pytanie. Abramowicz wymienia, jego zdaniem, podstawowe cechy poezji Broniewskiego, są to: treść, siła mobilizująca do walki, umiejętność za pomocą języka poetyckiego przekazać waleczne hasła partyjne. Stronę formalną rewolucyjnej poezji Broniewskiego charakteryzuje duże mistrzostwo artystyczne, prostota, jasność oraz zgodność formy i treści.

Z walecznej pasji Broniewskiego wyrósł cały szereg innych poetów. Bliscy mu według „ducha czasu" i formy byli: R. Dobrowolski (Dobrovolskis), L. Senwald (Senvald), L.Pasternak (Pasternakas). E. Simański (Symanskis).

Reasumując Abramowicz pisze, że swój 25-letni jubileusz pisarstwa Władysław Broniewski obchodzi w pełni sił twórczych i fizycznych.

Dana przez Abramowicza charakterystyka twórczości Władysława Broniewskiego, oceniona z dzisiejszej persktywy, jest oczewiście, bardzo jednostronna i krzywdzi poetę, zawężając jego dorobek jedynie do tematyki rewolucyjnej. Pamiętajmy jednak, że w czasach radzieckich obowiązywał właśnie taki schemat pisania o literaturze. W innym wypadku miałoby się kłopoty z cenzurą bądź artykuł w ogóle nie ujrzałby światła dziennego.

Swoistym podsumowaniem ówczesnej literatury polskiej mógłby być artykuł Abramowicza *Liaudies demokratinės Lenkijos Literatūra* [104] (Literatura demokratycznej Polski Ludowej). We wstępie autor pisze, że obraz socjalistycznego ustroju politycznego Polski odzwierciedla się w literaturze.

Abramowicz informuje, że niektóre utwory pisarzy polskich doczekały się zainteresowania radzieckich czytelników. Wydawnictwa Związku Radzieckiego w różnych językach opublikowały utwory polskich pisarzy, takich, jak: W. Wasilewska, L. Kruczkowski, J. Putrament. Zauważmy, że to są nazwiska ówczesnych luminarzy pióra.

Abramowicz daje ocenę literaturze, pisze, że w ciągu ostatnich ośmiu lat literatura polska wzbogaciła się o cały szereg ciekawych dzieł. Pisarze polscy osiagnęli znaczne wyniki przedstawiając „socjalistyczną reorganizację" w życiu państwa.

W ówczesnej Polsce, zdaniem Abramowicza, poezja nie była dominującym rodzajem literackim. Istotny przełom w poezji zaczął się w okresie wojny, gdy nie tylko w twórczości młodych, ale i w dorobku pisarzy starszego pokolenia dominującym tematem stała się walka z faszyzmem i okupacją hitlerowską, walka o wyzwolenie narodowe i stworzenie nowej

[104] V. Abramavičius, *Liaudies demokratinės Lenkijos literatūra*, „Literatūra ir menas", 1952.VIII.17, nr 33(303), s. 4.

społeczności. Z szeregu starszych poetów na czołowe miejsce wysunęli się: A. Słonimski, W. Broniewski, M. Jastrun, A. Ważyk, J. Putrament.

Dorastające wówczas pokolenie poetów uważało Władysława Broniewskiego za prekursora i bezpośredniego nauczyciela.

Młodzi poeci przedstawiali drogę Polski ku socjalizmowi, wiele czerpali z Majakowskiego i Broniewskiego.

Wiele uwagi młodzi poeci udzielali opiewaniu życia polskiego generała Świerszczewskiego, poległego w walce o wolność. Ten sam temat podejmował w swojej twórczości też Broniewski. Jednak najgłośniejszym jego dziełem tego okresu, jak pisze Abramowicz, było *Słowo o Stalinie*.

Poetą wysokiej rangi był również Mieczysław Jastrun. W swojej poezji niejednokrotnie przedstawiał wieś polską, eksponował motywy kulturowe.

Abramowicz zwraca uwagę na to, że w nowej poezji polskiej na pierwszy plan wysuwają się motywy walki o wolność. Ostatnie wiersze takich poetów jak: Julian Tuwim, Antoni Słonimski, Jarosław Iwaszkiewicz są skierowane przeciw „podżegaczom wojny imperialistycznej“, z całą pasją propagują walkę o wolność.

Zdaniem autora, J. Putrament wzbogacił nową literaturę polską wierszami opiewającymi siłę przyjaźni narodów radzieckich i heroiczność żołnierza radzieckiego.

Wymienia też S. R. Dobrowolskiego, który w swoich wierszach przedstawia heroiczną pracę warszawskich budowniczych, a za wiersz na temat odbudowy Warszawy przyznano mu nagrodę literacką stolicy Polski.

W szeregu utworów poetyckich, pisanych w tym okresie, przedstawiano przeszłość narodu polskiego. T. Kubiak wydał po wojnie trzy zbiory poezji na ten temat.

Po omówieniu poezji ówczesnego okresu Abramowicz nie zapomina też prozy. Jak pisze dalej, w prozie na pierwsze miejsce wysunęły się tak zwane powieści dokumentalne, pisane najczęściej przez młodych, po wojnie debiutujących autorów. Wielu z nich otrzymało państwowe nagrody. Wielkie powodzenie wśród czytelników miała powieść młodego pisarza Jana Wilczka *Nr16 produkuje.* Wysoką ocenę otrzymały książki Mariana Brandysa *Włoskie spotkania* i Tadeusza Borowskiego *Opowiadania z książek i gazet.* Przedstawiały one walkę narodu o wolność.

Zdaniem autora, niemało osiągnęli prozaicy w eseistyce. Tadeusz Konwicki w zbiorze *Przy budowie* przedstawia gigantyczne obrazy odbudowy miast i wsi zburzonych przez faszystów. Z realistyczną wnikliwością autor wyeksponował entuzjazm ludzi pracy, nowatorstwo, bohaterskie zdecydowanie do tworzenia nowego socjalistycznego życia. Inny eseista Witold Zalewski podejmował tematykę wiejską. Jak z powyższego wynika, Abramowicz

z konieczności omawia i pozytywnie ocenia to, co nieco później otrzymało pogardliwe miano „produkcyjniaka“.

Abramowicz podkreśla, że literatura polska wiele osiągnęła w dziedzinie powieści historycznej. Takie powieści zapoznają czytelnika z tradycjami walk wyzwoleńczych narodu polskiego. J. Przemski (Pžemskis) w powieści *Henryk Kamieński* zdołał ujawnić prądy ruchu demokratycznego w okresie między latami 1831-1848. Ważną rolę społeczną odegrali autorzy monografii o Mickiewiczu i Słowackim Jastrun i Hertz.

Wielką uwagę w demokratycznej Polsce udzielało się literaturze dla dzieci i młodzieży. Największą jej część stanowiły przekłady pisarzy radzieckich. Wśród nich znalazły się też utwory Petrasa Cwirki.

Wśród autorów piszących oryginalne utwory dla dzieci Abramowicz wyróżnia Lucynę Krzemieniecką, która za piękne bajki otrzymała warszawską nagrodę literacką.

Wśród krytyków literackich tego okresu Abramowicz wymienia S. Żółkiewskiego, R. Matuszewskiego, A. Ważyka, P. Hoffmana. Znaczne sukcesy w dziedzinie krytyki teoretycznej osiągnęli Hieronim Michalski, Henryk Markiewicz.

W zakończeniu artykułu Abramowicz zarysował kierunek, w którym będzie się rozwijać literatura: *rozwój perspektywy literatury polskiej jest jasny - literatura polska podąża w kierunku socjalistycznego realizmu.* Znowu mamy więc konkluzję bardzo charakterystyczną dla artykułów krytycznoliterackich lat 50-tych.

Przy omawianiu działalności Abramowicza wspominało się o tym, że w 1954 r. założył on Kółko Literackie przy „Czerwonym Sztandarze“ i na łamach tego pisma w takich artykułach jak: *Zadania początkujących literatów* [105] i *Przegląd utworów początkujących literatów* [106] omawiał nadsyłane teksty młodych pisarzy wileńskich.

W jednym z nich Abramowicz mówił, że skala tematyczna w nadsyłanych tekstach młodych poetów jest dość szeroka: budownictwo powojenne, radość pracy, walka o pokój, przyjaźń narodów, patriotyzm, miłość Ojczyzny Radzieckiej. Tematyka, oczywiście, zgodnie z wymogami polityki kulturalnej lat 50-tych, w innym wypadku byłaby nie do zaakceptowania w ówczesnej prasie. Jednak niewiele z tych wierszy można było drukować, gdyż ujawniały słabe opanowanie teoretycznych podstaw poezji, niedostateczną pracę nad poziomem artystycznym wiersza i poprawnością językową.

W dalszej części artykułu Abramowicz omawia wiersze młodych literatów nadesłane do redakcji. Jak, na przykład, wiersz o wiośnie T. Pilimona z rejonu pabradzkiego. Tekst jest

---

[105] W. Abramowicz, *Zadania początkujących literatów*, „Czerwony Sztandar“, 1954.VII.03, nr 156(312).
[106] W. Abramowicz, *Przegląd utworów początkujących literatów*, „Czerwony Sztandar“, 1955.V.22, nr 120(586).

poświęcony sprawom wsi kołchozowej. Według Abramowicza, jedna zwrotka dość dobrze oddaje radość poety, jednak inne są dość słabe. Największy minus to niepoprawność językowa.

Dość udany jest wiersz, na ten sam temat, Janiny Mackiewiczówny. Autor wymienia też takich młodych poetów jak: R. Mozolski, który podejmuje tematykę społeczno-polityczną, Z. Sztolberg, którego wiersze świadczą, że ma zdolności wersyfikacyjne i pewną wiedzę z teorii literatury; Jolanta Martynelis, której utwory *tchną świeżością poetyckiego aspektu*; A. Gajewski, który pisze do redakcji sporo, jednak jego wiersze cechuje nieporadność artystyczna i niepoprawność językowa.

Abramowicz radzi tym początkującym literatom więcej pracować nad sobą, bo, jego zdaniem, bez żmudnej pracy i talent mało co znaczy. Daje on dla nich kilka ważnych rad.

Pierwszym warunkiem jest opanowanie języka, Abramowicz uważa, że jest to podstawa wszystkiego. Mówi on, że język dla poety jest jak instrument dla muzyka, młot dla kowala. Drugi warunek, to ambicja artystyczna, krytyczny pogląd na własną pracę, stawianie wymagań względem siebie. Aby to opanować, młody poeta musiałby pracować latami. Sięgać do gramatyki, studiować etymologię, dzieła klasyków, poznawać teorię i krytykę literacką, brać udział w życiu społecznym. Początkujący literat, zdaniem Abramowicza, ciągle powinien się uczyć. Powinien interesować się książką, być stałym czytelnikiem w bibliotece, brać udział w wieczorkach literackich, imprezach kulturalnych. To jest jedna z dróg wiodąca do literatury.

W drugim artykule *Przegląd utworów początkujących literatów* autor mówi, że przejrzał już kilka opowiadań, dwa utwory sceniczne, jednak najwięcej jest poezji. Jak i w poprzednim artykule stwierdza, że zakres tematyczny jest bardzo szeroki. Na pierwszym miejscu jest tematyka kołchozowa, utwory są mocno nacechowane patriotycznie.

Dalej omawia nadesłane wiersze. Pierwszym poetą, którego dwa wiersze *Apel do młodych* i *Pierwszego września* analizuje i komentuje Abramowicz - to nauczyciel Bohdan Uszkiewicz ze wsi Kiemielów, okolicy majszogalskiej. Podejmowane w tych wierszach tematy Abramowicz komentuje następująco: *Tematy dobre, lecz słabo opracowane. Poważny temat wymaga odpowiedniej formy i sugestywnej siły wyrazu artystycznego*. Niektóre zwrotki udały się nauczycielowi dobrze, niektóre są nie do końca opracowane, choć myśl zawierają dobrą.

Podobne wskazówki Abramowicz kieruje i do Aleksandra Juszki. Wśród jego zalet wymienia pomysłowość i oryginalność formy, minusem jest to, że w pogoni za formą Juszko nie zwraca uwagi na treść wiersza, jednak najwięszą jego wadą jest niepoprawność językowa spotykana u większości młodych literatów.

Abramowicz mówi, że stopień opanowania gramatyki zależy nie tylko od zdolności wierszowania i dobierania rymów, lecz także od znajomości języka. Jak i w poprzednim artykule, przypomina jeszcze raz, że należy zacząć od opanowania gramatyki i stylistyki. Zachęca on

młodych autorów spróbować swych sił także w prozie. Mieliby, jego zdaniem, większe możliwości wykazania swego talentu.

Kolejno omawia wiersze początkujących literatów: Szedujkisa *Król państwa bananów* - Abramowicz podkreśla tu pomysłowość autora; Artiemiewej, która posiada dar narracji, a rzeczy ujmuje prosto i jasno. Podkreśla też, że prostota słowa jest nieodłączną częścią składową mistrzostwa poety. Jednak zauważa, że nie należy tej artystycznej prostoty słowa mylić z potoczną szarzyzną zwrotów i rymów takich jak: *chatki-matki*, *wrogiem-progiem*, *pracuje-wykonuje*.

W zakończeniu artykułu informuje, że redakcja otrzymała też kilka przekładów, które omówi przy najbliższej okazji.

➢ O literaturze rosyjskiej, ukraińskiej, białoruskiej

W tej podgrupie znalazły się artykuły o literaturze rosyjskiej, ukraińskiej i białoruskiej. Jest ich o wiele mniej w porównaniu z poprzednią grupą.

W artykule *N.V. Gogolis Lietuvoje* [107] *(N.W Gogol na Litwie)* Władysław Abramowicz pisze o wielkim pisarzu rosyjskim N.W. Gogolu. Należy on do kultury rosyjskiej, która, według autora, przez długie dziesięciolecia wpływała na rozwój literatury i kultury litewskiej. Talent Gogola zasłynął w całej Europie. Autor artykułu odwołuje się do słów krytyka rosyjskiego Bielińskiego, który słusznie, zdaniem Abramowicza, postrzegł ogromne znaczenie twórczości Gogola nie tylko dla literatury rosyjskiej, ale i światowej. Puszkin i Gogol, zdaniem Bielińskiego, byli twórcami realizmu rosyjskiego.

Abramowicz odwołuje się też do słów N.G. Czernyszewskiego, który uważał, że świat już dawno nie miał pisarza, który byłby tak ważny dla narodu jak Gogol dla Rosji.

Wspomina też, że w 1837 r. w Paryżu Gogol spotkał się z Adamem Mickiewiczem, z którym później łączyły go dobre stosunki.

W kolejnej części artykułu pisze o utworach, sztukach teatralnych Gogola, które były tłumaczone na język litewski, polski i były wystawiane na scenie wileńskiej. Droga i historia pierwszych przekładów i wystawianych komedii Gogola na Litwie, według Abramowicza, była dość ciekawa.

Dalej pisze o tym, że twórczość Gogola, Puszkina, Lermontowa, Rylejewa na Litwie dość wczeście doczekała się uwagi nie tylko wśród czytelników, ale i tłumaczy. W 1844 roku w czasopiśmie „Athenaeum”, redagowanym przez Kraszewskiego, został opublikowany przekład na język polski powieści Gogola *Płaszcz (Шинель).*

---

[107] V. Abramavičius, *N.V. Gogolis Lietuvoje*, „Literatūra ir menas“, 1952.II.3, nr 5(275), s. 3

Inteligencja litewska była bardzo zainteresowana komedią Gogola *Rewizor,* wystawioną w Petersburgu w 1836 r. Jednak próby wystawienia tej komedii w Wilnie nie od razu uwieńczyły się powodzeniem.

W kolejnej części artykułu Abramowicz pisze o próbach przekładu i wystawienia na scenie utworów Gogola.

W 1842 r. Jan Chełmikowski (Chelmikovkis) otrzymał pozwolenie Gogola na przekład *Rewizora* na język polski. Komedia była tłumaczona z celem wystawienia jej na scenie wileńskiej.

Przekład był aprobowany przez cenzurę. Jednak przez długi czas *Rewizor* nie ujrzał światła dziennego. Stary dramatyczno-muzyczny teatr wileński, założony jeszcze w 1785 r., ówcześnie dożywał ostatnich swoich dni. Nie zdołał on się podnieść do ideowego i artystycznego poziomu *Rewizora*. Przeszkodą do wystawienia stały się kłótnie wśród aktorów, ich podział na dwa obozy. Jedni chcieli wystawić komedię Gogola w języku rosyjskim, drudzy z Chelmikowskim na czele – w języku polskim.

Pierwsza grupa otrzymała wsparcie senatora, pomoc finansową i założyła teatr, do którego w 1845 r. dołączyła się też grupa polskich aktorów. Teatr ten zdecydował się wystawić *Rewizora* na scenie. Premiera odbyła się w Wilnie 28 kwietnia 1845 roku. Było to ważne wydarzenie w kulturalnym życiu Wilna. Miało wielkie powodzenie. Popularność tej komedii w Wilnie ciągle rosła. W następnym, 1847 r., *Rewizor* był wystawiony trzykrotnie.

Zespół wileńskiego teatru, z *Rewizorem* i innymi komediami, wystąpił w Kownie, Mińsku i innych miastach Litwy i Białorusi.

Jak zauważa Abramowicz, teatr niemało zrobił dla popularyzowania utworów pisarzy rosyjskich. W 1858 r. na scenie wileńskiej była wystawiona komedia Gribojedowa *Mądremu biada* (*Gore ot uma)*, w 1847 r. pod kierownictwem Moniuszki była wystawiona słynna opera Glinki *Rusłan i Ludmiła*.

Jak informuje Abramowicz, pierwsze przekłady utworów Gogola na język litewski ukazały się w latach 80-tych XIX. Za pierwszego tłumacza można uważać Juozasa Andziulaitisa-Kalnenasa (Juozas Andziulaitis-Kalnėnas), który w 1890 roku ogłosił przetłumaczoną powieść *Straszna zemsta* (*Strasznaja mest)*. Z wcześniejszych tłumaczy Abramowicz wymienia Marcelinasa Szikisznisa (Marcelinas Šikšnys) i Wincasa Pietarisa (Vincas Pietaris).

Autor podkreśla też, że dramaturgia Gogola miała wielkie znaczenie dla rozwoju litewskiego teatru ludowego. Teatr ten powstał w okresie ucisku carskiego, kiedy była zabroniona działalność towarzystw kulturalnych na Litwie. Amatorski teatr istniał tu potajemnie. W teatrze narodowym Litwy najważniejsze miejsce zajmowały tłumaczenia utworów rosyjskich

klasyków: Puszkina, Tołstoja, Czechowa. Największą popularnością cieszyły się utwory Puszkina *Skąpy rycerz* (*Skupoj rycar)* i Gogola *Ożenek* (*Żenitba)*.

Tylko po wojnie Państwowe Wydawnictwo Literatury Pięknej wydało wszystkie najważniejsze utwory Gogola: *Martwe dusze (Mertwyje duszi), Taras Bulba*.

Abramowicz wymienia też najważniejsze, jego zdaniem, cechy twórczości pisarza. W swoich nieśmiertelnych utworach Gogol z druzgocącą siłą krytykuje wady społeczne, demaskuje okrutne cechy nienasyconych posiadaczy dóbr materialnych. Z wielką miłością przedstawia naród rosyjski, jego siłę i talent.

W zakończeniu autor przypomina czytelnikom, że od dnia śmierci Gogola minął prawie wiek, ale utwory wielkiego pisarza będą żyć wśród ludzi.

W innym artykule Abramowicz pisze też o białoruskim pisarzu Janku Kupale[108], któremu, jak i większości wielkich klasyków literatury białoruskiej, w młodości przyszło mieszkać, pracować i walczyć w Wilnie.

Na początku autor mówi, że w 1906 r. kółko białoruskich inteligentów narodowych założyło w Wilnie czasopismo „Nasza Niwa“. Czasopismo to miało decydujące znaczenie dla pracy literackiej Kupały. 17 marca 1907 roku w tym piśmie został wydrukowany wiersz białoruskiego poety *Z wiatrem*. W późniejszym czasie wiersze i pieśni Kupały w „Naszej Niwie“ od razu spodobały się czytelnikom i Kupała w szybkim czasie zasłynął jako wielki poeta.

Abramowicz podaje także krótki rys biograficzny poety białoruskiego.

Janka Kupała w 1908 r. przybył do Wilna w poszukiwaniu pracy, bo chciał być bliżej czasopisoma, które publikowało jego utwory. Zaczął pracować w bibliotece *Znanie*, gdzie zapoznał się ze sztukami Gorkiego *Na dnie*, *Dzieci słońca*. Wywarły one na nim niesamowite wrażenie. Kupała nadal pisał wiersze, a w 1909 r. zdecydował się wyjechać na naukę do Petersburga. Wrócił do Wilna w 1912 r. i zaprzyjaźnił się z poetą litewskim Liudasem Girą. Właśnie Liudas Gira jako pierwszy przekłada na język litewski wiersze Kupały. Byly one wydrukowane w ówczesnej prasie w latach 1910-1913.

Jak pisze Abramowicz, Janka Kupała był zamiłowany w teatrze, w Wilnie uczęszczał na wszystkie przedstawienia. W 1912 roku napisał swój pierwszy utwór sceniczny, składający się z dwóch aktów, *Paulinka*, w którym demaskuje wyższe warstwy społeczeństwa. Sztukę tę po raz pierwszy wystawiono 27 stycznia 1913 r.

Jako ciekawostkę autor podaje informację o tym, że Janka Kupała dość często brał udział w wieczorach literatury litewskiej, w 1914 r. na jednym z nich poznał rosyjskiego poetę Walerego Briusowa, który zainteresował się działalnością literacką Kupały. Wkrótce poeta

[108] V. Abramavičius, *Janka Kupala Lietuvoje*, „Literatūra ir menas“, 1952.VII. 6, nr 27(297), s. 3

białoruski zaczął otrzymywać listy od Briusowa z tłumaczeniem na język rosyjski własnych wierszy.

Na łamach „Naszej Niwy" w ciągu ośmiu lat popularyzowano twórczość Janki Kupały. A w latach 1914-1915 był on redaktorem tego pisma. Gdy rozpoczęła się I wojna światowa, czasopismo to było prześladowane, a w 1915 r. Kupała ewakuował się do Smoleńska.

Abramowicz pisze, że w białoruskim muzeum w Wilnie znajdowały się rękopisy wierszy, sztuk teatralnych, listów pisarza. Wszystko to Janka Kupała zabrał ze sobą podczas pobytu w Wilnie w 1941 r. W czasie powstawania artykułu Abramowicza (1952 r.) część tych materiałów przechowywała się w muzeum w Mińsku, inna część była zniszczona wraz z prywatną biblioteką poety w czasie barbarzyńskich najazdów hitlerowców.

Nie zapomina Abramowicz poinformować o tym, że w Wilnie w bibliotece AN znajdują się trzy rękopisy Kupały, których fotokopie przysłano z muzeum w Mińsku. W innych bibliotekach Wilna są przechowywane pierwsze wydania utworów Janki Kupały.

Kiedy Litwa została przyłączona do Związku Radzieckiego, w 1940 roku był obchodzony jubileusz 35-lecia pracy literackiej Kupały.

Abramowicz wspomina też, że w 1941 r., podczas pobytu w Wilnie, Kupała odwiedził Kowno, gdzie spotkał się z Petrasem Cwirką i innymi pisarzami litewskimi.

Kolejny literat, któremu Abramowicz udzielił uwagę i poświęcił mu artykuł, to poeta ukraiński Taras Szewczenko. Artykuł *Taras Ševčenko ir Lietuva* [109] *(Taras Szewczenko i Litwa)* został napisany z okazji 90-lecia śmierci poety. Abramowicz pisze, że tę rocznicę obchodzi cały naród ukraiński wraz z wielonarodowościowym społeczeństwem radzieckim, które nieśmiertelne utwory Tarasa Szewczenki zna jak z oryginału, tak i z przekładów na języki ojczyste.

Autor charakteryzując twórczość i działalność literacką poety, mówi, że ona nawoływała naród Ukrainy do walki o godne życie o wolność i sprawiedliwość. W swoich utworach wielki poeta wyrażał oczekiwania i dążenia narodów, związanych wspólnym jarzmem.

Jak i w poprzednich artykułach, Abramowicz podaje krótką notkę biograficzną Szewczenki, który był związany z Litwą. W Wilnie mieszkał jako sługa dworzanina Pawła Engelhardta.

Jak pisze Abramowicz, Szewczenko do końca życia nie zapomniał stolicy Litwy. Swoje myśli kierował do Wilna nie tylko podczas rozmów z przyjaciółmi, w listach, wspomnieniach, ale i w twórczości. Abramowicz podkreśla, że mieszkańcy Litwy wysoko cenili pamięć o Szewczence, przechowując jego rękopisy, obrazy, które narysował w Wilnie. Oprócz tego odnaleziono portret ojca poety, który zachował się z 1830 r. oraz rękopis wiersza *Chata* i popiersie poety wykonane z brązu.

---

[109] V.Abramavičius, *Taras Ševčenko ir Lietuva*, „Švyturys", 1951.III.15, nr 5(53), s. 17

Autor wspomina o nim też jako malarzu. Taras Szewczenko, mieszkając w Wilnie w latach 1823-1830, zimą uczył się sztuki malarskiej w pracowni słynnego malarza-portrecisty Jana Baptysty Lampiego (1775-1837). Naukę kontynuował u wileńskiego malarza Jana Rustema. Z tego okresu są znane takie prace Szewczenki, jak portrety: hrabiego Narcyza Olizara i ojca Grigorija Szewczenki. Było więcej prac, które Szewczenko z zesłania wysyłał swoim przyjaciołom. Jeden z takich obrazów *Chłopiec z rakiem* był przechowywany w zbiorach Litewskiej Akademii Nauk. W 1948 r. władza radziecka Litwy podarowała ten obraz Ukrainie z okazji 30 letniego jubileuszu Ukrainy Radzieckiej.

Abramowicz mówi, że poeta ukrański napisał poemat dla Wilna. Nie ma on tytułu i zaczyna się słowami: *Vilniuje, didingos šloves mieste (W Wilnie, mieście okazałej sławy).* Utwór został napisany w Kos-Arale w 1848 r. w trudnych warunkach zesłania. Temat był zaczerpnięty z prawdziwego wydarzenia.

Jak pisze autor artykułu, w tym poemacie Szewczenko w sposób mistrzowski pokazał sprzeczności w Wilnie w owym czasie. Z jednej strony, ukazał postępową profesurę uniwersytecką, z drugiej, panujące przesądy religijne. Zdaniem Abramowicza, poemat świadczy o tym, że Szewczenko bardzo dobrze znał Wilno, umiał zauważyć i prawidłowo ocenić zachodzące wydarzenia. W poemacie poeta wspomina Antokol, las Zakrętu (Vingio), pałac Słuszków.

Abramowicz wspomina też o ścisłych związkach poety ukrańskiego z postępową młodzieżą litewską, które zaistniały od tego czasu, gdy on za walkę przeciw carowi okazał się w twierdzy w Orenburgu, gdzie znajdowało się wielu zesłańców z Litwy. Szewczenko zaprzyjaźnił się z B. Zaleskim, M. Žilenką, poetą Sową, a szczególnie z Z. Sierakowskim, który później był przywódcą powstania 1863 r. O tej przyjaźni świadczą wypowiedzi Szewczenki w korespondencji z innymi. Gdy Zaleski i Sierakowski wrócili wcześniej z zesłania, otrzymywali od Szewczenki obrazy, które sam malował, sprzedawali je wśród znajomych i wysyłali poecie pieniądze i niezbędne rzeczy. W Petersburgu wilnianin R. Podberejka (Podbereikis) rozpowszechniał zbiorek poezji Szewczenki *Kobzarz (Kobzar),* pisał recenzje o jego obrazach i utworach.

Abramowicz mówi, że twórczość Szewczenki na Litwie rozprzestrzeniała się w rękopisach, była drukowana już w 1860 r. w języku polskim w prasie miejscowej. Pierwszym tłumaczen utworów Szewczenki na Litwie na język polski był A. Sowa, który przełożył wiersz *Dwa słowa* jeszcze w Orenburgu. Drugim był wilnianin L. Sowiński, w 1861 r. przełożył i wydał poemat *Hajdamak*. Pierwszym tłumaczem zbiorku poezji *Kobzar* był W. Syrokomla.

Twórczość Tarasa Szewczenki, zdaniem Abramowicza, miała wpływ na literaturę litewską. Szczególny wpływ zbiorku *Kobzarz* odbija się w twórczości ówczesnych poetów

litewskich takich jak: Juozas Andziulaitis-Kalnenas (Juozas Andziulaitis-Kalnėnas), Jonas Maczis-Keksztas (Jonas Mačis-Kėkštas), Ksawery Sakalauskas-Wanagelis (Ksaveras Sakalauskas-Vanagėlis).

Po 1905 r. Karol Wairas – Raczkauskas (Karolis Vairas-Račkauskas) przełożył na język litewski *Hymny wieczorne.* Po II wojnie światowej przetłumaczono *Kobzarza*.

➢ O literaturze litewskiej

Abramowicz chciał też przybliżyć literaturę litewską dla czytelnika polskiego. Z tej przyczyny w 1932 roku w „Kurierze Wileńskim" ukazał się artykuł *Obraz współczesnej poezji litewskiej* [110]. Autor pisze w nim, że jego krótki pobyt na Kowieńszczyźnie dał mu okazję zetknięcia się z miejscowym ruchem literackim. Kierowała nim chęć poznania piśmiennictwa litewskiego. Dalej pisał: *Niebawem doszedłem do przekonania, że jest w tem piśmiennictwie wiele rzeczy ciekawych, zasługujących na uwagę ogólną, a zwłaszcza na uwagę tych, którzy są najbliższymi Litwy sąsiadami.* Abramowicz zauważa, że literatura litewska w ciągu ostatnich dziesięciu lat bardzo się wzbogaciła w szczególny gatunek poezji.

Za chwilę przełomową uważa rok 1921, kiedy zaszły znaczne zmiany społeczne. Pojawiły się nowe indywidualności, które śmiało propagowały nowy kierunek i głosiły rozbrat z przeszłością. *Niepohamowany pęd młodych woliantarjuszów zdetronizował natychmiast „rym" na korzyść ekspresjonistów, futurystów, formistów i wykręcił kulasy gramatyce, składni i pisowni.* Taką charakterystykę dał Abramowicz nowej poezji litewskiej.

Poszczególne utwory młodych poetów były drukowane w ówczesnych czasopismach: „Aušrinė", „Varpas", „Lietuva", jednak poezja tego okresu szerszemu ogółowi, zwłaszcza mieszkańcom prowincji, była nieznana.

Aby pomóc młodzieży gimnazjalnej i akademickiej wydostać się z dezorientacji, w 1932 r. K. Binkis wydał pierwszą antologię litewską *Vainykai (Wieńce).* Weszły do niej utwory 14-stu poetów, hołdujących nowemu kierunkowi piśmiennictwa.

Poetą, który reprezentował współczesny kierunek *na parnasie kowieńskim*, jak pisze Abramowicz, był Petras Wajcziunas (P. Vaičiunas). Wydał 18 dzieł (14 dramatów scenicznych, 4 zbiorki poezji).

Na uwagę zasługuje też, zdaniem Abramowicza, dramaturg Wincenty Krewe (Vincas Krėvė), od którego wywodzi się romantyzm sceniczny, pozostający w ścisłym kontakcie z misterium.

---

[110] W. Abramowicz, *Obraz wpółczesnej poezji litewskiej*, „Kurier Wileński", 1932.VI.11, nr 131(2373).

W rocznicę obchodu 50-lecia niepodległości wydano drugą antologię *Pirmas dešimtmetis (Pierwsze dziesięciolecie)*. Redaktorem był P. Kubilewiczius, weszły tu wiersze 18-stu poetów, których Abramowicz dzieli na dwie grupy: młodzi i najmłodsi.

Do pierwszej grupy należeli: P. Wajcziunas, Butku Juze, Tysława (Tyslava), Żenge (Žengė). Do drugiej: Kubilewiczius, S. Neris i B. Brazdżionis. Ostatni z nich *wypływa na powierzchnię akcentem opartym nie na efektywności słowa, lecz na sile i szczerości wyrażającej duszę ludzką w jej najintensywniejszym nasileniu.*

Wyrazicielami takich kierunków jak: dadaizm, surrealizm, futuryzm byli przedstawiciele drugiej grupy. Starali się oni uniezależnić się od futurystów zachodnich. Widać to w wierszach Tilwitisa. Za przedstawiciela piewców przyrody litewskiej Abramowicz uważa Stanisława Santwarasa.

Autor w tym artykule dla przykładu podaje też kilka wierszy, które sam przetłumaczył na język polski, są to: wiersz *Allegro* Kubilewicziusa i wiersze Tilwitisa.

Tak wyglądała w ujęciu Abramowicza poezja litewska na początku XX wieku. Rok później, także w „Kurierze Wileńskim”, opublikował artykuł *Kult matki we współczesnej literaturze litewskiej.*

W późniejszych latach pojawiło się kilka artykułów, poświęconych konkretnym pisarzom litewskim i ich twórczości.

W jednym z nich *Žemaitė ukrainietiškai* [111] *(Żemaite po ukraińsku)* pisze o przekładach utworów XIX-wiecznej pisarki litewskiej Żemaite (1845-1921). W tym krótkim artykule informuje, że ukraińskie „Państwowe Wydawnictwo Literatury Pięknej“ wydało wybór utworów tej pisarki w języku ukraińskim. Do niego weszło piętnaście opowiadań (*Marti*, *Petras Kurmelis* i inne).

W kolejnym artykule *J. Baltušio „Gieda Gaideliai“ Lenkijos teatro scenoje* [112]*(„Pieją koguty“ J. Baltuszisa na scenie teatru polskiego)* mówi o premierze sztuki teatralnej *Gieda Gaideliai* Jonasa Baltuszisa w Opolu. W czasopiśmie „Nowa Kultura“ została wydrukowana recenzja na ten temat, autorem był Stanisław Marczak-Oborski.

Abramowicz pisze, że Oborski podkreślił w niej zdolność aktorów opolskich wcielić się w postacie tej sztuki, dzięki którym wystawiona przez reżysera Bogdana Proskurnickiego sztuka teatralna miała wielkie powodzenie. Mówiąc o treści sztuki, autor recenzji na pierwszy plan wywiódł zdolność Bałtuszisa jako dramaturga, umiejącego pokazać szerszy aspekt społeczny. Autor *Gieda Gaideliai* uchwycił typy osób działających, ich swoistość i żywość dialogów sztuki.

---

[111] V. Abramavičius, *Žemaitė ukrainietiškai*, „Švyturys“, 1950.XI.15, nr 21(45).
[112] V. Abramavičius, *J. Baltušio „Gieda Gaideliai“ Lenkijos teatro scenoje*, „Švyturys“, 1950.XII.15, nr 23(47).

Abramowicz podkreśla, że sztuka ta cieszyła się wielkim powodzeniem wśród widzów polskich. O tym świadczy fakt, że *Gieda Gaideliai* w teatrach polskich były wystawiane od początku 1950 r. bez przerwy. Wciąż nowe teatry włączały ją do swego repertuaru.

W innym artykule o działaczu litewskim, historyku, pisarzu, jednym z pierwszych ideologów narodowego odrodzenia Simonasie Daukantasie [113] (1793-1864) autor pisze o tym, jak 21-letni młodzieniec postanowił na piechotę iść ze Żmudzi do Wilna, aby kontynuować naukę. W 1814 r. Simonas Daukantas do stolicy wstąpił przez Trocką bramę.

Następnie Abramowicz mówi, że brak informacji o tym, jakim sposobem Daukantas wstąpił do gimnazjum, a później na uniwersytecki wydział nauk moralnych. Jednak młody człowiek wykazał się dużymi zdolnościami.

Tu w Wilnie miał przyjaciela, z którym go łączyła wspólna pasja – stare rękopisy. Daukantas zbierał pisma litewskie, materiał o historii Litwy, którą to historię właśnie pisał.

Jak dalej pisze Abramowicz, w latach 1816-1818 Daukantas uczęszczał na wykłady i siedział w salach Uniwersytetu Wileńskiego razem z filomatami: Mickiewiczem, Zanem, Czeczotem. Jednak bliższych stosunków z filomatami nie nawiązał.

24 lutego 1819 roku na spotkaniu filomatów było omówione opowiadanie-bajka Mickiewicza *Żywila*, która później została wydrukowana w „Tygodniku Wileńskim“. Daukantas zwrócił uwagę na ten utwór Mickiewicza, przetłumaczył go na język litewski i dołączył do swojej pracy *Darbai senųjų lietuvių ir žemaičių*, którą napisał w 1822 r. Jak podkreślił Abramowicz, jest to najstarsze wykorzystanie utworu A. Mickiewicza w języku litewskim.

Autor mówi, że profesorzy, na których wykłady uczęszczał Daukantas, chwalili go jako poważnego, pilnego, rzetelnego, o światłym umyśle i rzadkim talencie człowieka. W Wilnie Daukantas mieszkał 10 lat i wyjechał za granicę w celu dokształcenia się. Jakiś czas spędził w Królewcu, gdzie zbierał materiał dla historii Litwy, później pracował w Rydze, a w Petersburgu wydał swoje utwory.

W Wilnie był wydany tylko jeden utwór Daukantasa *Sėjamosios pašaro žolės* w 1854 r., gdy autor wrócił na Litwę już jako emeryt. Abramowicz podkreśla, że Daukantas w swoich pracach pisał o tym, iż najdroższym skarbem jest język ojczysty i żaden krwiożerca nie zdoła mu go zabrać.

Abramowicz poświęcił też obszerny artykuł twórczości Antanasa Strazdasa: *Antanas Strazdas naujų faktų šviesoje* [114] *(Antanas Strazdas w świetle nowych faktów)*, który składa się z 4 części. W każdej z nich są omawiane poszczególne zagadnienia związane z Antanasem Strazdasem i jego twórczością.

---

[113] V. Abramavičius, *Simonas Daukantas Vilniuje*, „Literatūra ir menas“, 1963.X.26, nr 43(885).
[114] V. Abramavičius, *Antanas Strazdas naujų faktų šviesoje*, „Pergalė“, 1949.III, nr 3, s. 74-90.

W części pierwszej, zatytułowanej *Atrastų giesmių tekstai (Odnalezione teksty pieśni),* mówi się o tym, że gdy minęło 115 lat od dnia śmierci poety, w piśmie „Tiesa" ukazał się artykuł poświęcony tej okazji. Po raz pierwszy zostały wydrukowane dotąd nieznane wiersze, które były znalezione przez Abramowicza i Sziożinisa (Šiožinis) w zbiorach rękopisów w Bibliotece Akademii Nauk. Są to teksty piosenek zapisane nie przez samego autora. Znaleziono je w prywatnej teczce archeologa Eustachego Tyszkiewicza. Ogółem znaleziono trzy teksty: I-*Strazda*s, II-*Duma X. Drozdowskiego, tęskniącego do oyczyzny*, III- *Duma X. Drozdowskiego z muzyką od wyglądaiącey do obozu wziętego kochanka*. Wszystkie teksty są w języku litewskim.

W części drugiej *A.Strazdas ir P.Vičinkis (A. Strazdas i P. Wiczinkis)* Abramowicz analizuje i rozważa, kto z nich jest autorem piosenki *Varnas*, której nowy wariant Abramowicz znalazł w korespondencji już wyżej wspomnianego Tyszkiewicza.

W dwu ostanich częściach *Antano Strazdo aplinka (Środowisko A. Strazdy)* i *XIX amž. vidurio literatūrinės paslaptys A. Strazdo tėviškėje (Tajemnice XX-wiecznej literatury na ojczyźnie A. Strazdy)* autor artykułu pisze o tym, co miało wpływ na jego twórczość, dlaczego piosenki Strazdy mają właśnie taką zawartość tematyczną.

3.1.2. Artykuły o zbiorach rękopisów Biblioteki AN

Jeszcze jeden temat dość często podejmowany w artykułach Abramowicza wiąże się bezpośrednio z jego pracą. Będąc kierownikiem działu rękopisów Biblioteki AN wiele pisał o rzadkich rękopisach, znajdujących się w tej bibliotece, o tym, jak cenny jest jej zbiór. Przedstawię tu kilka artykułów na ten temat.

W artykule *Nauji šaltiniai tarybinių tautų kultūriniui palikimui tirti* [115]*(Nowe źródła do badań dziedzictwa kulturowego narodów radzieckich)* Abramowicz pisze o tym, że do Biblioteki AN przyjeżdżali pracownicy białoruskiej Biblioteki AN, aby zapoznać się z przechowywanymi tu zbiorami rękopisów. Przedstawiono im ogromną ilość cennego materiału do ich prac naukowo-badawczych.

Jak wynika z artykułu Abramowicza, Wasilij Borisenko szukając informacji do swej pracy doktorkiej *Historia literatury białoruskiej II poł. XIX wieku* w zbiorach rękopisów znalazł kilka utworów postępowego białoruskiego poety końca XIX w. - Franciszka Bohuszewicza, które dotąd nie były nigdzie publikowane. Oprócz tego Borisenko znalazł tu także inny „spadek": rękopisy białoruskiego poety-rewolucjonisty Adama Hurynowicza. Obok oryginalnych utworów

---

[115] V. Abramavičius, *Nauji šaltiniai tarybinių tautų kultūriniui palikimui tirti,* „Literatūra ir menas", 1950.IX.3, nr 36(202).

Hurynowicza znaleziono nieznane dotąd przekłady Puszkina, Lermontowa, Tolstoja, Mickiewicza, Słowackiego, Orzeszkowej na język białoruski wykonane przez tego poetę.

Inny współpracownik naukowy Lubow Piglowskaja, pisząca pracę doktorską o prozie Jakuba Kołasa, w litewskiej Bibliotece AN znalazła kilkanaście dotąd nie publikowanych wierszy Kołasa, napisanych w języku rosyjskim jeszcze w 1898 roku. Rękopisy te autor zgubił w 1905 r. Wyjaśniło się, że nawet sam Jakub Kołas o tym rękopisie nic nie wiedział, bo był przekonany, że zaginął on na zawsze.

Pracowniczka naukowa Wiktoria Susanowicz znalazła dwa wiersze poetki białoruskiej Aloizy Paszkiewiczanki wydane w Wilnie nielegalnie w postaci broszury agitacyjnej. Pisarz Filip Semionowicz Pestrak znalazł list Maksima Gorkiego pisany do Białorusinów Wilna ze Szwajcarii w 1910 r. Abramowicz informuje, iż w bibliotece AN są przechowywane cztery rzadkie przed- rewolucyjne wydania Gorkiego, pochodzące z Berlina i Sztuttgartu.

Abramowicz mówi, że oprócz pracowników Białoruskiej AN, ze zbiorów biblioteki korzystali także naukowcy z innych republik radzieckich. Doktorant z Moskwy Antoni Sawicki w zbiorach księcia Sapiehy znalazł cenne materiały do swej pracy.

Tym naukowcom, którzy z różnych powodów nie mogą przyjechać do Wilna, biblioteka stara się pomóc zdobyć niezbędną informację. W takim wypadku pracownicy AN zbierają lub robią kopię niezbędnych dokumentów.

W ten sposób, jak pisze Abramowicz, Nikita Meszczerski z miasta Buguruslan, za pośrednictwem Instytutu Rosyjskiej AN Związku Radzieckiego, dowiedział się, że w naszej AN przechowuje się „pomnik" starego piśmiennictwa rosyjskiego *Chronograf Litwy XVII w.*, w którym oprócz opisu mitologii i litewskich obyczajów pogrzebowych rodziny Witolda Wielkiego, znajduje się też informacja dotycząca historii piśmienictwa rosyjskiego. Na życzenie Meszczerskiego były zrobione i wysłane mu fotokopie niektórych rozdziałów niezbędnych do jego pracy naukowej.

Aby zadowolić potrzeby naukowców z innych republik radzieckich, pracownicy biblioteki wykonali kilka dość wielkich prac. Dla Białoruskiej AN były przygotowane cztery autorskie teczki *Bibliografia tekstów i druków białoruskiej literatury pięknej XIX w.* i sześć autorkich teczek *Bibliografia białoruskich retrospektywnych wydań periodycznych.*

Była też zebrana informacja dla wiceprezydenta Gruzińkiej AN o życiu na Litwie Jurgisa Eristawi, założyciela teatru dramatycznego w Gruzji.

Do ważnych prac wykonanych w AN, zdaniem Abramowicza, można zaliczyć uporządkowaną kolekcję kodeksów i traktatów w dziale rękopisów. W tym zbiorze znajdują się rękopisy pisane w różnych językach, poczynając od XIV w. Wśród nich Abramowicz wymienia: traktat o starożytnej rosyjskiej architekturze wojennej, rocznik syberyjski XVII w., przekłady

niektórych utworów XVIII w. Woltera na język rosyjski, rękopis komedii Gribojedowa *Mądremu biada* (*Gore ot uma)* i wiele innych ważnych zabytków.

W artykule *Pagerinti rankraštynų darbą Tarybų Lietuvos bibliotekose*[116]*(Udoskonalić pracę działów rękopisów w bibliotekach Litwy Radzieckiej)* Abramowicz pisze o tym, że „od pierwszych lat ustroju radzieckiego" udziela się wiele uwagi dla ochrony dziedzictwa rękopiśmiennego.

Wcześniej, jego zdaniem, w ogóle nie zwracano uwagi na to, aby ochronić rękopisy. Z tego powodu niemało dokumentów, mających znaczenie historyczne, okazywało się w rękach przypadkowych osób lub kolekcjonerów. Specjalnie ukrywało się rękopisy, które zawierały informację o walkach wyzwoleńczych narodu.

Dalej autor artykułu pisze, że od 1940 r., gdy na Litwie zaistniał ustrój radziecki, ochrona rękopisów stała się dziełem państwowym. Zaczęto wtedy gromadzić rękopisy i rzadkie dokumenty w bibliotekach naukowych.

Abramowicz mówi, że po wojnie zaczęto od nowa systematycznie porządkować rękopisy. Ze zbiorów rękopisów bibliotek naukowych Litwy Radzieckiej korzystali nie tylko litewscy naukowcy, ale i z całego Związku Radzieckiego. Jeszcze raz wspomina on, jakie ważne rękopisy znaleziono w bibliotece AN.

Archiwista zauważa mankamenty w pracy przy porządkowaniu rękopisów w bibliotece AN. Wynikają one przede wszystkim z braku koordynacji działań w analizowaniu dziedzictwa kulturalnego i literackiego.

Jak zauważa Abramowicz, zbiory rękopisów w różnych muzeach są w ogóle nieporządkowane, nie są zrobione spisy. A wśród nich, jego zdaniem, mogą się znaleźć ważne i cenne dokumenty.

Dalej komentuje on, że taka sytuacja złożyła się w większym stopniu dlatego, iż wielu naukowców nie szuka niezbędnej informacji w rękopisach.

Pisze on o ekspedycji, która była zorganizowana przez Instytut Literatury Litewskiej do badania i zbierania materiału rękopiśmiennego. To pierwszy takiego rodzaju „pochód". Abramowicz miał nadzieję, że w takich ekspedycjach wezmą udział też nauczyciele, bibliotekarze, inteligencja. Jego zdaniem, należałoby koordynować pracę zbiorów rękopisów w bibliotekach i muzeach w takim kierunku, żeby naukowcy uzyskali informacje, jakie rękopisy są przechowywane w konkretnych bibliotekach i muzeach.

---

[116] V. Abramavičius, *Pagerinti rankraštynų darbą Tarybų Lietuvos biblotekose*, „Literatūra ir menas", 1951.X.7, nr 40(258).

W artykule *Rankraščių saugykloje* [117] *(W przechowalni rękopisów)* Abramowicz mówi o rękopisach, przechowywanych w AN. Ówcześnie znajdowało się tam 120000 jednostek inwentarzy rękopisów napisanych w językach: litewskim, rosyjskim, białoruskim, polskim, angielskim, arabskim, hebrajskim, hiszpańskim i innych.

Informuje on o tym, że w pięcioletnim okresie powojennym zbiór rękopisów zwiększył się dziesięciokrotnie. Pracownicy tego działu oprócz katalogowania, inwentaryzowania przygotowują też tematyczne bibliografie.

Jak i w poprzednich artykułach, Abramowicz podkreśla, że zbiór rękopisów Biblioteki AN jest jednym z najbogatszych w Litwie. Co roku zbiór ten rośnie. Rękopisy stały się ważną i popularną bazą źródłową dla nauki, pomagają nie tylko pracownikom naukowym Litwy, ale i całego Związku Radzieckiego.

W kolejnym dość obszernym artykule *Daugiau dėmesio kultūrinio – literatūrinio palikimo klausimais* [118] *(Więcej uwagi dla dziedzictwa kulturowo-literackiego)* Abramowicz pisze, że ostatnio pojawia się coraz więcej książek o krytyce i historii literatury, których autorzy, analizując jakiś problem, coraz częściej korzystają nie tylko z materiału już wydrukowanego, ale przede wszystkim starają się wydobyć nowe rękopiśmienne, archiwalne dane.

Pisze on też o tym, że w końcu 1954 r. w Moskwie odbyła się narada tekstologów, na której wysunięto konkretne zadania dla badaczy literatury i wydawnictw, aby szerzej korzystali z materiału rękopiśmiennego, przygotowując wydania poetów rosyjskich, aktywniej analizowali klasyczne dziedzictwo kulturowo-literackie.

Abramowicz zauważa, że na Litwie mało uwagi zwraca się na zbieranie literackich materiałów archiwalnych, ich przechowywanie, klasyfikowanie, porządkowanie i wykorzystywanie dla prac naukowych. Wspomina też, że w ciągu ostatniego dziesięciolecia (1945-1955) napisano i wydano niemało artykułów i prac, opartych na nowych autentycznych materiałach archiwalnych.

Niejednokrotnie podkreśla, że nasi badacze przeszłości kulturowej jeszcze niedostatecznie wykorzystują źródła rękopiśmienne.

Podaje on informację, zaczerpniętą z danych statystycznych, o tym, że systematycznie i planowo z archiwum i zbiorów rękopisów najwięcej korzystają pisarze, naukowcy, badacze z innych miast republik radzieckich: Moskwy, Kijowa, Mińska, Rygi, Leningradu. Im nie wystarczą już publikowane teksty pisarzy, szukają oni oryginałów i rękopisów.

---

[117] V. Abramavičius, *Rankraščių saugykloje*, „Švyturys“, 1952, nr 9(81), s. 13.
[118] V.Abramavičius, *Daugiau dėmesio kultūrinio – literatūrinio palikimo klausimais*, „Literatūra ir menas“, 1955.VI.18, nr 25 (451), s. 3.

Abramowicz ubolewa nad tym, że wszystkie te cenne dokumenty są nieuporządkowane, nie są zrobione ich spisy.

Jak pokazuje praktyka, należy bardziej stanowczo zbierać i studiować źródła oraz gromadzić wiedzę związaną z tymi problemami. Abramowicz mówi, że nie było wówczas ani jednego wydania, które by zawierało opis rękopisów któregoś pisarza.

W zakończeniu artykułu podaje, że w Moskwie na naradzie pracowników wydawnictw i poligrafów postanowiono wymagać od autorów, żeby byli odpowiedzialni za poziom i jakość swoich utworów. Redakcje powinny zachęcać pisarzy, krytyków, pracowników nauki i literatury, aby pisali na temat zabytków przeszłości i wymagać od autorów głębokich artykułów, opartych na nowych danych.

3.1.3. Artykuły o historii druku i prasy

Częstym tematem, podejmowanym przez Abramowicza w artykułach, była historia pierwszych drukarzy, pierwszych gazet.

W artykule *Vilnius ir pirmojo Maskvos spaustuvininko Fiodorovo veikla*[119] *(Wilno i działalność pierwszego moskiewskiego drukarza Fiodorowa)* Abramowicz mówi o tym, że we Lwowie odbyła się konferencja naukowa, poświęcona pamięci Iwana Fiodorowa - pierwszego rosyjskiego drukarza i obchodom 500-letniego jubileuszu drukowanej książki. Z tej okazji naukowcy z Moskwy, Leningradu, Kijowa, Lwowa przygotowywali prace o historii druku.

Życie pierwszego drukarza rosyjskiego było związane z Wilnem, dlatego Abramowicz uważa, że należałoby taki jubileusz uczcić też w Wilnie. Wilno odegrało ważną i decydującą rolę w pracy drukarskiej Iwana Fiodorowa, bo stolica Litwy była kolebką drukowanego słowa nie tylko dla krajów sąsiedzkich, ale i dla całej Europy Wschodniej ówczesnych lat.

W dalszej części artykułu Abramowicz pisze o pierwszych książkach i drukarzach Europy Wschodniej.

Pierwszym drukowanym słowem słowiańskim, które pojawiło się w Europie Wschodniej, był *Apostoł*, wydany w Wilnie w 1525 r. przez wileńskiego drukarza Franciszka Skorynę. Drugim po Skorynie był Piotr Mścisławiecki (Mstislavietis), który przeniósł się z Wilna do Nowogrodu w II poł. XVI w. Car Iwan Wasilij (Groźny) zaprosił Mśtisławieckiego do Moskwy, aby nauczył nowej sztuki drukarskiej Iwana Fiodorowa. W 1553 r. car zbudował domy, aby tam można było założyć drukarnię. Tam też Mścisławiecki uczył Fiodorowa. Nauka i przygotowania,

---

[119] V. Abramavičius, *Vilnius ir pirmojo Maskvos spaustuvininko Fiodorovo veikla*, „Kultūra", 1941.III, nr 3, s. 207-210.

jak pisze Abramowicz, trwały dość długo. Pierwszy owoc ich pracy pojawił sią dopiero 1 marca 1564 r. Był to *Apostoł*, drugi - *Czasosłow* ukazał się 29 października 1965 r. Dalsza praca była niemożliwa, bo przepisywacze zwani „piscami“ sprzeciwiali się założeniu drukarni. Odbierała ona od nich pracę i kęs chleba. Zaczęli się więc złościć z tego powodu i puszczać plotki, że drukarze są heretykami i czarownikami. Niebezpieczeństwo narastało, dlatego Fiodorow i Mścisławiecki musieli uciekać. Drukarnię przepisywacze spalili. Jak mówi Abramowicz, podobny los czekał prawie wszystkich drukarzy owego okresu.

W kolejnej części artykułu pisze o dalszym losie drukarzy.

Fiodorow i Mścisławiecki schronienie znaleźli na Litwie, gdzie mogli kontynuować swoją pracę. W Zabłudowie na dworze Grzegorza Katkewicziusa (Grigalius Katkevičius) założyli nową drukarnię. Od 8 lipca 1568 roku zaczęli drukować *Evangelje Uczitelnoje (Ewangelię pouczającą*), która z druku wyszła 17 marca 1569 r. Była to ostatnia ich wspólna praca. Mścisławiecki wrócił do Wilna i założył sławną drukarnię *Mamoniczów (Mamoničių*), która działała około 50 lat. W niej był wydrukowany pierwszy *Statut Litewski.*

Fiodorow w tym czasie pracował w Zabłudowie z synem. Zaczął tęsknić za ojczyzną i w 1569 roku opuścił Zabłudowo. Podróżując zatrzymał się we Lwowie, gdzie założył drukarnię. W 1580 r. pojechał do Ostrogi, gdzie od nowa zaczął pracę drukarza. Tu w 1581 r. wydał swą najważniejszą pracę - *Biblię słowiańską*, która była przetłumaczona z języka greckiego. Arcydzieło to ma piękną grafikę, której przykład Fiodorow wziął z grafiki niemieckiego artysty Edgara Schena.

W 1582 r. Fiodorow wrócił do Lwowa. Chciał odnowić pracę drukarską, jednak załamany i przygnębiony trudnym życiem zmarł w grudniu 1583 r.

W końcu autor podkreśla, że piękna szata graficzna edycji Fiodorowa miała wielki wpływ na dalszą wileńską pracę drukarską.

W innym, dość obszernym artykule *Zavadzkiai ir lietuviškoji knyga Vilniuje* [120] *(Zawadzcy i książka litewska w Wilnie)* Abramowicz mówi o tym, że w ciągu ostatnich trzech stuleci, od 1570 do 1833 r., Wilno było wzorcowym centrum oświaty i kultury w całej Europie Wschodniej. Było ono kolebką pierwszego litewskiego, białoruskiego, łotewskiego i całej Europy Wschodniej słowa drukowanego. Jednak największą rolę Wilno odegrało w historii książki polskiej.

Jak dalej pisze, pierwsze „ogniwo” drukarskie w Wilnie było stworzone przez starą Akademię Wileńską. Najbogatszy i najbardziej zmodernizowany okres druku w Wilnie

[120] A. Gegužinis, *Zavadzkiai ir lietuviškoji knyga Vilniuje*, „Naujoji Lietuva“, 1942.IX.27, nr 229(385).

rozpoczął się z przybyciem 21 sierpnia 1805 r. Józefa Zawadzkiego, który przejął na własność starą drukarnię Wileńskiej Akademii.

Rodzina Zawadzkich, jak informuje Abramowicz, pochodzi z powiatu Wiłkomierskiego, a sam Józef Zawadzki urodził się w mieście Kuzmin w 1781 r. Studiował we Wrocławiu i Lipsku. Po przybyciu do Wilna w 1805 r. w budynku kolegium pijarów założył drukarnię. Było mu nadane imię drukarza Wileńskiego Uniwersytetu. Dzięki niemu Wilno stało się sławne w całej Europie jako centrum kultury i oświaty. Zawadzki, oprócz literatury w języku polskim i litewskim, wydawał też publikacje o sztuce, nauce i literaturze we wszystkich językach europejskich, nie pomijając języków: łacińskiego, greckiego, arabskiego, hebrajskiego.

Abramowicz podkreśla tu też zalety Zawadzkiego, który jako pierwszy, na ziemiach Rusi, zaczął wypłacać honoraria autorom i kupować rękopisy, skupił wokół swej drukarni najlepszych naukowców i autorów. Zatrudnił też korektora Jana Bohdanowicza, który był autorem gramatyki polskiej i rosyjskiej. Po śmierci Zawadzkiego w 1838 r. jego pracę kontynuował syn Adam.

Autor informuje też, że drukarnia Zawadzkiego była jedyną drukarnią na Litwie, która wszystkie książki publikowała i rozpowszechniała na własne fundusze. Do 1865 r. drukarnia ta wydała więcej niż 2000 książek. W 1904 r., kiedy prasa polska i litewska zaczęła ożywać, drukarnia Zawadzkich znowu znalazła się na czele słowa drukowanego. Właśnie tu został wydrukowany pierwszy kalendarz litewski, pierwszy elementarz, pierwszy podręcznik szkolny i dziennik.

Ciekawe są też, moim zadaniem, artykuły Abramowicza o pierwszych czasopismach na Litwie.

W jednym z nich *Vilniaus miesto XVIII a. šimtmečio laikraščiai* [121] *(XVIII- wieczne gazety Wilna)* pisze o tym, że na wydanie pierwszych gazet na Litwie przywileje otrzymali w 1757 r. Jezuici. Ich „Kurier Litewski" ukazał się dopiero w 1760 r., kiedy August III nadał jeszcze jeden przywilej specjalnie dla Wileńskiego Kolegium Jezuitów.

„Kurier Litewski" założył i wydawał jezuita Franciszek Paprocki, uważany też za pierwszego wileńskiego dziennikarza. Jego pismo było wydawane co tydzień do 1763 r. Numery pisma wyglądały dość skromnie. Składały się z czterech stron i miały format zeszytu. Był wydawany także załącznik „Kuriera Litewskiego" – „Wiadomości Uprzywilejowane", a w soboty wychodził „Supplement do gazet wileńskich". Były też wydawane „Wiadomości Literackie". Tak więc w Wilnie ukazywały się cztery czasopisma redagowane przez jedną osobę.

Abramowicz mówi, że praca redaktora tamtych czasów była bardzo prosta i nie wymagała wielkiego wysiłku. Starał się on dać czytelnikowi jak najwięcej informacji, którą brał

---

[121] V. Abramavičius, *Viniaus miesto XVIII a. šimtmečio laikraščiai*, „Naujoji Lietuva", 1942.VII.05, nr 157(313).

z pism wydawanych w Królewcu. Różne wzmianki, informacje były stłoczone jedna koło drugiej bez tytułowych nagłówków. Prawie cały drukowany material był brany z gazet niemieckich. Dlatego ukazanie się pism było związane z pocztą nadchodzącą z Kowna. Jeżeli poczta późniła się, to i gazety nie były wydawane, bo redaktor nie miał co w nich zamieszczać.

Spośród materiałów ówczesnych gazet, jak mówi autor w swym artykule, na największą uwagę zasługują miejscowe ogłoszenia drukowane w „Supplemencie", na podstawie których można stworzyć obraz o ówczesnym życiu w Wilnie.

Abramowicz spostrzega, że sposób redagowania tych i późniejszych pism był dość prymitywny. Treść każdego numeru była przerywana na ostatniej stronie nie tylko w środku zdania, ale i wyrazu. O stronie estetycznej gazet nikt nie myślał. Nie wpisywano też nazwisk redaktorów i nazwy wydawnictwa.

W 1793 F. Paprocki przestał wydawać swoje pisma. Jego miejsce zajął inny jezuita Aleksander Januszkiewicz, który od 1764 r. zaczął wydawać „Gazety Wileńskie". Januszkiewicz wydawał swoje pismo krótko, bo w 1766 r. zmarł. Jak pisze Abramowicz, nie wiadomo, kto zajął jego miejsce, ale pisma były wydawane bez przerwy i po jego śmierci.

W 1774 r. zaczął redagować te gazety astronom Marcin Poczobut, który pracował do 1794 r. Jednak, jak zauważa autor artykułu, wygląd zewnętrzny i zawartość treściowa wcale się nie zmieniły.

Dalej pisze, że w 1796 r. niejaki Włodek zaczął znowu wydawać pismo w języku polskim „Kurier Litewski". Jego gazeta była wydawana już dwa razy w tygodniu, miała większy format i objętość. Jednak treść i sposób redagowania były takie same. „Kurier" Włodka był wydawany i redagowany w Wilnie przez szereg różnych osób aż do 1863 r.

Jeszcze jeden artykuł związany z XVIII-wieczną prasą - *Laikraščių platinimo būdas XVIII a. Lietuvoje* [122] *(Sposób rozpowszechniania gazet na Litwie w XVIII w)*. Abramowicz wspominał w poprzednim artykule, że cała informacja zamieszczana w gazetach, wydawanych w Wilnie, była brana z pism niemieckich. Otóż dlatego bardzo ważną rolę w rozpowszechnianiu gazet pełniła poczta.

Daje on wzmiankę o tym, że pierwsza droga pocztowa prowadziła z Królewca przez Żmudź, Kowno do Wilna, stąd do Krakowa. Toteż pierwsze gazety, które trafiły do rąk czytelników litewskich, były pisane w języku niemieckim: „Frankfurter Zeitung", „Hamburger Zeitung".

Abramowicz w tym artykule pisze też o ostatnich badaniach, które wskazują, że pierwszym pismem wydawanym w języku polskim w Wilnie, był nie „Kurier Litewski", a

---

[122] A. Gegužinis, *Laikraščių platinimo būdas XVIII a. Lietuvoje*, „Naujoji Lietuva", 1943.VII.21, nr 168(633) – część I i 1943.II.22, nr 169(634) - część II.

„Poczta Królewiecka", ukazująca się w Królewcu od 1718 r. Redaktorem tego pisma był Litwin Jan Rekuć i wychodziło ono do 1720 r.

Dalej w swoim artykule mówi o tym, jak działała wówczas poczta i jak zaczęto prenumerować prasę.

Wspomina on, że czytanie prasy rozpowszechniło się na Litwie tylko po 1764 r., gdy Stanisław August zreorganizował od podstaw pocztę. Określił on taryfę za przesyłaną korespondencję i przesyłki. Opłata za przesyłane gazety była o 50 procent niższa niż za dostarczone listy. W pierwszej kolejności gazety prenumerowały osoby duchowne, które stanowiły największą liczbę wśród polityków i działaczy społecznych. Duchowni byli też pierwszymi dziennikarzami i założycielami druku.

Poczta udzielała ulg dla redakcji. Sprzedawanie gazet na ulicy i ich dostarczanie prenumeratorom do domu nie było wówczas rozpowszechnione.

Czytelnicy prenumerowali gazety w redakcji i na poczcie. Musieli je sami odebrać w dziale pocztowym na dworcu. Taka forma rozpowszechniania gazet była praktykowana do 1794 r. Powstanie Kościuszkowskie wymagało nowych środków do szerzenia słowa drukowanego. Drukowane i rękopiśmienne kartki gazet w czasie zamieszek społecznych były rozdawane bezpłatnie w całym kraju. Po powstaniu na Litwie dokonano reorganizacji poczty. Władze rosyjskie, wykonując rozkaz Katarzyny II, wprowadziły na Litwie surową reformę prasową, która zabraniała zagranicznym pismom bez wiedzy władz przedostawać się na terytorium Litwy. Była sporządzona lista pism, które można było sobie zamówić.

W 1800 r. rejester gazet obejmował 28 tytułów, a w 1811 r. już około 67-miu. Z nich 43-tytuły niemieckie, 21-francuskie, 3-polskie. Surowa cenzura zaprenumerowanych gazet nie pozwalała dostarczyć ich na czas.

W zakończeniu artykułu Abramowicz mówi, że nowy okres w rozpowszechnianiu się prasy na Litwie zaczął się po roku 1862, kiedy była przełożona pierwsza droga kolejowa z Petersburga do Warszawy przez Wilno.

Abramowicz napisał też artykuł o pierwszych litewskich kalendarzach *Pirmieji lietuviški Vilniaus kalendoriai* [123]. Mówi w nim, że badacze z naszego kraju często podkreślają, iż Wilno, oprócz różnych cennych zabytków i wartości, posiada bogate kalendarzowe tradycje.

Wspomina o tym, że w XVIII i XIX wiekach słynne wileńskie kalendarze były znane poza granicami Litwy.

W dobie obecnej, jak zauważa, kalendarze nie są tak popularne i ważne jak kiedyś. Dziś, jego zdaniem, gazeta zadowala wszystkie potrzeby, jak czytelnika miejskiego, tak i wiejskiego. Jednak jeszcze w 1863 r., przed powstaniem, kalendarz L. Iwińskiego był najlepszym

---

[123] V. Abramavičius, *Pirmieji lietuviški Vilniaus kalendoriai*, „Naujoji Lietuva", 1942.VIII.9, nr (187) 343.

przyjacielem i doradcą litewskiego oracza. Oprócz zawartej tam tematyki religijnej i gospodarskiej były drukowane ludowe opowiadania i piosenki. Kalendarz zajmował ważne miejsce w historii narodu.

Dalej Abramowicz podaje krótką historię powstania kalendarza.

W Wilnie pierwsze kalendarze w formie książki ukazały się już w 1736 r. Ich autorem był wilnianin, jezuita Jan Paszakauskis (Pašakauskis). Kalendarze te cieszyły się ogromną popularnością. Z tego powodu Paszakauskis zdecydował się wydawać trzy ich rodzaje, jeden z nich był przeznaczony dla kobiet. Z biegiem czasu uzyskały ogromną popularność. W pierwszej połowie XVIII w. w Wilnie kalendarze zamieniały prasę periodyczną.

Pierwszy kalendarz litewski był wydany w Wilnie w 1846 r., nosił taki tytuł: *Kalendorius arba metų skaitlius ūkiškasis, nuog užgimima Viešpaties 1846 metų paprastųjų, turinčiun 365 dienas, kuriame yra: atsitikimai ant žemės garsesniej, šventės Rima – Katalikų senovės ir naujosios gadynės, atmainas mėnesia ir ora, atpuskai ir jomarkai. Pridėjimas su visokiomis žiniomis, rodikklės saulės tekėjima ir užsileidima, parašytas par Lauryną Ivinski. Išduotas lietuviškai kaštu ir spaustuvė Juozapa Zavadzkia Vilniuje.*

Abramowicz pisze, że najbardziej interesujące, jego zdaniem, są „dodatki" kalendarza Iwińskiego. Są one podzielone na cztery części. Pierwsza zawiera treści o tematyce religijnej, druga omawia różne zagadnienia gospodarskie, trzecia część - literackie, czwarta - historyczne.

Płodna praca Iwińskiego została przerwana w 1864 r. w okresie represji. Gdy Litwa odzyskała prawa drukarskie, tradycje kalendarzy wileńskich znowu odżyły. Powołał je do życia w 1906 r. Piotr Wileiszys (Petras Vileišis) wydając „Kalendarz Wileński".

Jak zauważa autor, jeżeli pierwsze kalendarze, drukowane przez Iwińskiego, były pracą jednego człowieka, to nad „Kalendarzem Wileńskim" pracowało już wielu litewskich działaczy społecznych. Pisali tu J. Basanawiczius, Maironis, Pauliukonis i wielu innych. Zmieniły się treść i język kalendarza. Do 1918 r. wydano 10 kalendarzy o różnych tytułach: „Kalendarz Litwy", „Kalendarz Ostrej Bramy", „Kalendarz robotników" i inne.

3.1.4. Artykuły o innej tematyce

Niektóre artykuły Abramowicza są poświęcone osobom, związanym z dziedzinami, które się nie mieszczą w żadnej wyżej wymienionych grup tematycznych.

Jedną z takich dziedzin reprezentuje Walery Wróblewski. W artykule *Walery Wróblewski (w pięćdziesiątą rocznicę zgonu)* [124], który jak mówi sama nazwa, został napisany z okazji 50-tej

---

[124] W. Abramowicz, *Walery Wróblewski (w pięćdziesiątą rocznicę zgonu)*, „Czerwony Sztandar", 1958.VIII.05, nr 183(1568).

rocznicy zgonu *niezmordowanego bojownika o wolność ludu.* Autor podaje krótko biografię Wróblewskiego.

Walery Wróblewski ur. 15 grudnia 1836 r. na Białorusi w miasteczku Żołudek. Po tym, jak ukończył Wileński Istytut Szlachecki w 1854 r., zaczął studiować w Instytucie Leśnym w Petersburgu. Tu brał udział w pracach konspiracyjnych rewolucyjnej młodzieży Petersburga. Założył związek młodzieży, którego głównym celem było przygotowanie się do zbrojnej walki o wolność mas chłopskich Litwy i Białorusi.

Z polecenia związku Wróblewski pojechał na Litwę i Białoruś, gdzie propagował literaturę i hasła rewolucyjnych demokratów, wciągnął do pracy konspiracyjnej poetę Władysława Syrokomlę. Literatura rewolucyjna, pisana prozą i wierszem, w setkach egzemplarzy wędrowała na wieś wzywając chłopów do obalenia caratu.

Wróblewski brał aktywny udział w powstaniu 1863 r. Pole walki opuścił jako jeden z ostatnich na początku 1864 r. Był ciężko ranny, został przewieziony do Galicji, skąd ciotka wybitnej uczonej polskiej Marii Skłodowskiej-Curie pomogła mu przedostać się do Francji.

Będąc na emigracji Wróblewski dalej szerzył idee demokratyczne. W 1864 r. z Jarosławem Dąbrowskim stworzyli radykalną organizację „Zjednoczenie Demokratycznej Emigracji", która przygotowywała swych członków do nowego powstania narodowego, opartego o masy ludowe.

Z imieniem Wróblewskiego wiażą się też dzieje porywu rewolucyjnego proletariatu Francji, dzieje Komuny Paryskiej. Wróblewski z Dąbrowskim walczyli o obalenie rządu kapitulacji narodowej. Po złamaniu oporu komunardów w Paryżu Wróblewskiemu udało się dzięki pomocy Marksa udać się do Londynu. W Londynie brał czynny udział w pracach Międzynarodowego Stowarzyszenia Robotników jako sekretarz sekcji do spraw Polski, Litwy i Białorusi.

Ostatnie swe lata życia spędził w miasteczku Oieville pod Paryżem. Zmarł 5 sierpnia 1908 r., został pochowany w Paryżu na cmentarzu Pere Lachaise.

W zakończeniu artykułu Abramowicz o Wróblewskim pisze: *Imię Walerego Wróblewskiego świeciło i świeci nie gasnącym blaskiem, było i na zawsze zostanie pięknym przykładem głębokiego patriotyzmu, bohaterskiego męstwa i nieugiętej woli najwierniejszego służenia ludowi*.

Jeszcze jeden ciekawy artykuł, który zaliczyłam do tej grupy, traktuje o konkursach literackich na Litwie w XVIII w. *Literatūriniai konkursai Lietuvoje XVIII a.* [125].

[125] V. Gegužinis, *Literatūriniai konkursai Lietuvoje XVIII a.*, „Naujoji Lietuva", 1943.VII.29-30, nr 175(640) – część I, 176(641) - część II.

Abramowicz pisze w nim, że ówczesna prasa wileńska po raz pierwszy ogłosiła konkurs w 1765 r. Tekst konkursu głosił, że wojewoda nowogródzki, książę JM Jabłonowski, chcąc wzbudzić zainteresowanie do nauki, wydzielił 90 jednostek pieniężnych jako nagrodę, która ma być podzielona na trzy części. Były zadane trzy pytania z trzech różnych dziedzin: historii Polski, ekonomii i geometrii. Konkursańci powinni byli odpowiedzieć na wszystkie pytania w języku łacińskim, francuskim bądź niemieckim. Odpowiedzi musiały być krótkie, aby ich czytanie zajęło tylko godzinę. W dziedzinie geometrii zwyciężył mierniczy rejonu kowieńskiego Jędrzej Awer; w dziedzinie ekonomii- sekretarz miasta Torunia Jan Mikołaj Hub; w dziedzinie historii – profesor historii z Petersburga August Ludwik Schloser.

Drugi konkurs literacki odbył się w 1770 r. w Wilnie. Ogłosił go Ignacy Masalski. Były zadane trzy pytania i wyznaczona nagroda pieniężna. Tematyka pytań konkursowych znacznie się różniła od poprzedniej.

Oprócz tego Abramowicz napisał także artykuły o ulicach wileńskich[126]; pierwszym parowozie w Wilnie [127]; o wiecach w kościele św. Kazimierza [128]; o książeczce do nabożeństwa, napisanej przez dominikanina Tomasa Żiuraitisa [129] i wiele, wiele innych.

Podsumowując przegląd przedstawionych tu artykułów, można wysnuć wnioski, że tematyka ich jest dość różnorodna. Jednak można zauważyć kilka wspólnych elementów, występujących w wielu artykułach Abramowicza.

Jednym z tych elementów może być z pewnością obraz Wilna. Miasto jest obecne w wielu tu przedstawionych tekstach.

W artykułach Abramowicza Wilno jest kreowane jako miasto, w którym mieszkali, studiowali i pisali poeci oraz prozaicy, polscy, litewscy, białoruscy, ukraińscy: A. Mickiewicz, J. I.Kraszewski, T. Szewczenko, S. Daukantas, J. Kupała i inni. Niektórzy z nich z tym miastem byli związani niedługo, jednak Wilno odegrało ważną rolę w ich twórczości. O mieście młodości wspominali w swoich utworach: Kraszewski w *Powieści bez tytułu* i monografii *Wilno,* J. Kupała poświęcił poemat Wilnu. Abramowicz wspomina też o architekturze Wilna, teatrze, wydawanych w tym mieście pismach.

Stolica Litwy w artykułach jest przedstawiona jako centrum kultury i oświaty, do której starali się trafić poeci, prozaicy, naukowcy, artyści. Wilno było też kolebką słowa drukowanego w całej Europie Wschodniej. Właśnie z Wilna pochodził Piotr Mścisławiecki nauczyciel pierwszego rosyjskiego drukarza Fiodorowa.

---

[126] A. Gegužinis, *Vilniaus gatvės senoveje ir dabar*, „Naujoji Lietuva", 1942. X.2, nr 233(389).
[127] A. Gegužinis, *Pirmoje garvedžio pasirodymas Vilniuje*, „Naujoji Lietuva", 1942.X.11 nr 241(397).
[128] V.A. Gegužinis, *Mitingai Šv. Kazimiero bažnyčioje*, „Naujoji Lietuva", 1943.VII.25, nr 172(637).
[129] V. Gegužinis, *Nevystančios rožės Marijai*, „Naujoji Lietuva", 1944.V.26, nr 124(895).

Jeszcze jedną ważną zaletą, jaką szczyci się Wilno, jest to, że właśnie tu znajduje się Biblioteka Akademii Nauk, która jest skarbnicą cennego materiału dla badaczy i historyków. Abramowicz niejednokrotnie wspomina w wyżej przedstawionych tekstach o tym, że zbiory rękopisów tej biblioteki zawierają cenne i rzadkie egzemplarze. Ich cenność podkreśla ten fakt, że ze zbiorów AN korzystali badacze i naukowcy z całego byłego Związku Radzieckiego. W swoich artykułach nie zapominał Abramowicz też poinformować swoich czytelników o nowych znalezionych rękopisach tego czy innego pisarza.

Drugi wspólny element, występujący w tych artykułach: Abramowicz dość często nawiązuje do literatury litewskiej. Pisząc o utworach Mickiewicza, Gogola i innych nie zapomina powiedzieć o tym, jaki wpływ one miały na twórczość poetów i prozaików litewskich, kto i kiedy tłumaczył ich utwory na język ojczysty, jakie utwory były wystawiane na scenie.

Należy podkreślić też, że język artykułów odzwierciedla wymogi ówczesnego ustroju politycznego, jest on uzależniony koniunkturalnie. Sposób w jaki są przedstawione, niektóre osoby, może okazać się dla dzisiejszego czytelnika zbyt patetyczny. Należy jednak pamiętać o tym, że Abramowicz nie zawsze myślał tak, jak pisał. Powinniśmy rozumieć, że musiał on nieraz dostosować się do ówczesnych wymagań reżimu politycznego.

W zakończeniu tego podrozdziału należy podkreślić, że pomimo wymuszonego nieraz języka, czasem nawet jakichś niewłaściwych wypowiedzi pod adresem działaczy czy pisarzy polskich, artykuły Abramowicza zawierają bardzo dużo cennej i ciekawej informacji. Zapoznają one czytelnika z historią druku, prasy, informują o ważnych jubileuszach słynnych pisarzy i organizowanych z tej okazji uroczystościach, zapoznają z ich życiorysem i twórczością, zawierają wzmianki o nowych znalezionych rękopisach w Bibliotece AN oraz w niemałym stopniu przybliżają atmosferę czasu historycznego, w którym przyszło żyć, pracować i tworzyć Abramowiczowi.

Taka obszerna i rozmaita skala tematyczna artykułów wskazuje na to, że ich autor był człowiekiem wszechstronnie wykształconym. Informacja podana w artykułach wymagała też rzetelnej pracy nad jej uzyskaniem i opracowaniem.

3.2. Książki popularnonaukowe

W pierwszej części danej rozprawy, przedstawiającej zarys działalności Władysława Abramowicza, mówiono o tym, że pisał on też książki i pomniejsze prace popularnonaukowe. Tu krótko omówimy przynajmniej kilka z nich.

W 1938 r. w Lidzie Abramowicz wydał *Strony Nowogródzkie. Szkice krajoznawcze*. Książka ta zawiera cykl artykułów, które autor napisał w różnych okresach *podczas przypadkowej włóczęgi po ziemi województwa nowogródzkiego* [130]. Abramowicz we wstępie pisze, że w tych artykułach podał trochę historii, krajoznawstwa i wrażeń osobistych. Powodem do wydania zbioru szkiców było zachęcenie turystów do zwiedzania stron nowogródzkich oraz ułatwienie ogólnikowego poznania większych miast i okolic, które są godne uwagi.

Autor zaznacza też, że ta książka nie może być traktowana jako przewodnik. Intencją Abramowicza było dostarczyć czytelnikowi popularnej lektury krajoznawczej.

Rok później ukazał się *Krótki podręcznik do nauki języka litewskiego bez pomocy nauczyciela* [131]. Jak stwierdza Abramowicz w przedmowie, do napisania tej książki zmusił go dotychchzasowy brak jakiegokolwiek podręcznika nauki języka litewskiego w bogatej literaturze naukowej Wilna. Pragnąc ułatwić społeczności polskiej opanowanie najpotrzebniejszych zwrotów litewskich, używanych w życiu codziennym, Abramowicz postanowił opracować niniejszy podręcznik.

Tłumaczy się przed odbiorcą, że podręcznik jest niedopracowany, czego przyczyną był pośpiech autora i brak niezbędnej literatury. Jednak Abramowicz uważa, że jego książka będzie korzystna dla początkujących i być może zachęci ich do dalszej, gruntownej nauki języka litewskiego.

Podręcznik ten składa się z dwu części. W pierwszej części Abramowicz opisał alfabet litewski, wymowę głosek, podał ważniejsze szczegóły gramatyki i przykłady. Omówił części mowy, deklinacje. W tej części podał też nazwy kolorów, miesięcy, dni tygodni, stron świata, liczb i t. p.

Druga część zawiera rozmówki tematyczne: w domu, w podróży, zawieranie znajomości, w sklepie, restauracji, na rynku i t.p. Podaje też mały słowniczek.

---

[130] W. Abramowicz, *Strony Nowogródzkie. Szkice krajoznawcze*, „Ziemia Lidzka", Lida 1938, s. 2

[131] W. Abramowicz, *Krótki podręcznik do nauki języka litewskiego bez pomocy nauczyciela*, „Sakalo" leidykla, Kaunas 1939.

Wydał też kilka monografii. W 1958 r. został wydany *Valerijonas Vrublevskis* [132] *(Walery Wróblewski)*. We wstępie Abramowicz pisze, że celem tej monografii jest naświetlenie walecznej drogi najbliższego współbojownika wodzów powstania 1863 r. na Litwie Z. Sierakowskiego i K. Kalinowskiego, Walerego Wróblewskiego, uwydatnienie jego roli w tym powstaniu, a także jego dalszych starań na emigracji na rzecz walki wyzwoleńczej chłopów na Litwie i Białorusi. Monografia składa się z siedmiu rozdziałów tematycznych.

W 1960 r. ukazała się druga monografia - *Tadas Vrublevskis* [133] *(Tadeusz Wróblewski)*, a w 1964 r. *Tarasas Ševčenko ir Vilnius* [134]*(Taras Szewczenko i Wilno)*. Wszystkie te monografie napisane według podobnego schematu. Na początku autor podaje portrety tych osób i daty życia. Objętościowo nie są zbyt obszerne. Największą objętość ma książka *Walery Wróblewski*, liczy 103 strony.

Abramowicz wydał też monografię *Piśmiennictwo i książka na Litwie* [135]. W przedmowie wyznał, co go pobudziło do napisania tej książki: *Czytelnicy interesują się często nie tylko treścią i stylem przeczytanej książki, lecz także jej szatą zewnętrzną, formą oraz rozwojem.*

Brak popularnej lektury w tym zakresie zachęcił mię do wykorzystania materiałów, które nagromadziły się w wyniku mojej kilkunastoletniej pracy bibliotecznej.

(...) Pisząc tę pracę miałem na celu podanie w skrócie usystematyzowanych elementarnych wiadomości z zakresu paleografii i początków kształtowania się książki przede wszystkim na Litwie.

Książka ta składa się z trzech części:

I - *Początki pisma, pierwsze książki, biblioteki*. Abramowicz podaje tu chronologię powstania pisma od supełkowego, piktograficznego, ideograficznego, dźwiękowego, hieroglificznego, klinowego, chińskiego aż do powstania alfabetu starosemickiego, greckiego i łacińskiego. Ten ostatni jest podstawą pisma słowiańskiego, polskiego i litewskiego. Pisze też o materiałach i narzędziach pisania, pisarzach i sztukach pisania, kształtowaniu się książki i pierwszych bibliotekach.

II - *Piśmiennictwo na ziemiach Rusi i Litwy*. W tej części pisze o rozwoju piśmiennictwa na Litwie, pierwszych drukowanych książkach, rozwoju drukarstwa na Litwie, o „gramotach" kniaziów i rękopiśmiennych księgach ruskich.

III - *Biblioteki Litwy Radzieckiej.* Tu pisze o bibliotekach: Uniwersyteckiej, Republikańskiej, Akademii Nauk, a także o Światowym Ośrodku Lituanistyki i Izbie Książki Litewskiej SRR.

---

[132] V. Abramavičius, *Valerijonas Vrublevskis*, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, Vilnius 1958.
[133] V. Abramavičius, *Tadas Vrublevskis*, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, Vilnius 1960.
[134] V. Abramavičius, *Tarasas Ševčenko ir Vilnius*, Valstybinė grožinės literatūros leidykla,Vilnius 1964.
[135] W. Abramowicz, *Piśmiennictwo i książka na Litwie*, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilno 1957.

Opracował i wydał też kilka książek o charakterze bibliograficznym: *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas* [136]*(Opis inwentarza feudalnych gospodarstw ziemskich na Litwie).* Abramowicz pisze, że książka ta jest przeznaczona dla badaczy kultury materialnej, pracowników oświaty, historyków sztuki i techniki, lituanistów, ekonomistów, bibliografów i dla innych czytelników, którzy w dziale rękopisów Centralnej Biblioteki AN szukają źródeł dokumentalnych o walkach chłopów w okresie feudalizmu; o ekonomice i rzeczywistości etnicznej i kulturowej Litwy. Książka ta, zdaniem jej autora, ma pomóc czytelnikom w sposób wyczerpujący korzystać ze źródeł biblioteki.

Opis inwentarza przedstawiony jest tu według chronologii, a jednostki nie zawierające dat - według alfabetu. Opis składa się z pięciu podstawowych elementów: kolejnego numeru jednostki; skrótu tytułu w języku oryginalnym; charakterystyki jakościowej (starano się podać konkretne daty, autentyczność artykułu, język, liczbę stron, ich stan); adnotacji, w której się podaje miejsce geograficzne posiadłości i miejsce przechowywania danego inwentarza w bibliotece.

Publikacja ta, opracowana przez Abramowicza, obejmuje inwentarze od XVI do XIX wieku. Aby ułatwić poszukiwanie autor podaje na końcu wykaz nazwisk i miejscowości. Dużo jest też przykładów ilustracyjnych.

W tym samym 1963 roku wydał też *Rankraščių rinkiniai* [137] *(Zbiory rękopisów)*. W tej książce autor daje krótki przegląd zbiorów rękopisów XIX-XX wieku, przechowywanych w Bibliotece AN.

Jak pisze Abramowicz, ta publikacja jest przeznaczona do tego, aby krótko poinformować pracowników naukowych o zbiorach rękopisów Litewskiej Biblioteki AN. Wcześniej zbiorami rękopisów interesowali się najbardziej historycy, później rękopisy przyciągnęły uwagę naukowców różnych dziedzin.

Przegląd tu przedstawionych zbiorów Abramowicz podzielił na jedenaście grup:

1. *Pergaminy*. W tej grupie jest sześć kolekcji.

2. *Kolekcje utworzone przez biblioteki*. Weszło do tej grupy osiemnaście, różnych treściowo, zbiorów rękopisów. Były one utworzone z pojedynczych egzemplarzy rękopisów (listów, autografów, dzienników) różnych pisarzy i działaczy społecznych.

3. *Kolekcje kontynuacyjne utworzone w dziale rękopisów*. Tę grupę tworzy sześć zbiorów. Powstały one z pojedynczych egzemplarzy, które co roku są uzupełniane o nowe. Abramowicz mówi, że na uwagę w tej grupie zasługuje *Kolekcja kartotek*, w której znajduje się

---

[136] *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas*, sudarė V. Abramavičius, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Laikraščių ir žurnalų leidykla, Vilnius 1963.
[137] *Rankraščių rinkiniai. Lietuvos TSR Mokslų akadėmijos Centrinės bibliotekos XI-XX amžių rankraščių fondų trumpa apžvalga*, sudarė V. Abramavičius, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Vilnius 1963.

materiał o historii cmentarzy wileńskich i napisach nagrobkowych w miejscach pochówku znanych mieszkańców Wilna oraz *Kolekcja fotografowanych rękopisów*.

4. *Zbiory dworów, folwarków*. Ta grupa zawiera siedem zbiorów, weszły tu *Kolekcje dokumentów dworów Żmudzi* i inne.

5. *Zespół urzędów kościelnych*, wchodzi tu siedem zbiorów, np: o klasztorze w Kretyndze i klasztorze Benedektynów w Kownie.

6. *Zespół szkół i teatrów*.

7. *Zespół redakcji*, takich jak: „Echo”, „Vilniaus žinios”, „Jaunimas”, „Tiesa” i inne.

8. *Zespół towarzystw i wspólnot*. Mieści się tu 15 zbiorów, np.: rękopisy filomatów i filaretów.

9. *Zespół instytucji*.

10. *Zespół osób*. Ta grupa jest najobszerniejsza, zawiera 80 adnotacji. Weszły tu prywatne rękopisy pisarzy, działaczy społecznych, artystów, kompozytorów, lekarzy, historyków, językoznawców i t.p.

11. *Inne zbiory rękopisów*.

Nieco wcześniej, w 1958 r., Abramowicz opracował też i wydał *Lietuvos TSR mokslų akademijos rankraštinių darbų ir disertacijų bibliografija 1946-1956* [138]. Spis tu podanych prac jest uporządkowany według nazwisk autorów w porządku alfabetycznym. Ogółem jest podana bibliografia 633-ech prac. Są one podzielone według dziedzin naukowych: fizyki i matematyki; chemii, geologii i geografii, biologii, techniki i przemysłu. Prace, których bibliografię podał Abramowicz nie były nigdzie dotąd publikowane.

Jak widzimy, Abramowicz w wielkim stopniu przyczynił się do tego, aby badacz naukowy i przeciętny odbiorca mógł łatwiej znaleźć niezbędne mu materiały.

Abramowicz bardzo cenił Mickiewicza i jego twórczość. Przygotowywał wystawy poświęcone życiu i twórczości wieszcza romantycznego. Opracował i wydał też *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821* [139]. Zofia Muszyńska [140] napisała recenzję tej pracy Abramowicza. Pisała w niej następująco: *Do niedawna znaliśmy tylko cztery seksterny kowieńskie. Dzięki publikacji Abramowicza dysponujemy obecnie ośmioma* [141]. Dalej pisze, że książka oprócz znanych już materiałów, dorzuca takie pozycje:

---

[138] *Lietuvos TSR mokslų akademijos rankraštinių darbų ir disertacijų bibliografija 1946-1956*, sudarė V. Abramavičius ir K. Čepienė, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Vilnius 1958.
[139] *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821*, opracował W. Abramowicz, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Vilnius 1956
[140] Z. Muszyńska, *Recenzja: Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821, opracował Władysław Abramowicz*, „Pamiętnik literacki”, rocznik XLIX, zeszyt 3, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa -Wrocław 1958, s. 282-289.
[141] Tamże, s. 284.

Zeszyt pierwszy: *Odpisy na zadania nauczyciela Adama Mickiewicza z gramatyki i historii starożytnej*. Są to przekłady z polskiego na łaciński. Zeszyt pochodzi z roku szkolnego 1819-1820, zawiera tłumaczenie dwóch prac: *O początkach i postępie języka łacińskiego (De originibus et progressu linguae latinae)*; *Rozmowa o przyjaźni (Dialogus de amicitia).*

Zeszyt drugi: *Odpisy na zadania nauczyciela Adama Mickiewicza z retoryki i historii*. Zeszyt ten pochodzi z roku szkolnego 1820-1821. Zawiera tłumaczenie łacińskie z polskiego tekstu: *Przykłady niektórych cnót i wielkości umysłu z dziejów ludu rzymskiego wyjęte*.

Zeszyt trzeci (1820-1821): *Notki historii Rzymskiej spisane na lekcji z ustnego wykładu historii nauczyciela A. Mickiewicza przez ucznia Br. Giedymina*.

Zeszyt czwarty: *Bernarda Giedymina spisanie na lekcjach z ustnego wykładu nauczyciela Adama Mickiewicza o stylu z przekładami do wymowy*. W brulionach Giedymina znalazły się, jak podkreśla Z. Muszyńska, dwa bardzo rzadkie druki, są to: *Materie(sic!) nauk w szkołach akademickich kowieńskich z roku 1819 na 1820 dawanych, na publiczny przedwakacyjny egzamin zebrane* .

W swojej recenzji Z. Muszyńska pisze, że *Seksterny* mogą zainteresować jedynie niewielki i zamknięty krąg odbiorców-mickiewiczologów. Fakt ten nakładał na wydawcę, czyli na Abramowicza, specjalne obowiązki. *Należałoby się więc spodziewać edycji zaopatrzonej w aparat filologiczny i wstęp historycznoliteracki „sensu stricto". Niestety Abramowicz nie stara się uwydatnić wartości naukowych nowo opublikowanych przez siebie zeszytów, choć źródła tego rodzaju nasuwają przecież szereg problemów badawczych* [142].

Dalej recenzentka proponuje przyjrzeć się sumienności edytorskiej wydawcy. Zarzuca Abramowiczowi, że teksty polskie podaje w pisowni współczesnej, a łacińskie ściśle według rękopisu czyli wraz z błędami, których nauczyciel nie poprawił. Brak też kompletu fotokopii manuskryptu, co utrudnia odpowiedź na pytanie, w jakim stopniu przygotowanie tekstu jest poprawne. Muszyńska uważa, że sposób, w jaki Abramowicz podaje tekst, nie można nazwać rzetelną transkrypcją, a jedynie daleko posuniętą i nie zawsze dopuszczalną modernizacją, ingerującą nieraz – poprzez zmianę interpunkcji –nawet w interpretację poszczególnych zdań.

Modyfikacje Abramowicza są często dowolne, a zmiany w interpunkcji nierzadko zniekształcają sens zanotowanych zdań.[143] Muszyńska ma też zastrzeżenie co do wstępu, w którym Abramowicz podał szczegółowe dzieje seksternów. Autor nie zwraca uwagi na szczegóły, zdaniem recenzentki, właśnie szczegóły przy analizie seksternów stanowią szereg cennych przesłanek.

[142] Tamże, s. 285.
[143] Tamże, s. 286.

W końcu daje ostateczną ocenę wstępu. Wegług Muszyńskiej, Abramowicz nie spełnia postulatów, które recenzentka krótko zarysowała w swoim tekście, dlatego *świeżo opublikowane seksterny czekają jeszcze na swego badacza.*

Taka była ocena opracowanych *Seksternów.* Jak wynika z recenzji, Abramowicz przedstawił tu nowy ważny materiał, jednak nie zdołał go w należyty sposób zanalizować.

W załączniku [144] do swojej autobiografii Abramowicz podał listę prac naukowych, które napisał dla różnych instytucji naukowych na Litwie i za granicą:

1. *Bibliografija po belaruskoj literature XIX veka (Bibliografia literatury białoruskiej XIX w)* - praca naukowa przygotowana według umowy dla Instytutu Literatury Akademii Nauk Białoruskiej SRR.
2. *Bibliografija beloruskich periodičeskich izdanij 1861-1944 (Bibliografia białoruskich wydań periodycznych 1861-1944)*- praca naukowa wręczona dla Instytutu Literatury Akamemii Nauk Białoruskiej SRR.
3. *Gruzinskij dramaturg Georgij Eristavi v Litve (Dramaturg Gruzji Georgij Eristawi na Litwie)* - praca naukowa wręczona według umowy wiceprezydentowi Biblioteki AN w Gruzji profesorowi A.Szanidze.
3. *Valerijonas Vrublevskis. Politinės pažiūros ir revoliucinė veikla. (Walery Wróblewski. Poglądy polityczne i działalność rewolucyjna)* - praca dyplomowa obroniona w 1951 r.
4. *LSDP 1894-1902 pirminio archyvo A.Moravskio išsaugotų dokumentų aprašymas* - praca naukowo- badawcza wykonana według umowy dla Instytutu Historii Partii w 1951 r.
5. *Moravskio A. Lietuvos darbininkų judėjimo istorija (Historia ruchu robotniczego na Litwie A. Morawskiego)*- praca napisana, przetłumaczona z języka polskiego i opatrzona komentarzami, została wręczona dla Instytutu Historii Partii w 1952 r.
6. *Valstiečiai ir jų kovos formos prieš feudalinį-baudžiavinį jungą Lietuvoje XV-XIX a. dokumentuose* - praca naukowo-badawcza wręczona według umowy dla Państwowego Wojskowego Muzeum w Kownie w 1953 r.
7. *Liaudies Lenkojos Litratūra (1944-1954)* - praca wręczona zostala dla polskiej redakcji Wydawnictwa Literatury Pięknej.
8. *Vinco Mickevičiau-Kapsuko rankraščiai Lietuvos TSR Mokslų akademijos centrineje bibliotekoje* – praca naukowo-badawcza wręczona dla dla Instytutu Historii Parii w 1955 r.

Niestety, nie wiadomo czy były te prace gdzieś publikowane. Być może ich jest więcej, Abramowicz podał spis tylko tych, które zostały napisane do 1954 r. włącznie.

---

[144] *Priedas: Abramavičiaus Vlado parasytų knygų, kai kurių straipsnių, mokslinių darbų ir vertimų sarašas,(1954.X.24)* [w]: *Lietuvių kultūros istorijos medžiaga, Anketiniai duomenys ir autobiografija,* ... , F.221-35.

Podałam tu krótki przegląd napisanych i opracowanych przez Abramowicza książek. Są to książki z dziedziny popularno-naukowej. Pisząc je Abramowicz miał zamiar pomóc mieszkającym w Wilnie Polakom nauczyć się języka litewskiego, zapoznać turystów podróżujących po okolicy nowogródzkiej z godnymi uwagi miastami. Przygotowując bibliografie pragnął ułatwić pracę naukowcom, badaczom, literaturoznawcom i innym w poszukiwaniu niezbędnych materiałów.

Jak widzimy, wszystkie te prace mają charakter użytkowy, były napisane z myślą o innych.

ROZDZIAŁ IV

Władysław Abramowicz jako tłumacz

Jak wiadomo z biografii Abramowicza, która była przedstawiona w pierwszym rozdziale tej pracy, oprócz pisania wierszy i artykułów zajmował się on też przekładem. Pracę tłumacza rozpoczął od tego, że na początku lat 30-tych zainteresował się poezją litewską. Napisał kilka artykułów na ten temat. Chciał czytelnika polskiego zapoznać z twórczością pisarzy litewskich, zaczął więc przekładać utwory ówczesnych poetów litewskich na język polski. Owocem tej pracy stała się antologia *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, wydana w 1935 r. w Nowogródku. Weszły do niej tłumaczenia 25-ciu poetów litewskich, współczesnych Abramowiczowi: J. Augustaityte – Vaičiunienė (1895-1974), Stasys Anglickis (1905-1999), Kazys Boruta (1905-1965), Bernardas Brazdžionis (1907-2002), Juze Butku (1893-1947), Klemensas Dulke (1909-1944), Jonas Graičiunas (1903-1994), Kazys Inčiura (1906-1974), Antanas Jasiunas (1910-1971), Jonas Kossu-Aleksandrevičius (1904-1973), Petras Karuža (1906-1933), Petras Kubilius, Antanas Miškinis (1905), Salomėja Neris (1904-1945), Antanas Rimydis (1905), Benys Rutkauskas (1909-1975), Janina Pušaitė (1893-1934), Stasys Santvaras (1902-1991), Teofilis Tilvytis (1904-1969), Juozas Tyslava (1902-1961), Petras Vaičiunas (1890-1956), Antanas Virbickas (1902-1966), Juozas Žlabis (1899-1992), Kazys Zupka-Kieciorys, Antanas Žirgulis (1909-1986).

We wstępie do tej antologii Abramowicz pisał: *Oddaję w ręce polskiego czytelnika pierwszą antologię najmłodszej poezji litewskiej. (...) Mam nadzieję, że książka moja zostanie przyjęta za rzecz nową i potrzebną.*

Były coprawda kilkakrotne próby tłumaczenia współczesnej poezji litewskiej przez Miłosza, przez niektóre panie (Abramowicz ma tu na myśli prawdopodobnie Stefanię Jabłońską i Julię Wichert-Kajruksztisową), *ale pomimo tych usiłowań, niestety, do chwili obecnej nie opracowano nic takiego, coby mogło choć w skromnej cząstce zaspokoić polskiego czytelnika (...).*

Uważny czytelnik zwróci zapewne uwagę, iż nie jest to antologja w tradycyjnem znaczeniu tego słowa. (...) Przedewszystkiem zerwałem ze starym uświęconym szablonem podawania biografii poszczególnych autorów. W zbiorze tym zgromadziłem niektóre utwory 25-ciu poetów.

Podkreślam przytem, iż zawarte wiersze nie są miernikiem skali ani poziomu współczesnej poezji litewskiej.(...) Przetłumaczyłem i zredagowałem to tylko, co wpadło pod rękę, bez względu na popularność i stanowisko autora w świecie literatury pięknej.[145]

Jak wynika z wypowiedzi samego tłumacza, wiersze, wybrane do przekładu, nie były poddane jakimś konkretnym kryteriom selekcji dotyczącym popularności poetów czy tematu. Abramowicz tłumaczone wiersze podzielił na pięć cykli tematycznych. Ogółem antologia zawiera 67 wierszy. Pierwszy cykl *Pod okienkiem Opatrzności* zawiera wiersze o tematyce religijnej, egzystencjalnej, np: *Słoneczny Panie* –Petras Wajcziunas, *Pięknaś Ty, Marjo* – J. Augustyte-Wajcziuniene, *Gościńcem bytu* – A. Jasiunas i inne. Niżej dla przykładu przytaczam wiersz z tego cyklu Kazisa Boruty *Chrystus za kratami* i jego przekład:

K. Boruta ***Kristus už štangų***	K. Boruta ***Chrystus za kratami***
Kalėjimas. Kalėjimo bažnyčia. Vargonai ir grandiniai gaudžia. Už grotų smilksta gelsvos grabnyčios ir Kristaus akys graužios. Tos grotos užrakino laisvės dangų, veltui suklupę meldžias eilios. Kristaus nukryžiuoto ir už štangų vien ašaros per skruostus rieda gailios.[146]	*Więzienie. Więzienna kaplica. Grają organy i kajdany. Za kratą mruga żółta gromnica i Chrystusa oczy zapłakane. Te kraty wolne uwięziły niebo. Napróżno modlą się na klęczkach rzędy I u Chrystusa ukrzyżowanego Łzy tylko płyną po twarzy zwiędłej.*[147]

Drugi cykl - *Pieśń o chlebie ojczystym* - zawiera wiersze o ojczyźnie, Litwie, która jest nazywana krajem krzyżów; o wolności i Litwinach (*Litwa Krzyżów* –K. Boruta, *Nie pójdę z Ojczyzny* –J.Augustite-Wajcziuniene, *O dzikim Litwinie* – P. Kubilius, *Droga odkupienia* – B. Rutkauskas i inne).

Wiersze trzeciego cyklu - *Betonowe ściany* - podejmują temat miasta, ewokowanego przez jego elementy: mosty, pomniki, stacje kolejowe, mityngi, bunty, plakaty (*Stacja kolejowa* – B. Brażdżionis, *Manifestacja* - P. Kubilius, *Codzienna propaganda, Serenada kół pociągu* -A. Wirbickas i inne). Są tu też wiersze, które nie bardzo się wpisują do dominującej tematyki, jak np: *Spalcie mię* Salomei Neris.

S. Neris ***Sudeginkit mane***	S. Neris ***Spalcie mię***
Sudeginkit mane – kaip raganą!	*Dzisiaj spalcie mię, jak czarownicę,*

[145] W. Abramowicz, *Słowo wstępne*, [w]: *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, ... , s. 7-11.
[146] K. Boruta, *Neramūs arimai*, „Vaga“, Vilnius 1970, s. 58.
[147] W. Abramowicz, *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, ... , s. 24.
[148] S. Neris, *Raštai,t. I (poezija 1920-1940)*, „Vaga“, Vilnius 1984, s. 80.

Sudeginkit mane žėruojančiame lauže! *Nesudrebėsiu aš nė vienu sąnariu!* *Nė lūpų nepraversiu – klausit ar neklausit.* *Tiktai žiūrėsiu, kaip saulutė leidžias,-* *Kaip glosto veigždą man jos švelnūs pirštai...* *Ir nežinosit jūs – kodėl aš jums atleidžiu, -* *Ir nesuprasit jūs – kodėl šypsodamos aš mirštu.* *Bučiavo žemę vasaros dangus –* *O žemė nuotaka saldžiai sapnavo.* *Ir tolimosios žvaigždės dainavo meilę mūs, -* *Ir mūsų žvaigždės akys laime spinduliavo.* *Dabar – sudeginkit mane – kaip raganą, -* *Kur žemę nušvietė dangaus ugnim!* *Jums palieku aš jūsų pragarą!* *Dangus tegul išnyksta su manim!* [148]	*Na stosie płonącym dziś spalcie mię.* *Nie wzdrygnę się ani jednym nerwem,* *Ni słowem nie przemówię – słuchać, czy też nie.* *Nie zdradzę wam powodów buntu słowa,* *Którego mocą świat w raj się obraca.* *I nie dowiecie się dlaczego wam przebaczam,* *Zielone oczy moje o szczęściu mówiły.* *Ziemia całowała letnie nieba...* *Ziemia o białej smudze słodko śniła.* *Odległe gwiazdy śpiewały miłość naszą* *Zielone oczy moje o szczęściu mówiły* *A teraz spalcie mię, jak czarownicę,* *Gdzie ziemia boskich ogni lśni ozdobą,* *Piekło wasze zostawię wam, słyszycie?...* *Lecz niebo zabiorę ze sobą.*[149]

Czwarty cykl - *W ogródku Ruty* - zawiera wiersze o tematyce miłosnej : *Kto wie czy pamięta Emilja*, *Obietnica lata* – A. Miszkinis, *Powieść o dziewictwie* – J. Rusaite i inne.

I ostatni *Fjoletowe barwy wschodzącego słońca* zawiera wiersze o przemijaniu, czasie, nostalgii za tym, co już było, np: *Pogawędka z litewskimi brzozami i jodłami* – K. Incziura, *Nieestetyczny smutek* - J. Grajcziunas, *Owego wieczora* - P. Karuża i inne.

K. Inčiura ***Pasikalbėjimas su Lietuvos beržais ir eglėmis***	K. Incziura ***Pogawędka z litewskiemi brzozami i jodłami***
Lietuvos jūs beržai baltmarškiniai, *Eglės, eglės, subridę pusnynuose!* *Ką jūs šuokščiate žemei gimtinei?* *Kas viršūnių vainikams vaidinasi?* *Traškat barškat lediniam speigymety,* *Įmantriausiu šerkšnu apsipylę;* *Vasarop iškilmingai čia rymote,* *Ganant – gyvulius saugot nuo gylio.* *Sūnkus, tamsūs, iš tolo atplūdę,* *Čia vien debesys traukia per šilą.* *Kai prakiurs, kai ims lyt – pilte pila, -* *Nepaimsi nei šieno, nei grūdo.* *Eikim ten, kur vėduojasi palmės,* *Į žydrynes viršūnes iškėlę,* *Kur dangaus neaprėpiamos gelmės,*	*W białych giezłach litewskie wy brzozy,* *Jodły, jodły w bezkształt pochylone,* *Co mówicie tej ziemi rodzimej,* *Czem się sławią konary zielone?...* *Wieczorem wędrujecie po błoniach* *Jak syn jakiś, włóczęga – przybłęda.* *I śledzicie balladę, co dzwoni* *Cicho, niezmierną bólu gawędą.* *Znam treść waszej codziennej ballady.* *Zapragnęłyście wędrówki pewnie...* *Dojrzeć krajów światłych wnętrze sadu* *Nie odstrasza was chleb nawpółplewny.* *Wiem. O, dolo, zła i dokuczliwa.* *Latem – smętek. Wśród zimy – cierpienie.* *Śpiewajcie, jak my z wichrem jesieni,*

[149] W. Abramowicz, *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, ... , s. 63.
[150] K. Inčiura, *Stirnų šaltinis*, „Vaga", Vilnius 1979, s. 27.

Kur kriokliai – tie griaustiniai pašėlę! *- Tau bepigu, žmogau, turi kojas* *Ir rankas – valdai žirgą ir pjūklą,* *Ir todėl taip dažnai tau svajojasi* *Kitos šalys ir jųjų stebuklai.* *Liksim čia, liksim saugot šilainės* *Prie mažos,bet gimtosios upelės. –* *Nuostabiausios čia vasaros žalios!* *Nuostabiausios čionai žmonių dainos!*[150]	*Klnąc braci swoich w niezgodzie wrzaskliwe.* *Lecz peirwociny (sic!) grzechów są chwilowe.* *Wszak rogłosi nas ta pieśń wszechmocna,* *Co kwieciem zdobi spusztoszone niwy,* *A chaos zmienia w czyny owocne.* *Idźmy więc jodły, w białych giezłach brzozy,* *Przecie podróż pokrzepia na sile.* *Idźmy, pieśni nie skończy się zorza...* *Zdziwią się kraje, pozostałe wtyle.*[151]

Odbiorca porównując oryginał i tłumaczenie, które podałam wyżej, znając język litewski stwierdzi zapewne, że to są zupełnie dwa różne wiersze o tym samym tytule. Być może dlatego antologia Abramowicza nie doczekała się pozytywnych ocen.

O Abramowiczu i o dwóch innych tłumaczach poezji litewskiej pisał Mieczysław Jackiewicz w jednym ze swych atykułów[152]. Mówił on tam, że przekłady Abramowicza krytykowano, jednak tłumacz, nie zwracając uwagi na krytykę kolegów, nadal tłumaczył poezje litewskie i drukował je na łamach „Czerwonego Sztandaru“ i innych pism.

Jednym z tych, kto krytykował przekład Abramowicza, był Stanisław Czernik, który w swojej recenzji pisał następująco: *(...) Ale nie jeden wiersz wypadłby bardziej ciekawie, gdyby przekład został więcej pogłębiony artystycznie. Pod tym względem możnaby zanotować niejedną usterkę, ale – jak dotychczas – książka Abramowicza jest chyba jedyną publikacją, z której możemy wysnuwać jakietakie sądy o poezji litewskiej (...).*[153]

Jackiewicz w swoim artykule przytacza też ocenę Franciszka Ancewicza i Teodora Bujnickiego, którą wyrazili w artykule *Ładny jak Szatan*, zamieszczonym w „Kurierze Wileńskim“. Pisali w nim, że Abramowicz nie dał rady z zamierzonym dziełem, bo podjął się on pracy, do której nie był dostatecznie przygotowany. Ich zdaniem, znać język litewski – *conditio sine qua non* dla tłumacza, lecz drugim ważnym warunkiem jest znajomość języka, na który się przekłada.

Przekłady, ich zdaniem, *odznaczają się w większości wypadków wielką dosłownością, lecz ta dosłowność jest wyraźną szkodą dla innych czynników wierszy: rytmiki, rymowania,*

[151] W. Abramowicz, *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, ... , s. 115.
[152] M. Jackiewicz, *Stefania Jabłońska, Julia Wichert-Kajruksztisowa i Władysław Abramowicz – wileńscy popularyzatorzy poezji litewskiej*, ..., s. 321-328.
[153] S. Czernik, *Władysław Abramowicz: Wybór namłodszej poezji litewskiej*, „ Okolica poetów”, 1935.VI.15, nr 3, s. 19(67)-20(68).

obrazu artystycznego, pozbawia jej po prostu formy poetyckiej, obnaża szkielet słów z tego, co było duchem utworu.[154]

Tadeusz Bujnicki w artykule *Polskojęzyczne pisarstwo Litwinów w Wilnie* pisze: *Abramowicz adresatów swojej antologii poszukiwał wśród zainteresowanych literaturą litewską polskich odbiorców. I odnajdywał ich w kręgu „krajowców", Akademickim Klubie Włóczęgów oraz życzliwie do literatury nastawionych „żagarystów".*[155] Jednak w końcu mówi, że *antologia wydana w Nowogródku nie mogła zdobyć szerszego kręgu odbiorców. Także poziom tłumaczeń nie był zachęcający. Pozostała zatem świadectwem i pierwszą próbą zbiorowej prezentacji najmłodszej poezji litewskiej.*[156]

Jak widzimy, Abramowicz nie doczekał się dodatnich ocen swojej pracy. Mimo to dalej zajmował się przekładem. Zaczął tłumaczyć nie tylko wiersze poetów litewskich, ale i rosyjskich, takich, jak: N. Tichonow, S. Michałkow, S. Marszak, M. Isakowskij, M.Tank, S. Ostrowoj i innych narodowości: G. Rodari, A. Tokombajer. Jednak przeważającą część stanowią poeci i prozaicy litewscy.

Od 1945 r. zamieszczał swoje przekłady w takich pismach: „Prawda Wileńska", „Czerwony Sztandar", „Pioner Litwy", „Młodzież Litwy", „Kobieta Radziecka". Niektóre tłumaczenia były zamieszczane w podręcznikach: *Czytanka dla kl. IV-V,VII szkoły średniej* (Pedagogika literatury ludowej, Wilno 1951-1952) i *Wypisy z literatury dla klasy V szkoły średniej* (Lwów 1950 r.).

Temat przełożonych utworów, publikowanych w prasie, był związany z ówczesnym ustrojem politycznym, dlatego mamy takie wiersze, jak: *Lenin*, *Żywy Lenin po tej ziemi chodzi* – W. Walsiuniene; *Droga bolszewików*, *Poemat o Stalinie* – S. Neris; *Zadania kołchozów Litwy Radzieckiej* – A. Sneczkus; *Domek Lenina w Poroninie, Do Ukrainy Radzieckiej* – A. Wenclowa; *Kobiecie Radzieckiej* – W. Giedra; *Żołnierz państwa radzieckiego* – J. Gordienko i t.p.

W odróżnieniu od antologii, do której weszły wiersze, co wpadły pod rękę, tu już Abramowicz powinien był starannie wybierać te, które odpowiadały ówczesnym nastrojom politycznym.

Oto kilka przykładów wierszy przełożonych przez Abramowicza i umieszczonych w „Czerwonym Sztandarze":

Antanas Venclova ***Lenino namelis Poronine*** *(1912-1914 metais Leninas Gyveno Krokuvoje ir Poronino kaime, netoli Zakopanės)*	Antanas Wencłowa ***Domek Lenina w Poroninie*** *(W latach 1912-1914 Lenin mieszkał w Krakowie i we wsi Poroninie koło*

[154] M. Jackiewicz, *Stefania Jabłońska, Julia Wicher-Kajruksztisowa i Władysław Abramowicz – wileńscy popularyzatorzy poezji litewskiej*, ..., s. 327.
[155] T. Bujnicki, *Polskojęzyczne pisarstwo Litwinów na Litwie*, ... , s. 261.
[156] Tamże, s. 263.

	Zakopanego)
Papėdėi Tatrų eglės gožia *Kalniečių kaimus ir kelius.* *Tarp nuostabaus laukinio grožio* *Atradom klony namelius.*	*U Tatr podnóża jodły strzegą* *Góralskich wsi i zboczy dróg.* *Znalazłem domek ten wśród śniegu* *I przestąpiłem grogi próg.*
Čia jis gyveno... Iš sienojų *Tvirtai pastogė suręsta.* *Ją sniego uždangsa užklojo,* *Saulėta vaiskiai ir šalta.*	*Tu mieszkał Lenin ... Tęgie kłody* *Ludowy cieśla mocno sprzęgł.* *Na malowniczym tle przyrody* *Otula domek lśniący śnieg.*
Medžius sakuotus meistras tašė... *Kalnai žvaigždėti už langų.* *Čia Leninas prie lampos rašė* *Glūdumoje naktų ilgų.*	*Bierwona smolne majster ciosał...* *Za oknem gwiazdy, góry tuż...* *Przy lampie tutaj Lenin pisał* *W późne godziny nocnych głusz.*
Ir Stalinas jo laiškus skaitė, *Ir Gorkis džiaugės jo žodžiu,* *Rašytu tolimuj atšlaitėj* *Akivaizdoj laikų didžių.*	*I Stalin czytał jego listy* *I Gorki cieszył się ze słów* *Wysłanych stąd do stron ojczystych,* *By lud był gotów stanąć znów*
Jo žodžiai žiežirbomis švito, *Per sieną smelkės iš toli,* *Kur liaudis Rusijos dėl ryto* *Į kovą kėlės atkakli.*	*Do walki o zwycięstwo nowe,* *By z sobą bratnie ludy wiódł* *I na szlak chwały je skierował* *Rosyjski bohaterski lud.*
Iš šios mažos kalnų trobelės *Pasaulį visą matė jis,* *Regėjo, kaip pro tamsą kelias* *Raudonas saulės spindulys,*	*Z górskiego domku w Poroninie* *Oglądał Lenin cały świat.* *Czerwony widział blask promieni,* *Przed którym pierzcha mroków ślad.*
Kurs, milijonų įsiūbuotas, *Pavirs skaidria vilnim liepsnos,* *Šeštadalio pasaulio plotas* *Aušroj naujojoj įdienos.*	*Ten blask miliony wiódł za sobą,* *Przybliżał nowej jutrzni czas –* *Na jednej szóstej części globu* *Nowego dnia przychodził brzask.*
Sėsėjo bolševikų centras *Prie stalo – draugiškai glaudus, -* *Pietiečiai, uraliečiai kantrūs* *Čia brėžė ateičiai planus.*	*Ośrodek główny bolszewików.* *Wśród czterech domku tego ścian* *Radzono się jak szczęście wykuć,* *Kreślono tu przyszłości plan.*
(...)	*(...)*
Kalnuos su vėtrom eglės šoka, *Siūbuoja kadugiai liauni.* *Tu jo sukurtąją epochq* *Lyg didžią laimę gyveni,*	*Z wichurą tańczy smrek wysoko,* *Kołysze się jałowca kiść.* *Ty leninowską znasz epokę-* *Przeżywasz wielkie szczęście dziś.*
Nes tu regi, kaip žengia tautos	*Gdyż oto wolne od tyrańswa*

[157] A. Venclova, *Mėlino Nemuno vingis. Poezija*, "Vaga", Vilnius 1969, s. 354.

Plačiuoju Lenino keliu, *Valstybės keliasi sugriautos* *Tarp laisvo darbo spindulių.* *Raudona vėliava iškyla* *Virš miestų, uostų ir kalnų,* *Ji Krokuvą apgaubia žilą,* *Ji Varšuvoj tarp pelenų* *Žėruoja lyg ugnis ir dega* *Ji Prahos bokštuose šviesi,* *Ir Budapešto gatvės klega* *Dienos naujosios ūžesy.* *Nėber ribų, kur sulaikytų* *Žengimą Lenino tiesos!* *Jo žodžiai lyg garsai trimito* *Metus ir žemės erdvę skros,* *Plačiau jie peržengs vandenynus* *Lyg saulės tekančios šviesa,* *Eis per miestus jie ir kalnynus,* *Nes žodžiai Lenino- tiesa!* [157]	*Narody kroczą. Widzisz, jak* *Podnoszą się zburzone państwa,* *Wychodząc na Lenina szlak.* *Powiewa sztandar purpurowy* *Nad szeregami portów, miast* *I nad Warszawą, nad Krakowem –* *Czerwieni się świeżością kras.* *Na zgliszczach płonie i popiołach,* *Przyswieca z wież w stolicy Czech* *I z ulic Budapesztu woła,* *Szeleści pośród wiejskich strzech!* *I nie ma granic słowem prawdy.* *Dzwięk słów Lenina – złoty róg!* *Nie znajdziesz, by kto słów tych prawdę* *W przestrzeni, w czasie wstrzymać mógł.* *Ich dźwięk przez oceany płynie* *Jako wstającej zorzy świt.* *Już wiedzą ludy, że w Leninie* *Niezwyciężona prawda tkwi!*[158]

Teofilis Tilvytis ***Vilnius***	Teofilis Tilwitis ***Wilnius***
Pušynai, kalvos supa rytmetinę tylą. *Viršūnės medžių nyksta mėlynais rūkais.* *Išdeginti namai pastolių žengliais kyla,* *Baltutės sienos sublizga naujais langais.* *Tvirtai, galingai tiltas apkabino Nerį,* *Iš broliškų tautų pribuvęs traukiniais.* *Daug kartų Vilnius žuvo nuo gaisrų ugnies,* *Jo aikštės, gatvės sočiai kraujo prisigėrė.* *Išniekino grobikai, išplėšė, išgriovė,* *Palikę vargą, badą, krūsnis akmenų.* *Ir vėl mes šviečiame naujais namais, gerove.* *Ramiai aš dirbu, poilsiauju, gyvenu.* *Kaip ir nebūta, - vėl mums nieko nebestinga.* *Kodėl? – Mūs laimę saugo liaudis rūpestinga.*[159]	*Rozbita dachówka, suchy mech, ulica –* *To tyś, najdroższa, wiekowa stolico!...* *Gips się osypuje z barakowej treści –* *W tym kawałku gipsu pięć wieków się mieści.* *Stulecia na tobie wyżłobiły ślady –* *Stary kamień o nich bajać byłby rady.* *Wielu tędy przeszło, wiele ech tu było –* *Wszystko w zmierzch potężnych wieków się stoczyło.* *Nieprzyjaciel zdobył, zburzył, wojną zniszczył –* *Robót kołosalnych oczekując zgliszcza.* *Gór ogoloconych, ulic czarne wnęki* *Cieniem się kołyszą w krysztale Wilenki.* *Na miejscu rumowisk mur wzniesiony nowy –* *Jeszcze większym blaskiem zaświecisz nam znowu!*[160] *1946*

[158] A. Wencłowa, *Domek Lenina w Poroninie*, z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, „Czerwony Sztandar",1954.I.23, nr 19, s. 3
[159] T. Tilvytis, *Gimtieji akmenys*, „Vaga", Vilnius 1977, s. 160.
[160] T. Tilwitis, *Wilnius,* z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, „Czerwony Sztandar", 1954.I.15, nr 12.

Antanas Venclova **_Lenkų poetui_** *(Julianui Tuvimui)*	Antanas Venclova **_Polskiemu poecie_** *(Julianowi Tuwimowi)*
Mes kalbėjom ilgai ir širdingai – Sūnūs dviejų skirtingų tautų, Ir jaučiau, kaip širdin mano sminga Tavo žodžiai. Nes tu - Tu, užgimęs dibtuvių šešėly, Savo liaudy ieškojai šviesos Ir lyg žiburį skaidrų iškėlei Virš Lenkijos visos Savo knygų nemirštamą eilę. Jos ir liūdnos, ir linksmos drauge. Apie viską kalbėjai su meile – Kas žydėjo lauke, Kas ir augo, ir brendo, ir kito… O nelaimės baisios ištikta, Tartum šaukiančio kovai trimito, Tavęs klausė tauta. Ją į kovą tu žadinai savo Įkvėptąja poeta daina. Ir širdim tave liaudis pagavo, Išdidi ir jauna. Gynė naujo gyvenimo rytą – Be vertelgų, pirklių ir dvarų. O daina, kovoje parašyta, Dvelkė kraujo garu, Tartum Varšuvos getas išgriautas, Kaip Senamesčio plytų krūva. Lyg per mūšį aprūkusis skliautas Tau pražilo galva. Tavo žodžiai man buvo kaip draugo Šiltas šypsnis kovos laukuose. Te draugystę per amžius išsaugo Tautų mūsų dvasia! Tegu Varšuva stoja griuvėsiuos Kaip stebuklas nauja i šviesi! Lyg eilėm tavo ja aš žavėsiuos, Nes ir tu ten esi...	*Rozmawialiśmy długo i szczerze – Dwóch narodów synowie. Jam czuł Słów twych ciepło, gdy tyś mi się zwierzał, Myśl o wpólnej przyjaźni snuł. Urodziłeś się w cieniu warsztatów, I nad Polską – ojczyzną swą, Chcąc ludowi przysporzyć oświaty, Szereg swoich przeniosłeś ksiąg, Jak pochod nię jarzącą się blaskiem. Smutku w nich i radości jest ślad. Mnie z miłością mówiłeś o wszystkim – Jaki w polu rósł kwiat, Co dojrzało, co rosło na nowo... A w nieszczęścia wielkiego dniu Twemu słowu, jak trąbce bojowej, Przysłuchiwał się lud. Tyś go pieśnią poety natchnioną Na śmiertelny przyzywał bój. Do zwycięstwa szedł z nią odrodzony Bohaterski lud twój. Bez szachrajów; bez kupców, bez panów – Lud bronił nowego dnia świt. Chociaż pieśń w ogniu walki zrodzona Oparami pachniała krwi. Jakby ghetto zburzonej Warszawy, Cegieł Miasta Starego stos. Jak sklepienie w bojowej kurzawie Już posiwiał ci włos. W głębi serca zostaną te słowa – Wpółbojownik mi jesteś i druh. Niechaj przyjaźń na wieki zachowa Naszych ludów młodzieńczy duch! Niech Warszawa upiększa swe lica, Cudna, nowa, wspaniała niech lśni! Niech jak piśń twa każdego zachwyca, W niej żyjesz także ty...*

[161] A. Venclova, *Mėlino Nemuno vingis. Poezija*, ... , s. 358.

Tu svajojai mylėt, atlankyti Seną pilį ant Vilniaus kalvų, Kur Tarybinei Lietuvai švyti Tarp auksinių javų... Ir senąja kalba tu gėrėjais, Ir istorijos mano tautos, Kaip kad gėris paveikslu kūrėjas Ar gaidos atrastos Naujumu įstabus muzikantas... Mes kalbėjos prie Vislos sraunios, Nyko ūkanoh tolimas krantas Tavo žemės šaunios. Neapykantos amžius pradingo... Žiebės Varšuvoj ryto spalva. Te jums laimės per amžius nestiga, Lenkija, Lietuva! Laisvos šalys, aukštyn – kaip erelis! Mūsų žėmė- graži ir jauna, Ir į ateitį vienas mūs kelias, Ir skambi. Mūs daina! [161]	*Tyś nas kochał i pragnął odwiedzić Stary zamek wileński, nasz gród, Co wśród łanów złocistych tak świeci Dla mojej Litwy Rad... Zachwycałeś się starym językiem I dziejami, co przeżył mój lud, Jak świeżością melodii muzykant Z odnalezionych nut, Lub jak malarz z obrazu barw, tonów... Śledząc Wisły spokojny bieg, Rozmawialiśmy, we mgle zaś tonął Twojej ziemi ojczystej brzeg. Nienawiści wiek zginął na zawsze... Już w Warszawie poranku lśni brzask. Niechaj szczęście rozkwita, niech trwa wciąż, Polsko, Litwo, wśród nas! Nasza ziemia jest piękna i młoda. Wolne kraje - wam orłem się wznieść! W przyszłość wspólna prowadzi nas droga Niechaj dźwięczy nam pieśń!* [162]

Nie można powiedzieć, że wszystkie wiersze zawierały podobną, wyżej wspomnianą tematykę. Sporo jest utworów dla dzieci. Tłumaczył wiersze, bajki i opowiadania dla dzieci i młodzieży: S. Michałkow *Wilk- jarosz* (bajka), Żemaite *Nieszczęśliwe dzieci*, A. Pobijunas *Liszka – kierowniczka ogródka* (bajka), A. Aiszkinis *Niedźwiedź i narty* (bajka), przetłumaczył także kilka wierszy znanego dziecięcego pisarza włoskiego G. Rodari: *Poczekalnia*, *Pociąg przyszłości*, *Pieśń szewca*, *Chłopak z Modemy*. Nie był to jednak przekład z języka włoskiego. Prawdopodobnie Abramowicz tłumaczył te wiersze z języka rosyjkiego bądź litewskiego. Niestety, danych na ten temat nie udało się znaleźć.

Abramowicz tlumaczył nie tylko wiersze, ale także fragmenty poematów: *Miasto ruin*, *Droga bolszewików* - S. Neris; *Na ziemi litewskiej* - T. Tilwitisa.

Zajmował się też przekładem prozy. Przełożył pięć nowel J. Biliunasa: *Laska (Lazda), Koniec Brysia (Brisiaus galas), Gwiazda (Žvaigždė), Trafiłem (Kliūdžiau), Światło szczęścia (Laimės žiburis)*. W Bibliotece Akademii Nauk, w czytelni T. Wróblewskiego znajduje się teczka, w której są te nowele [163]. Jest to maszynopis, w którym widzimy poprawki robione ręką

[162] A. Venclova, *Polskiemu poecie*, z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, „Czerwony Sztandar”, 1953.XII.31, nr 156.
[163] J. Biliūnas, *Nowele: Laska (Lazda), Koniec Brysia (Brisiaus galas), Gwiazda (Žvaigždė), Trafiłem (Kliūdžiau), Światło szczęścia (Laimės žiburis),1947.XII.6,* (Biblioteka Akademii Nauk, Czytelnia Wróblewskiego, F29-697).

samego Abramowicza oraz list pisany ręcznie 6 listopada 1947 r. do Towarzystwa Pisarzy Radzieckich. Abramowicz informuje w nim o tym, że przełożył pięć nowel Biliunasa, które do przekładu wybrał K.Korsakas. Przesyła je w 3-trzech egzemplarzach do Towarzystwa. Jako przykład niżej podam przełożoną nowelę *Trafiłem* wraz z oryginałem:

Jonas Biliūnas ***Kliūdžiau***	Jonas Biliūnas ***Trafiłem***
Tat buvo nedidelė balta katytė. Jos menkas suliesėjęs kūnelis visas drebėjo nuo šalčio ir baimės; jos plaukai, lietaus sušlapę ir purvais apskretę, visi kabėjo sustirę ir pasišiaušę. Radau aš ją lauke, patvoryje pritūpusią, susirietusią, nelaimingą. Mane pamačiusi ji taip gailestingu balsu sumiaukė ir pažiūrėjo akimis, kuriose švietė ir baimė, ir viltis. Ji buvo dar visai visai jaunutė, bet tokia sudžiūvusi! Gal ją atėmė nuo jos motynos žmonės; gal jie pirma norėjo ją įdėti maišiukan ir nunešę į upę įmesti vandenin, bet paskui atnešė laukan, pametė patvorin, kad ji neberastų namų ir nudvėstų badu: pas žmones jau nebebuvo jai vietos; gal jau nebe pirmą dieną ji čia išalkusi ir sušalusi tupi... *Bet kas man darbo? Juk ji niekam nereikalinga...* *Ir aš apsidžiaugiau, kaip apsidžiaugia pamatęs kiškį medėjas. O aš juk juo buvau apsitaisęs. Ant pečių turėjau persidėjęs lanką, rankoje nešiaus strielas: maniau esąs tikras Amerikos tyrlaukių gyventojas, Kuperio aprašytas. Nors buvau tik antros klasės mokinys, tačiau jaučiausi milžinas esąs, kuris, rodės, ir vilkų būrį susitikęs neišsigąstų.* *O čia buvo tik maža sudžiūvusi katytė...* *Atmatavęs dešimtį žingsnių, atsistojau, nusiėmiau nuo pečių lanką, įtempiau strielą ir pradėjau taikinti. Liūdnomis akimis žiūrėjo į mane nelaimingas gyvulėlis, tarsi klausdamas, ką aš darau... ir laukė.* *Strėla sudzimbė ore, ir pamačiau, kaip katytė staiga pervirto kūlio, skaudžiai skaudžiai sumiaukė ir pradėjo stirenti kojytėmis...* *Kliudžiau. Kaip tikras medėjas, prilėkiau artyn, bet ūmai pajutau širdyje šaltį ir apsistojau nustebęs: katytės veidas buvo neapsakomo skausmo pervertas, akys primerktos; ji iš visos dar likusios galios*	*Była nieduża biała kotka. Od błota i deszczu sierść jej sterczała jeżącymi się kosmykami, a wątłe mizerneciałko (sic!) całe trzęsło się z zimna i strachu. Znalazłam ją w polu pod płotem przysiadłą, skurczoną, nieszczęśliwą. Spostrzegłszy mnie kotka miauknęła żałosnym głosikiem i spojrzała oczami, w których blasku odbijał się strach i nadzieja. Była ona jeszcze całkiem młodziutka, lecz wyschnięta na szczepkę! Może ludzie odebrali ją od matki: być może początkowo chciano ją włożyć do worka, przynieść na brzeg rzeki i wrzucić do wody, lecz potem zmieniono zamiar. Wyniesiono w pole, wyrzucono pod płot, by nie było jej już miejsca. Być może, że już nie pierwszy dzień ta wyglodniała i przemokła kotka kuca tutaj pod płotem....* *Lecz co mię to obchodzi? Przecież ona nikomu niepotrzebna.....* *Ucieszyłem z radości jak myśliwy, który spostrzegł zająca. Byłem przecież ubrany po myśliwsku. Na plecach miałem powieszony łuk, a w ręku miałem strzał: bawiłem się w prawdziwego mieszkańca amerykańskich stepów, opisywanych przez Coopera. Chociaż byłem uczniem zaledwie drugiej klasy, to jednak czułem w sobie męstwo i zdawało mi się, że nie przeląkłbym się nawet zgrai wilków.* *Tymczasem tu była tylko małeńka mizerna kotka.....* *Odmierzyłem dziesięć kroków, przystanąłem. Zdjąłem z plec łuk, napiąłem strzałę i zacząłem celować.* *Smutnymi oczami patrzało na mnie nieszczęśliwe zwierzątko, jak gdyby pytając, co robię.... i czekało.* *Strzała bzyknęła w powietrzu. Widziałem jak kotka nagle potoczyła się kulą, boleśnie, boleśnie miauknęła i poczęła strzyc nóżkami....* *Trafiłem. Jak prawdziwy myśliwy podbiegłem bliżej, lecz niebawem poczułem w*

[164] J. Biliūnas, *Liūdna pasaka. Apsakymai ir apysaka*, „Šviesa“, Kaunas 1986, s. 95.

pasistengė atsistoti ant pirmutinių kojų ir pradėjo šliaužti, vilkdama žeme savo kūnelį: kartu vilkosi įlindusi jos krūtinėn striela, o iš žaizdos dideliais juosvais lašais lašėjo ant smėlio sukrekėjęs kraujas. *Nusiminęs, nebežinodamas, ką daryti, atžagaria ranka numečiau lanką ir strielas ir neatsigręždamas parlėkiau namo. Širdyje jaučiau skausmą ir sunkumą: tarsi didelė didelė našta slėgė krūtinę.* *Tik ant trečios dienos drįsau išeiti laukan: katytė gulėjo aukštielninka, nebegyva. Čia pat prie jos buvo numesti lankas ir strielos. Nutvėręs nuo žemės, lanką ir strielas sulaužiau į šupulius ir toli išmėčiau po lauką. Tik nedrįsau išimti strėlos, kuri buvo įsisiurbusi katytės krūtinėn ir dabar stypsojo atsikišusi.* *Tai buvo vienatinis mano gyvenime šūvis. Bet laimingas: aš jį ir ligi šiolei dar tebenešioju savo krūtinėje...*[164] *1905.V.22*	*sercu chłód i stanąłem zdziwiony: twarzyczka kotki skuta była nieopisywanym bólem, oczy miała przymrużone. Skupiając ostatki sił starała się podnieść na przednie nóżki, potem czołgała się po ziemi, ciężko wlokąc swoje ciałko. Jednocześnie wlokła się tkwiąca w jej piersi strzała, a z rany wielkimi ciemnymi ściekała na piasek okrzepła krew.* *Przygnębiony, niewiedząc co mam ze sobą zrobić, rzuciłem na odlew łuk i strzały i nie odwracając się pobiegłem do domu. W sercu czułem ból i ciężar, jak gdyby ogromne ogromne cierpienie zalegało piersi.* *Następnego ranka znalazłem kotkę nieżywą, z przeszytą piersią. Przejęty bólem porwałem za leżący łuk i strzały, połamałem je na drobne patyczki i rozrzuciłem daleko na polu. Zostawiłem tylko tę strzałę, która tkwiła w piersi kotki.* *Był to pierwszy i ostatni w moim życiu strzał. I dzisiaj jeszcze noszę go w swej piersi.*[165] *22 maja 1905*

W tejże czytelni znajduje się teczka z przekładem utworów P. Cwirki *Sześć opowiadań* [166]. Zawiera ona sześć opowiadań: *Dziewiąty pot (Devintas prakaitas), Jagódka (Uogelė), Ojciec (Tėvas), Płacz (Verksmas), Słowik (Lakštingala), Pieśń (Daina)*. W teczce znajduje się też list pisany także do Towarzystwa Pisarzy Radzieckich 2 lutego 1948 r. Abramowicz pisze w nim, że przełożył kilka opowiadań Cwirki i przesyła je w maszynopisie. Informuje też o tym, że tłumaczenia poprzedził wstępem, zawierającym najważniejsze fakty z życia i twórczości autora oraz określenie jego miejsca w radzieckiej literaturze litewskiej.

W liście mówi także o kryteriach wyboru utworów. Pierwszych pięć opowiadań zaproponował sam Cwirka, pisał do Abramowicza w liście, jakie jego utwory najbardziej nadają się do tłumaczenia: *(...) Nežinau, ar jau skaitėte mano novelių knygą „Kasdienės istorijos". (...) jeigu jūs sumanytimėte versti iš šių apysakų, aš patarčiau versti šitokias noveles „Uogelė, „Devintas prakaitas", „Tėvas". Tai mano nuomone. Gal būt, geriausios novėles iš paskutinių mano darbų.*[167]

[165] J. Biliūnas, *Nowele: Laska (Lazda), Koniec Brysia (Brisiaus galas), ...* , s. 17.
[166] P. Cvirka, *Sześć opowiadań*, z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, 1948.II.19, (Biblioteka Akademii Nauk, Czytelnia T. Wróblewskiego, F29-696).
[167] P. Cvirka, *Raštai*, t.8, Valstybinė Grožinė Literatūros Leidykla, Vilnius 1957, s. 62. [(...) *Nie wiem, czy pan już czytał mój najnowszy zbiór nowel „Kasdienės istorijos". (...) Gdyby pan miał zamiar przetłumaczyć, niektóre z tych powiastek, proponowałbym takie nowele jak: „Uogelė", „Devintas prakaitas", „Tėvas". Moim zdaniem, te nowele mogą być najlepsze z ostatnich moich prac*].

A ostatnią nowelę *Pieśń*, która była wydrukowana po śmierci autora, zaproponował Šarmaitis.

Niżej podaję fragment przekładu opowiadamia *Ojciec* wraz z oryginałem:

Petras Cvirka ***Tėvas***	Petras Cvirka ***Ojciec***
Šiandien aš tai atsiminiau, sėdėdamas prie židinio ugnies... *Buvau penktas vaikas šeimoje. Kai aš atsiradau, menkutis ir silpnas, niekas manimi nesidžiaugė. Motina nusprendė, kad jai ir kūdikiui bus geriau, jei jis neišgyvens. Aš išgyvenau ir motina pasižadėjo, kad tai jos paskutinis, nors panašiai ji buvo sakiusi po trečio, o paskum ir po ketvirto.* *Pradedant vyresniuoju ir baigiant manimi, visi broliai buvo lyg vienos ankšties žirniai, tik nežymiai vienas kitą prašokę ūgiu. Ritomės beveik kasmet, vienas kitą stumdami iš lopšio, varžydamiesi dėl motinos krūties ir klikiais balsais reikalaudami savo teisių. Motina, nuolatos sunki, pati apie tokią savo būklę sakydavo: "Vienas po kaklu, antras po širdimi".* *Kai susilaukiau trejeto metų, lygiai tą pačią dieną mano tėvą, malūno darbininką, du miltuoti vyrai parnešė negyvą. Jį pagriebė šeštarnės ir visą pusvalandį blaškė, kol sulaužė rankų ir krūtinės kaulus.* *Tas įvykis giliai įsibrėžė į mano sąmonę, anksti ją pažadinęs iš kūdikystės sapnų. Atsimenu, kad tėvą, visą kruviną, ilgai motina laike savo glėbyje ir jos verksmas, panašus į vieną nepasibaigiantį i-i-i buvo girdėt kitame gatvės gale. Visi keturi broliai, pamatę įneštą tėvą, išsislapstė, ir jų alpulingas raudojimas atsiliepė iš lauko. Greitai namas prigūžėjo kaimynų, o tarp jų atsirado ir dėdė Motiejus, su viena balta akimi, kuris mėgdavo uostyti tabaką ir už ausų kilnoti vaikus, vadindamas tai "zuikio gira".* *Vakare tėvą jie paguldė vidury aslos, ant dviejų lentų, nuo galvos iki kelių uždengę drobule. Naujai atėjusios moterys retkarčiais prisiartindavo prie gulinčio, kilstelėdavo drobulės kraštą, pasižiūrėdavo ir vėl atsitraukdavo. Paskum jos tarp savęs kalbėjosi, kad negalima atskirti kur veidas, kur rankos...* *(...)*[168]	*Dziś to mi się przypomniało, gdym siedział przy kominku...* *Byłem piątym dzieckiem w rodzinie. Przyszedłem na świat mizerny i słaby. Nikt się mną nie cieszył. Matka była zdania, że mnie i dla niej lepiej będzie, jeśli umrę. Żyłem jednak, a matka poprzysięgła, że to już będzie jej ostatnie dziecko, chociaż tak samo mówiła po trzecim, a potem po czwartym.* *Było nas pięcioro. Wyglądaliśmy jak groch z jednego stręka. Nieznacznie tylko różniliśmy się wzrostem. Wytaczaliśmy się z kolebki prawie co roku, wypychając jeden drugiego. Gromoliliśmy się przy piersich matki, domagaliśmy się swych praw piskliwym głosem. Matka stale brzemienna skarżyła się na swój los:* *„Jeden pod szyją, drugi pod sercem”...* *W trzecią rocznicę moich urodzin, jacyś dwaj zapyleni mąką mępczyźni, ojca mego, który pracował we młynie, wnieśli martwego do domu. Tryby porwały go w swoje kleszcze. Trącały nim przez pół godziny, aż pogruchotały piersi i wszystkie kości.* *Wypadek ten wrył się głęboko w moją pamięć, jako żywy sen wczesnego dzieciństwa. Pamiętam, że ojca mego, broczącego krwią, długo trzymała matka w objęciach. Płacz jej podoby był do nieskończonego i-i-i. Słyszano go na przeciwnym końcu ulicy. Dzieci widząc okrwawionego ojca poskrywały się za węgłami, a skowyt ich odbijał się w polu echem. Izba wypchała się niebawem sąsiadami. Między innymi przyszedł dziadek Maciej z bielmem na oku. Miał on zwyczaj zażywania tabaki i ponoszenie dzieci, za uszy, który zwał zajęczym lasem.* *Wieczorem, zwłoki ojca, leżącego na dwóch deskach przenieśli na środek izby i od stóp do głowy przykryli prześcieradłem. Przychodzące niewiasty zbliżały się do nieboszczyka, podnosiły róg prześcieradła, zaglądyły i odchodziły znowu. Potem szeptały między*

[168] P. Cvirka, *Raštai I. Apsakymai*, „Vaga“, Vilnius 1983, s. 293.

	sobą, że nie można odróżnić gdzie ręka, gdzie głowa ... *(...)*[169]

Nie wiadomo dokładnie, ile wierszy, poematów, utworów prozatorskich przełożył Abramowicz, ale Albinas Żukauskas w artykule o nim napisał, że od 1932 r. przetłumaczył na język polski około 700 utworów litewskich pisarzy [170].

Chęć pokazania i zaprezentowania odbiorcy polskiemu tego, co było napisane przez młodych poetów litewskich, skłoniła Abramowicza do tak trudnej i żmudnej pracy jak przekład. Być może jego trud nie był doceniony, jednak, jak pisał Mieczysław Jackiewicz: *właśnie dzięki niemu społeczeństwo polskie zaczęło poznawać najmłodszą poezję litewską. Dziś wielu z tych poetów weszło na stałe do literatury litewskiej* [171]. Abramowicz był jednym z pierwszych popularyzatorów poezji litewskiej na gruncie polskim.

[169] P. Cvirka, *Sześć opowiadań*, ... , s. 28.
[170] A. Žukauskas, *Vladas Abramavičius*, ... , s. 174.
[171] M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko-litewski*, ... , s. 4.

ZAKOŃCZENIE

W niniejszej pracy przedstawiłam sylwetkę i twórczość Władysława Abramowicza. Jak wynika z mych badań, był to człowiek należący do dwóch kultur (polskiej i litewskiej), wszechstronny, pracowity, uczciwy, zawsze gotowy przyjść z pomocą.

O Władysławie Abramowiczu można mówić jako o bibliotekarzu, bibliografie, nauczycielu młodych literatów, poecie, publicyście, historyku, literaturoznawcy, a nawet krawcu.

W danej rozprawie udało mi się przedstawić, kim był, co zrobił i napisał Abramowicz, mając jednak przeświadczenie, że jest to zaledwie jakaś nieduża cząstka do pełnego portretu osobowości.

W pierwszym rozdziale znalazł się krótki zarys biograficzny i panoramiczny rys działalności.

Drugi rozdział danej pracy został poświęcony poezji Abramowicza. Przedstawiłam w nim dwa jego zbiorki poezji *Świtanie myśli* i *Regjonalne*. Były to pierwsze próby pisarskie młodego poety, które, niestety, nie były zauważone i docenione, dlatego widocznie nie były kontynuowane. Już niejednokrotnie wspominałam, że Abramowicz więcej nigdy nie pisał i nie publikował własnych wierszy. Te dwa tomiki poezji wydane, w Wilnie prawie jednocześnie, różnią się ze względu na tematykę.

Pierwszy tomik Abramowicza – *Świtanie myśli* - podzielony na kilka cykli zawiera wiersze o tematyce miłosnej, okolicznościowej, patriotycznej. Sama nazwa zbiorku wskazuje na taką różnorodność tematów. Jest to pierwsza próba poetycka, dlatego występuje tu taka „rozmaitość myśli”. Wiersze tego zbiorku są skierowane do konkretnych osób, opiewają polskich bohaterów wojennych, wyrażają ambitne dążenia i przeżycia podmiotu lirycznego.

Drugi tomik - *Regjonalne* - jest poświęcony opisowi przyrody rodzinnych stron poety – okolicy Trok. Jak mówi sama nazwa zbiorku, występują tu elementy regionalizmu. Wyrażają się one w nazwach topograficznych, wymienianiu konkretnych realiów charakterystycznych dla danej miejscowości, w użyciu wyrazów litewskich i eksponowaniu lokalnej mentalności.

Te dwa tomiki, różne ze względu na temat, łączy postać podmiotu lirycznego. Na początku objawia się on jako młody człowiek, artysta, który zaczyna swą podróż w dorosłe życie, w przyszłość. Jest pełny zapału i chęci osiągnięcia czegoś. Jednak, jak wynika z dalszej treści wierszy obu zbiorków, to mu się nie udaje, jest on poniżany, czuje się zagubiony i samotny.

Fakty z biografii Abramowicza, zawarte w wierszach *Regjonalnego*, pozwalają utożsamić poetę z podmiotem lirycznym, występującym w tekstach zbiorków.

W swoich wierszach Abramowicz często odwołuje się też do twórczości Mickiewicza. Niektóre teksty zawierają odwołanie się do utworów wieszcza romantycznego.

Wykorzystuje też wiele środków artystycznych. Najczętszymi są epitety, personifikacje i porównania. Najbardziej są one widoczne przy opisie przyrody w drugim tomiku.

Analizując wiersze Abramowicza można wyciągnąć wnioski, że jego poezja nie wyróżnia się niczym szczególnym, wpisuje się najczęściej w utarte konwencje literackie. Były to pierwsze próby poetyckie młodego literata, nieraz o charakterze epigońskim, które nie doczekały się uwagi ze strony krytyków literackich i czytelników.

Najobszerniejszą część danej pracy zajmuje rozdział, w którym zostały przedstawione artykuły i książki popularnonaukowe napisane przez Abramowicza. Zostało tu zreferowane około 40-stu artykułów, napisanych w trzech językach: polskim, rosyjskim i litewskim. Artykuły pochodzą z różnych lat, poczynając od roku 1932 do 1963 włącznie, były zamieszczane w różnych pismach, takich, jak: „Kurier Wileński", „Czerwony Sztandar", „Literatūra ir menas", „Советская Литва" i in.

Dane artykuły ze względu na swą różnorodność treściową zostały podzielone na cztery grupy tematyczne. Najobszerniejszą z nich stanowi grupa, w której znalazły się artykuły o tematyce literacko-kulturowej. Abramowicz pisał w nich o literaturze i pisarzach polskich, rosyjskich, litewskich, białoruskich: A. Mickiewiczu, J. I. Kraszewskim J. Kupale, N. Gogolu, Żemaite, T. Szewczence, W. Broniewskim i in. Podaje on sylwetki literatów, pisze o ich twórczości, wskazuje związki i wpływy utworów na twórczość innych pisarzy. Przypomina czytelnikom ważne jubileusze urodzin, śmierci.

W drugiej grupie znalazły się artykuły, które są bezpośrednio związane z pracą Abramowicza w bibliotece. Treść tych artykułów jest poświęcona bezcennym zbiorom rzadkich egzemplarzy biblioteki AN.

Ostatnie dwie grupy zawierają artykuły o tematyce historycznej i okolicznościowej. Pisze się tam o pierwszych kalendarzach i gazetach litewskich, o konkursach literackich i in.

Taka różnorodność tematyczna oraz informacja zawarta w danych tekstach podkreśla jeszcze raz wszechstronność autora.

Oprócz tego, zostały tu też przedstawione książki Abramowicza o charakterze popularnonaukowym. W osobnym podrozdziale wymieniłam je i krótko zarysowałam ich zawartość treściową.

Ostatni tu przedstawiony rozdział jest poświęcony przekładom Abramowicza. Zostały podane przykłady przetłumaczonych wierszy i prozy na język polski. Przywołałam też opinie niektórych recenzentów, które, niestety, nie były pozytywne.

W zakończeniu danej rozprawy można zrobić następujące wnioski. Władysław Abramowicz to poeta, prozaik, publicysta, który ani za życia, ani po śmierci nie był zauważony. Dziś jego imię znane i kojarzone jest tylko z Biblioteką AN, w której pracował 25 lat jako

kierownik działu rękopisów. Z tego właśnie powodu powstała niniejsza praca, która unaoczni, że Władysław Abramowicz to nie tylko pracownik biblioteki, ale znakomity historyk, literaturoznawca, może nie pierwszorzędny, ale także poeta, prozaik, publicysta i tłumacz.

W danym zarysie monograficznym podałam tylko krótki panoramiczny przegląd twórczości Abramowicza. Istnieje jeszcze perspektywa co do dalszych, głębszych badań jego twórczości, np.: można włączyć poezję Abramowicza w kontekst poezji regionalizmu okresu międzywojennego, można także badać jego monografie o braciach Wróblewskich zestawiając je z już istniejącymi lub badać jego przekład w kontekście innych tłumaczy litewsko-polskich.

W zakończeniu danej rozprawy chcę zapoznać, że z okazji setnego jubileuszu urodzin Władysława Abramowicza w Bibliotece Akademii Nauk, w czytelni T. Wróblewskiego, była wystawiona nieduża ekspozycja poświęcona uczczeniu tej daty. Wyeksponowano tu książki takie jak: zbiorek *Świtanie myśli*, *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza*, *Podręcznik do nauki języka litewskiego* i inne.

Wiele było zdjęć, większość z nich pochodziła z osobistego archiwum córki Barbary. Wśród nich są zdjęcia, na których Władysław Abramowicz jest z bratem Stanisławem (1922), z córką i żoną (Valakupiai 1950), było też sporo zdjęć wykonanych w Bibliotece AN.

Na wystawie był też przedstawiony maszynopis życiorysu, który Abramowicz napisał 28 grudnia 1944 roku w Wilnie.

Podano także kalendarium zawierające najważniejsze fakty z życia Abramowicza.

Można było obejrzeć też oryginalne listy Abramowicza do P. Cwirki, V. Giry.

Ciekawym eksponatem na tej wystawie była ręcznie napisana przez Abramowicza genealogia rodziny jego matki Urszuli Białopietrowicz (1943).

Mam nadzieję, że zarówno wspomniana wystawa w Bibliotece Akademii Nauk, jak i moja skromna rozprawa staną się w pewnym stopniu inspiracją do dalszych badań nad dorobkiem Władysława Abramowicza, nad utrwaleniem pamięci o niezmordowanym rzeczniku polskiego-litewskiego dialogu kulturowego.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

Tomiki poezji:

1. W. Abramowicz, *Świtanie myśli*, „Znicz”, Wilno 1930.
2. W. Abramowicz, *Regionalne: poezje*, „Znicz”,Wilno 1933.

Książki:

1. W. Abramowicz, *Strony Nowogródzkie: szkice krajoznawcze*, Wydawnictwo „Ziemia Lidzka”, Lida 1938.
2. W. Abramowicz, *Krótki podręcznik do nauki języka litewskiego bez pomocy nauczyciela*, „Sakalas”, Kaunas 1939.
3. *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821*, opracował Władysław Abramowicz, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilnius 1956.
4. W. Abramowicz, *Piśmienictwo i książka na Litwie*, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilnius 1957.
5. V. Abramavičius, *Valerijonas Vrublevskis*, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, Vilnius 1958.
6. *Lietuvos TSR mokslų akademijos rankraštinių darbų ir disertacijų bibliografija 1946-1956*, sudarė V. Abramavičius ir K. Čepienė, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Vilnius 1958.
7. V. Abramavičius, *Tadas Vrublevskis*, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, Vilnius 1960.
8. *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas*, sudarė V. Abramavičius, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Laikraščių ir žurnalų leidykla, Vilnius 1963.
9. *Rankraščių rinkiniai. Lietuvos TSR Mokslų akadėmijos Centrinės bibliotekos XI-XX amžių rankraščių fondų trumpa apžvalga*, sudarė V. Abramavičius, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Vilnius 1963.
10. V. Abramavičius, *Tarasas Ševčenko ir Vilnius*, Valstybinė grožinės literatūros leidykla,Vilnius 1964.

Artykuły:

„Czerwony Sztandar“

1. W. Abramowicz, *Zadania początkujących literatów*, 1954.VII.03, nr 156(312).
2. W. Abramowicz, *Przegląd utworów początkujących literatów*, 1955.V.22, nr 120(586).
3. W. Abramowicz, *Rok Mickiewiczowski*, [w]: *Czerwony Sztandar*, 1955.VII.10, nr 162(628).
4. W. Abramowicz, *Adam Mickiewicz w Wilnie*, 1955.XI.26, nr 279(745).
5. W. Abramowicz, *Walery Wróblewski (w pięćdziesiątną rocznicę zgonu)*,1958.VIII.05, nr 183(1568).
6. W. Abramowicz, *Jubileuszowa sedycja wileńskiej powieści Kraszewskiego*, 1963.I.22, nr 18(2984).

„Kultūra“

1. V. Abramavičius, *Vilnius ir pirmojo Maskvos spaustuvininko Fiodorovo veikla*, 1941.III, nr 3.

„Kurier Wileński“

1. W. Abramowicz, *Obraz wpółczesnej poezji litewskiej*, 1932.VI.11, nr 131(2373).

„Literatūra ir menas”

1. V. Abramavičius, *Adomo Mickevičiaus gimimo 150 m. sukakčiai artėjant*, 1948, nr 46(116).
2. V. Abramavičius, *Adomo Mickevičiaus gyvenimas Lietuvoje*, 1948, nr 47(117).
3. V. Abramavičius, *Nauji šaltiniai tarybinių tautų kultūriniui palikimui tirti,* 1950.IX.3, nr 36(202).
4. V. Abramavičius, *V. Bronievskis – Demokratinės Lenkijos Poetas*, 1950.VXI.14, nr 46 (212).
5. V. Abramavičius, *Pagerinti rankraštynų darbą Tarybų Lietuvos biblotekose*, 1951.X.7, nr 40(258).
6. V. Abramavičius, *N.V. Gogolis Lietuvoje*, 1952.II. 3, nr 5 (275).
7. V. Abramavičius, *Janka Kupala Lietuvoje*, 1952.VII.6, nr 27 (297).
8. V. Abramavičius, *Liaudies demokratinės Lenkijos Literatūra*, 1952.VIII.17, nr 33 (303).
9. V. Abramavičius, *Restauruotas lietuviškosios raštijos paminklas*, 1953.II.08, nr 6 (328).
10. V. Abramavičius, *Daugiau dėmesio kultūrinio – literatūrinio palikimo klausimais*, 1955.VI.18, nr 25 (451).

11. V. Abramavičius, *Mickevičiaus Metai Liaudies Lenkijoje*, 1955.VII. 9, nr. 28 (454).
12. V. Abramavičius, *Kraševskis ir Lietuva*, 1962.VII. 28, nr 30 (820).
13. V. Abramavičius, *Simonas Daukantas Vilniuje*, 1963.X.26, nr 43(885).

„Naujoji Lietuva“

1. V. Abramavičius, *Vilniaus miesto XVIII a. šimtmečio laikraščiai*, 1942.VII.05, nr 157(313).
2. V. Abramavičius, *Pirmieji lietuviški Vilniaus kalendoriai*, 1942.VIII.9, nr (187) 343.
3. A. Gegužinis, *Zavadzkiai ir lietuviškoji knyga Vilniuje*, 1942.IX.27, nr 229(385).
4. A. Gegužinis, *Vilniaus gatvės senoveje ir dabar*, 1942.X.2, nr 233(389).
5. A. Gegužinis, *Pirmoje garvedžio pasirodymas Vilniuje*, 1942.X.11 nr 241(397).
6. A. Gegužinis, *Laikraščių platinimo būdas XVIII a. Lietuvoje*, 1943.VII.21-22, nr 168(633)-169(634).
7. V. Gegužinis, *Literatūriniai konkursai Lietuvoje XVIII a*., 1943.VII.29-30, nr 175(640) - 176(641).
8. V. Gegužinis, *Nevystančios rožės Marijai*, 1944.V.26, nr 124(895).

„Pergalė”

1. V. Abramavičius, *Antanas Strazdas naujų faktų šviesoje*, 1949.III, nr 3.
2. V. Abramavičius, *Adomas Mickevičius Vilniuje ir Kaune*, 1955.IX, nr 9.

„Советская Литва“

1. В. Абрамавичюс, *Малоизвесные рукописи Адама Мицкевича*, 1948.X.5, nr 236(1576).
2. В. Абрамавичюс, *Братская дружба (Пушкиина и Мицкевича)*, 1949.VI.6, nr 131(1781).

„Švyturys“

1. V. Abramavičius, *J. Baltušio „Gieda Gaideliai“ Lenkijos teatro scenoje*, 1950.XII.15, nr 23(47).
2. V. Abramavičius, *Žemaitė ukrainietiškai*, 1950.XI.15, nr 21(45).
3. V.Abramavičius, *Taras Ševčenko ir Lietuva*, 1951.III.15, nr 5(53).
4. V. Abramavičius, *Rankraščių saugykloje*, 1952, nr 9(81).

Przekład:

1. W. Abramowicz, *Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, Nowogródek 1935.

2. T. Tilwitis, *Wilnius,* z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, „Czerwony Sztandar”, 1954.I.15, nr 12.
3. A. Wencłowa, *Domek Lenina w Poroninie*, z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, „Czerwony Sztandar”,1954.I.23, nr 19.
4. A. Venclova, *Polskiemu poecie*, z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, „Czerwony Sztandar”, 1953.XII.31, nr 156.
5. J. Biliūnas, *Nowele: Laska (Lazda), Koniec Brysia (Brisiaus galas), Gwiazda (Žvaigždė), Trafiłem (Kliūdžiau), Światło szczęścia (Laimės žiburis),* z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, 1947.XII.6, Biblioteka Akademii Nauk, Czytelnia T. Wróblewskiego, F29-697.
6. P. Cvirka, *Sześć opowiadań*, z litewskiego przełożył Władysław Abramowicz, 1948.II.19, Biblioteka Akademii Nauk, Czytelnia T. Wróblewskiego, F29-696.

Teksty innych autorów:

1. J. Biliūnas, *Liūdna pasaka. Apsakymai ir apysaka*, „Šviesa“, Kaunas 1986.
2. K. Boruta, *Neramūs arimai*, „Vaga“, Vilnius 1970.
3. P. Cvirka, *Raštai I. Apsakymai*, „Vaga“, Vilnius 1983.
4. P. Cvirka, *Rašta*i, t.8, Valstybinė Grožinė Literatūros Leidykla, Vilnius 1957.
5. K. Iłłakowiczówna, *Litewskim lotnikom*, [w]: *Litwo, nasza matko miła. Antologia literatury o Litwie,* Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, Vilnius 1996.
6. K. Inčiūra, *Stirnų šaltinis*, „Vaga”, Vilnius 1979.
7. A. Mickiewicz, *Wybór pism*, Wydawnictwo Literatury w Językach Obcych, Moskwa 1953.
8. A. Neris, *Raštai,t. I (poezija 1920-1940)*, „Vaga“, Vilnius 1984.
9. T. Tilvytis, *Gimtieji akmenys*, „Vaga“, Vilnius 1977.
10. A. Venclova, *Mėlino Nemuno vingis. Poezija*, “Vaga”, Vilnius 1969.

OPRACOWANIA

1. *Abramavičius Vladas, Eustachijaus s.; literatūros ir kultūros istorikas, bibliotekininkas,* [w]: *Lietuvių kultūros istorijos medžiaga, Anketiniai duomenys ir autobiografija,* surinko Juozas Girdrainis, t.3, Vilnius 1956, Biblioteka Akademii Nauk, czytelnia T. Wróblewskiego, F 221-34.

2. T. Bujnicki, *Polskojęzyczne pisarstwo Litwinów na Litwie*, [w]: *Życie literackie i literatura w Wilnie XIX-XX wieku*, pod red. T. Bujnickiego i A. Romanowskiego, Kraków 2000.
3. J. Būtėnas, *Vlado Abramavičiaus netekus*, „Literatūra ir menas”, 1965.XI.2.
4. S. Czernik, *Władysław Abramowicz: Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, „Okolica poetów”, 1935.VI.15, nr 3.
5. D. Fajnhauz, *Vladas Abramavičius*, „Acta Baltico-Slavica“, t.5, PWN, Białystok 1967.
6. M. Jackiewicz, *Stefania Jabłońska, Julia Wichert-Kajruksztisowa i Władysław Abramowicz – wileńscy popularyzatorzy poezji litewskiej*, [w]: *Poezja i poeci w Wilnie lat 1920-1940*, pod red. T. Bujnickiego i K. Biedrzyckiego, „Universitas”, Kraków 2003.
7. M. Jackiewicz, *Władysław Abramowicz – poeta i historyk polsko-litewski*, „Kurier Wileński”, 1992.IV.4, nr 66(11835).
8. D. Kacnelson, *Kustosz - Władysław Abramowicz*, „Zeszyty historyczne”, Instytut literacki, biblioteka „Kultura”, tom 479, zeszyt sto trzeci, Paryż 1993.
9. Z. Muszyńska, *Recenzja: Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821, opracował Władysław Abramowicz*, „Pamiętnik Literacki”, rocznik XLIX, zeszyt 3, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, Warszawa- Wrocław 1958.
10. B. Znajdziłowska , *Z córką o ojcu*, „Kurier Wileński“, 1999.V.6, nr 85(13630).
11. A. Žukauskas, *Vladas Abramavičius*, „Pergalė“ 1965, nr 12.

SŁOWNIKI I ENCYKLOPEDIE

1. *Encyclopedia Lituanica*, Volume I, Boston, Massachusetts 1970.
2. *Encyklopedia Ziemi Wileńskiej. Wileński słownik biograficzny*, t. 1, pod red. Henryka Dubownika, Leszka Jana Malinowskiego, Towarzystwo Miłośników Wilna i Ziemi Wilńskiej, Bydgoszcz 2008.
3. E. Kurzawa, *Słownik polskich pisarzy współczesnych Wileńszczyzny*, Lubuska Oficyna Wydawnicza, Zielona Góra 1995.
4. *Lietuviškieji slapyvardžiai. Lietuviškos spaudos iki 1993 m. slapyvardžių sąvadas*, sudarė ir parengė J. Mačiulis, Nacionalinė Martyno Mažvydo Biblioteka,Vilnius 2004.
5. *Tarybų Lietuvos Enciklopedija*, t.1 A-Grūdas, Vilnius 1985.
6. V. Rakauskas, *Abramavičius Vladas*, [w]: *Lietuvių Literatūros Enciklopedija*, Vilnius 2001.
7. *Tarybinių Lietuvos rašytojų autobiografijos*, t.1 A-K, „Vaga“, Vilnius 1989.

8. *Tarybų Lietuvos Rašytojai. Biobibliografinis žodynas*, „Vaga“, Vilnius 1984.

ZAŁĄCZNIK

Abramavičiaus Vlado parašytų knygų, kai kuriu straipsnių, mokslinių darbų, vertimų sąrašas [172]
(Spis książek, prac naukowych i tłumaczeń wykonanach przez Władysława Abramowicza)

Knygos išėjusios ikitarybiniu laikotarpiu

(Książki wydane do okresu radzieckiego)

1. □*witanie myśli (poezja)*, Druk „Znicz, Wilno 1930.
2. *Obraz współczesnej poezji litewskiej*, Druk „Znicz, Wilno 1932.
3. *Regjonalne*, Druk „Znicz, Wilno 1933.
4. *Antologia. Wybór najmłodszej poezji litewskiej*, Druk „Znicz, Wilno 1935.
5. *Strony Nowogródzkie* (Krašrotyros apybraižos), Druk A. Narkiewicz, Wilno 1938.
6. *Trumpas lietuvių kalbos vadovėlis* (mokytis pačiam be mokytojo pagalbos), Kaunas „Sakalo“ leidykla 1939.
7. *Vilniaus ir Maskvos spaustuvininkas Ivanas Fiodorovas*, Kaunas 1941 (žurn. *Kultūra* nr.3) (pirmasis rašynis liet.k).

Książki wydane po 1954 roku [173]

1. *Seksterny wykładów kowieńskich Adama Mickiewicza 1819-1821*, opracował Władysław Abramowicz, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilnius 1956.
2. *Piśmienictwo i książka na Litwie*, Państwowe Wydawnictwo Literatury Politycznej i Naukowej, Wilnius 1957.
3. *Lietuvos TSR Mokslų akademijos rankraštinių darbų ir disertacijų bibliografija 1946-1956*, sudarė V. Abramavičius ir K. Čepienė, Lietuvos TSR Mokslų Akademinė Centrinė Biblioteka, Vilnius 1958.
4. *Valerijonas Vrublevskis*, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, Vilnius 1958.
5. *Tadas Vrublevski*, Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros, Vilnius 1960.
6. *Feodalinių žemės valdų Lietuvoje inventorių aprašymas*, sudarė V. Abramavičius Lietuvos TSR mokslų akademija. Centrinė biblioteka, Laikraščių ir žurnalų leidykla, Vilnius 1963.
7. *Tarasas Ševčenka ir Vilnius*, Valstybinė grožinė literatūos leidykla, Vilnius 1964 m.

---

[172] *Abramavičiaus Vlado parašytų knygų, kai kuriu straipsnių, mokslinių darbų, vertimų sąrašas, 1954.X.24* [w]: *Lietuvių kultūros istorijos medžiaga, Anketiniai duomenys ir autobiografija,...,Priedas* F221-35.

[173] Niektóre książki i artykuły napisane i wydane po 1954 r., a także wcześniej, zostały dodane do tego załącznika przez autorkę tej pracy Wiktorię Alipenkową.

Artykuły [174]

1. *Obraz współczesnej poezji litewskiej*, „Kurier Wileński”, 1932.VI.11, nr 131(2373).
2. *p.Władysław Lichtarowicz (1863-1932)*, „Kurier Wileński”, 1932.XI.22, nr 268.
3. *Kult Matki we współczesnej literaturze litewskiej*, „Kurier Wileński”, 1933, nr 204.
4. *Antoni Gliński. Zapomniany bajarz polski*, „Gazeta Codzienna”, 1940, nr 33.

Okupacijos laikotarpis. Straipsniai ir žinutės tilpusios laikraštyje „Naujoji Lietuva”
(Okres okupacyjny. Artykuły i notki zamieszczone w piśmie „Naujoji Lietuva”)

1. Gegužinis A., *Zavadzkiai ir lietuviškoji knyga Vilniuje*, 1942, nr 229 (buvo straipsnio atspaudas 30 egz.).
2. Gegužinis A., *Vilniaus gatvės senoveje ir dabar*, 1942, nr 233.
3. Gegužinis A., *Pirmoje karvedžio pasirodymas Vilniuje*, 1942, nr 241.
4. Abramavičius V., *Gydytojų tradicijos Vilniuje*, 1942, vasara.
5. Abramavičius V, *Pirmieji lietuviški Vilniaus kalendoriai*, 1942.VIII.9 d.
6. Gegužinis A., *Kun. Vl. Toločka į kapines palydėjau*, 1942.XI.21 d.d.
7. Gegužinis A., *Laikraščių platinimo būdas XVIII a. Lietuvoje*, 1943. VII.21-22 d.d.
8. Gegužinis V., *Mitingai Šv. Kazimiero bažnyčioje*, 1943.VII.25-26 d.d.
9. Gegužinis V., *Pirmeji literatūriniai konkursai Lietuvoje XVIII a.*, 1943.VII.29-30 d.d.
10. Abramavičius V, *Vinaius miesto XVIII a. šimtmečio laikraščiai*, 1942.VII.05 d., nr 313.
11. Gegužinis V., *Straipsnis apie Lemano kaklių fabriką Ukmergėje-Pivonijoje* (tikslaus pavadinimo neturiu), 1943.VIII.
12. Gegužinis V., *Nevystančios rožės Marijai*, 1944, nr 124.
13. Gegužinis V., *Šešuolių raktas. Žvigsnis tėviškės praeitin* (XV-XIX a. istorinė studija), 1944.II.10-21d.d (atskiras atspaudas 50 egz.).

Pokario laikotarpio straipsniai ir moksliniai darbai
(Artykuły i prace naukowe okresu powojennego)

1. *L. Ivinskis ir Zavadzkio leidykla*, „Pergalė“, 1945, nr 5.
2. *Lietuviškajam kalendoriui 100 metų sukakus*, „Tiesa“, 1945.XII.30.
3. *Dzieje prasy bolszewickiej w Wilnie z lat 1918-1941*, „Prawda Wileńska“, 1945.V.5, nr 150(505).
4. *Nowa karta w litewskiej literaturze radzieckiej*, „Prawda Wileńska“, 1945, nr 203(603).
5. *Paulius Bakša – nieżinomas architektas lietuvis*, „Tiesa“, 1945, nr 159.
6. *Stoletije norodnogo kalendaria*, „Sovietskaja Litva“, 1945.IX.9.

[174] Tamże.

7. *Senujų lietuviškų knygų spaustuvės*, studija atspausdinta knygoje *Senoji lietuviška knyga*, Pirmosios lietuviškosios knygos 400 metų sukakčiai paminėti, Kaunas 1947, p. 321-338.
8. *Pięciolatka stalinowska w świetle literatury litewskiej*, „Prawda Wileńska“, 1948.I.28, nr 11(961).
9. *Nauji šaltiniai A.Strazdo kūribai tirti*, „Tiesa“, 1948.IV.11.
10. *Rukapisy bratnich belaruskich pismieninkau u Litve*, „Zviazda“, Minsk 1948, nr 117.
11. *Maloizvestnyje rukapisi Adama Mickievicza*, „Sovetskaja Litva“, 1948, nr 236.
12. *Vertinagas rankraštis rusų kalba*, „Tiesa“, 1948, nr 256.
13. *Adomo Mickevičiaus gimimo 150 m. Sukakčiai artėjant –Konradas Valendoras- lietuvių heroizmą apdainuojanti poema*, „Literatūra ir menas“, 1948, nr 46(116).
14. *Adomo Mickevičiaus gyvenimas Lietuvoje*, „Literatūra ir menas“, 1948, nr 47(117).
15. *Antanas Strazdas naujų faktų šviesoje*, „Pergalė“, 1949, nr 3.
16. *Tarybinės bibliotekininkystės laimėjimai*, „Tiesa“, 1949.VIII.2.
17. *Bratskaja družba (Puškina i Mickieviča)*, „Sovetskaja Litva“, 1949.VI.6, nr 131(1781).
18. *Nauji šaltiniai tarybinių tautų kultūriniai palikimui tirti*, „Literatūra ir menas“, 1950.IX.3, nr 36.
19. *Bibliografija po belaruskoj literature XIX veka*, (šešių autorinių lankų mokslinis darbas paruoštas pagal sutartį BTSR Mokslų akadėmijos literatūros institutui).
20. *Bibliografijos beloruskich periodičeskich izdanij 1861-1944* (septynių autorinių lankų mokslinis darbas, įteiktas BTSR MA Literatūros institutui pagal sutartį).
21. *Gruzinskij dramaturg Georgij Eristavi v Litve* (pusantro autorinio lanko mokslo-tiriamasis darbas, įteiktas pagal sutartį Gruzijos TSR Mokslų akademijos viceprezidentui prof. A.Šanidze).
22. *Redkije rukopisi*, „Sovetskaja Litva“, 1950.IX.15, nr 21(45).
23. *V.Bronievskis – demokratinės lenkijos poetas*, „Literatūra ir menas“, 1950.XI.14, nr 46(212)
24. *Žemaitė ukrainietiškai*, „Švyturys“, 1950.IX.15, nr 21(45).
25. *J. Baltušio „Gieda gaideliai“ Lenkijos teatro scenoje*, „Švyturys“, 1950.XII.15, nr 23(47)
26. *Tarasas Ševčenko ir Lietuva*, „Švyturys“, 1951.III.15, nr 3(53), p. 17
27. *Pagerinti rankraštynų darbą Tarybų Lietuvos bibliotekose*, „Literatūra ir menas“, 1951.X.7, nr 47(258).
28. *Valerijonas Vrublevskis. Jo politinės pažiūros ir revoliucinė veikla* (Istorinė studija apie 1871 m. Paryžiaus Komunos generolą ir 1863 m. Sukilimo Lietuvoje dalyvį. Diplominis darbas apgintas 1951 m., penkių autorinių lankų).

29. *LSDP 1894-1902 pirminio archyvo A.Moravskio išsaugotų dokumentų aprašymas* (Mokslinis tiriamasis darbas atliktas pagal sutartį, LKC CK Partijos Istorijos Institutui 1951 m. 2 autorinių lankų).
30. *N.G. Gogolis Lietuvoje*, „Literatūra ir menas“, 1952.II.3, nr 5(275).
31. *Moravskio A. Lietuvos darbininkų judėjimo istorija* (iš lenkų kalbos iššifruotas, parašytas ir papildytas paaiškinimais), 8 autorinių lankų darbas įtektas LKP CK Partijos Istorijos institutui 1952 m.
32. *Janka Kupala Lietuvoje*, „Literatūra ir menas“, 1952.VIII.6, nr 27(297).
33. *Rankraščių saugykloje*, „Švyturys“, 1952, nr 9, p.13.
34. *Dabatinė lenkų literatūra*, „Literatūra ir menas“, 1952.VIII.
35. *Valstiečiai ir jų kovos formos prieš feudalinį-baudžiavinį jungą Lietuvoje XV-XIX a. dokumentuose* (Mokslo tiriamasis darbas apima 3 aut. lankus, 1953 m. Įteiktas pagal sutartį Valst. Kariškas muziejus Kaune).
36. *Lietuvių ir ukrainiečių draugystės istorinės šaknys*, „Literatūra ir menas“, 1954.V.22, nr 21(395).
37. *Zadania początkujących literatów*, „Czerwony Sztandar“, 1954.VII.3., nr 156(312).
38. *Walery Wróblewski – wielki patriota i rewolucjonista polski*, „Czerwony Sztandar“, 1954.VIII.5, nr 184(340).
39. *Liaudies Lenkijos literatūra*. (Apžvalginio pobūdžio apybraiža apie Liaudies Lenkijo literatūros išsivistimą per 1944-1954 dešimtmetį. Darbas apima 2 aut. lankus, įtektas Grožinės literaturos leidyklos lenkų redakcijai).
40. *Vinco Mickevičiau-Kapsuko rankraščiai Lietuvos TSR Mokslų akademijos centrineje bibliotekoje*. (2 aut. lankų mokslo – tiriamasis darbas, įtektas LKP CP Partijos Istorijos Institutui. Darbas parašytas artėjant V. Mickevičiau-Kapsuko mirties sukakčiai 1955).

Artykuły napisane po 1954 roku [175]

1. *Przegląd utworów początkujących literatów*, „Czerwony Sztandar“,1955.V.22, nr 120(589).
2. *Daugiau dėmesio kultūrinio- literatūrinio palikimo kalusimais*, „Literatūra ir menas“, 1955.VI.18, nr 25(451).
3. *Rok Mickiewiczowski*, „Czerwony Sztandar“, 1955.VII.10, nr 162 (628).
4. *Mickevičiaus metai Liaudies Lenkijoje*, „Literatūra ir menas“, 1955.VII.9, nr 28(454).
5. *Adomas Mickievičius Vilniuje ir Kaune*, „Pergalė“, 1955.IX., nr 9, s. 89-96.
6. *Adam Mickiwicz w Wilnie*, „Czerwony Sztandar“, 1955.XI.26, nr 279(745).
7. *Vertingas dokumentas*, „Švyturys“, 1955, nr 6, s.24.

[175] Tamże.

8. *Walery Wróblewski (w pięćdziesiątą rocznicę śmierci)*, „Czerwony Sztandar“, 1958.VIII.5, nr 183(1568).
9. *Vilniau pilies teatras*, „Literatūros i meno metraštis“, 1959, s. 344-348.
10. *Pirmieji literaturiniai konkursai Vilniuje,* „Literatūros i meno metraštis“, 1960, s. 240-244.
11. *Pirmieji Vilniaus laikraščiai (1760-1860)*, „Literatūros i meno metraštis“,1961, s.153-165.
12. *Taras ŠečenkoVilniuje*, „Literatūros i meno metraštis“, 1961, s. 177-187
13. *Kraševskis ir Lietuva*, „Literatūta ir menas“, 1962.VII.28, nr 30(820).
14. *Jubileuszwa edycja wileńskiej powieści Kraszewskiego*, „Czerwony Sztandar“, 1963.I.22, nr 18(2984).
15. *Simonas Daukantas Vilniuje*, „Literatūra ir menas“, 1963.X.26, nr 43(885).
16. *Broliai vienminčiai (apie T. Ševčenkos draugyste Orenburge)*, „Tiesa“, 1964.III.7.
17. *Apie garsingo Vilniaus siužeta (apie T. Ševčenkos dailės darbus)*, „Literatūra ir menas“, 1964.III.10.

Grožinės tarybinės ir lietuvių literatūros kūrinių vertimai į lenkų kalbą atlikti ir paskelbti 1945-1954 m.

(Tłumaczenia utworów radzieckiej i litewskiej literatury pięknej na język polski dokonane i opublikowane w latach 1945-1954)

1. Korsakos K., *W ojczyznie* (*Tėvyneje*, eil.), „Prawda Wileńska“, 1945.II.6, nr 29(429).
2. Vaičiunas P., *Naprzód* (*Žygin broli*, eil.), „Prawda Wileńska“, 1945.II.14, nr 37(437).
3. Gira S.V., *Odbudujemy miasto Giedymina* (*Atstatant Gedimino miestą*, eil), „Prawda Wileńska“, 1947.VII.13, nr 81.
4. Tokombajer Aały, *Ośmiowiekowej Moskwie* (Kirgizijos liaudies poeto eil. apie Maskvą), „Prawda Wileńska“, 1947.IX.7, nr 105.
5. Lewin Ada, *Moskwie* (*Maskvai*, eil), „Prawda Wileńska“, 1947.IX.17, nr 109(906).
6. Tilvytis T., *Myśli października* (*Spalio mintys*), „Prawda Wileńska“, 1947.XI.7, nr 131(928).
7. J. Biliūnas, Nowele: Laska (Lazda), Koniec Brysia (Brisiaus galas), Gwiazda (Žvaigždė), Trafiłem (Kliūdžiau), Światło szczęścia (Laimės žiburis),1947.XII.6, (Biblioteka Akademii Nauk, Czytelnia Wróblewskiego, F29-697). [176]
8. Valsiūnienė V., *Delegatowi* (*Delegatui*, eil.), „Prawda Wileńska“, 1948.I.18, nr 8 (959).
9. Valsiūnienė V., *Lenin*, „Prawda Wileńska“, 1948.I.21, nr 9(959).

[176] Tamże.

10. P. Cvirka, *Sześć opowiadań*, 1948.II.19, (Biblioteka Akademii Nauk, Czytelnia T. Wróblewskiego, F29-696). [177]
11. Snečkus A., *Zadanie kolchozów Litwy Radzieckiej* (*Tarybų Lietuvos kolektyvinių ūkių uždaviniai*), Pilietinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1949.
12. Žemaitė J., *Nieszczęśliwe dzieci* (*Nelaimingi vaika, apsakymas*), Bodiun J i Desjatnik, *Wypisy z literatury dla klasy V szkół średniej*, zatwierdzone przez Ministerstwo Oświaty USRR, Lvovas 1950, psl. 146-150.
13. Cvirka P., *Pieśń* (*Daina*, apsakymas), Bodiun J i Desjatnik, *Wypisy z literatury dla klasy V szkół średniej*, zatwierdzone przez Ministerstwo Oświaty USRR, Lvovas 1950, nr 10, psl. 172-179.
14. Gudaitis-Guzevičius A., *Prawda korala Ignota* (*Kalvio Ignato teisybė*, romano fragmentas), Bodiun J i Desjatnik, *Wyspisy z literatury dla klasy V szkół średniej*, zatwierdzone przez Ministerstwo Oświaty USRR, Lvovas 1950, nr 10, psl. 211-216.
15. S.Neris, *Droga Bolszewików* (*Bolševikų kelias*, poema), Bodiun J i Desjatnik, *Wypisy z literatury dla klasy V szkoły średniej*, zatwierdzone przez Ministerstwo Oswiaty USRR, Lvovas 1950, nr 10, psl. 166-170.
16. S.Neris, *Błękitna siostro Wilija* (*Sesuo žydroji Vilija*, daina), tamże, s. 200
17. Tichonov N., *Naród radziecki przeciwko w walce o pokój przeciwko podżegaczom do nowej wojny* (*Tarybinės liausdies kova už taiką)*, Politines ir mokslo literatūros leidykla, Vilnius 1951.
18. Michalkov S., *Wilk-jarosz* (*Volk-travojed*, pasakėčia), atspausdinta „Czytanka“ dla kl. V szkół śred., Pedagogika Literatury Ludowej, Vilnius 1951.
19. Janonis J., *Ku jasnej przyszłości* (*Į ateitšį šviesią*, eil.*)*, atspausdinta vadovėlyje „Czytanka“ dla kl. V szkół. śred., Pedagogika Literatury Ludowej, Vilnius 1951.
20. Reimeris V., *Szkoła w pałacu dworskim* (*Mokykla dvaro rūmuose*, eil.), atspausdinta vadovėlyje „Czytanka“ dla kl. II szkoł. śred., Pedagogika Literatury Ludowej, Vilnius 1951, p. 64-65.
21. Korsakas K., *Niemen* (*Nemunas*), atspausdinta vadovėlyje „Czytanka“ dla kl. IV szkół śred., Pedagogika Literatury Ludowej, Vilnius 1951, p. 279.
22. Neris S., *Poema apie Staliną*, vertimas atspausdintas vadovėlyje „Czytanka“ dla kl. VII szkół śred., Pedagogika Literatury Ludowej, Vilnius 1952, p. 5-7.
23. Nalsiūnienė V., *Żywy Lenin po tej ziemi chodzi* (*Leninas žeme praeina gyvas*, poema), žurn. „Kobieta Radziecka“, 1952, nr 1, p.12.

[177] Tamże.

24. Ostrovoj S., *Pieśń bojowiczek pokoju* (*Kovotojų už taiką daina*, daina), „Kobieta Radziecka”, nr 2, p. 1.
25. Gesleris, *Motina*, šveicaro pažanginio poeto eil. atspausdintas laik. „Młodzież Litwy“, 1952, nr 3.
26. Isakovskij, *Czeremcha* (*Čeriomucha*, daina), „Młodzież Liwy”, 1952.IV.23
27. Giedra V., *Kobiecie radzieckiej* (*Tarybiniai moteriai*), „Kobieta Radziecka”, 1952, nr 4, p.12.
28. Michałkow S., *Dzieciom świata* (*Diedtiam mira*, poema), vertimas „Pionier Litwy”, 1952.V.31, nr 20, p.3.
29. Mieželaitis E., *W domowym ognisku*, „Kobieta radziecka”, 1952, nr 12, p.7.
30. Mieželaitis E., *Noc noworoczna*, „Pionier Litwy”, 1952.XII.30, nr 48.
31. Matutis A., *Niech kwitną nowe kwiaty* (*Te žydi naujos gėlės*), „Pionier Litwy”, 1953.IV.11, nr 14.
32. Matutis A,; *Przyjechało kino* (*Kinas atvažiavo*), „Pionier Litwy”, 1953.IV.11, p. 4.
33. Matutis A., *Doglądamy żyta*, (eil. vaikams), „Pionier Litwy“, 1953.IV.11, nr 14.
34. Ščipačev S., *Z liryki*, (*Iš lirikos*), „Kobieta Radziecka“, 1953.VII, nr 7, p.6
35. Mieželaitis E., *Egzaminy*, „Pionier Litwy“, 1953.V.18.
36. Rostovaitė T., *Przysięga* (*Priesaika*), „Kobieta Radziecka”, 1953, nr 3.
37. Blikevičius V., *Podróżuje sad szkolny*, (eil. vaikams), „Pioner Litwy”, 1953.VIII.24, nr 40.
38. Valsiūnienė V., *Matko* (*Motina*), „Czerwony Sztandar”, 1953.VIII.18, nr 95.
39. Skrickūtė L., *Zawsze gotów* (*Visuomes pasiryžęs*), „Pionier Litwy“, 1953.XI.5, nr 40.
40. Maršak S., *Szkoła na kołach* (*Mokykla ant ratų*), „Pionier Litwy”, 1953.XI.14, nr 42.
41. Mackevičius Br., *Kobiety* (*Moterys*), „Kobieta Radziecka”, 1953, nr 13, p.5
42. Marcinkevičius J., *Będzie hojny rok* (*Bus turtingi metai*), „Pionier Litwy“, 1953.XII.26, nr 48.
43. Venclova A., *Polskiemu poecie* (*Lenkų poetui Tuvimiu*), „Czerwony Sztandar”, 1953.XII.31, nr 156.
44. Rylski M.; *Rada Perejasławska*, „Pionier Litwy”, 1954.I.7.
45. Tyčyna P., *Rozkwitaj Ukraino*, „Pionier Litwy”, 1954.I.7.
46. Tilvytis T., *Wilnius*, „Czerwony sztandar”, 1954.I.15, nr 12.
47. Veclova A., *Domek Lenina w Poroninie* (*Lenino namelis Poronine*), „Czerwony Sztandar”, 1954.I.23, nr 19.
48. Tilvytis T; *W górach Pamiru* (*Palmiro kalnuose*), „Czerwony Sztandar“, 1954.I.30, nr 4

49. Aiškinis A., *Niedźwiedź i narty* (*Meška ir slidės*, pasakėčia), „Pionier Litwy“, 1954.I.30, nr 4.
50. Rodari G., *Poczekalnia* (*Laukiamasis*), „Pionier Litwy”, 1954.II.6, nr 5.
51. Rodari G., *Pociąg przyszłości* (Ateities traukinys), „Pionier Litwy”, 1954.II.6.
52. Rodari G., *Straż* (*Gaisrininkas*), „Pioner Litwy”, 1954.II.6, nr 5.
53. Rodari G., *Pieśń szewca* (*Batsiuvio daina*), „Pioner Litwy”, 1954.II.6.
54. Rodari G., *Chłopak z Modeny*, (*Berniukas iš Modenos*), „Pioner Litwy”, 1954.II.6, nr 5, p. 4.
55. Gordienko J., *Żołnierz państwa Radzieckiego* (*Tarybų Valstybės karys*), „Pioner Litwy”, 1954.II.20, nr 7.
56. Pobijūnas Alg., *Liszka –kierowniczka ogródka* (*Lapė-darželio vedėja*, pasakėčia), „Kobieta Rodziecka”, 1954, nr 2, p. 20.
57. Reimeris V.; *Do drogich przyjaciół*, „Czerwony Sztandar”, 1954.IV.18, nr 92
58. Bieliaukas A., *Algis białorączka w domu i w pochodzie* (*Algis baltarankis namie ir žygyje*), „Pioner Litwy”, 1954.V.15, nr 18.
59. Rylski M.; *Narodowi rosyjskiemu słowa*! (*Šlovė rusų tautai*), „Pioner Litwy”, 1954.V.15, nr 18.
60. Venclova A., *Do Ukrainy Radzieckiej*, „Czerwony Sztandar”, 1954.V.23, nr 121.
61. Baltakis A., *Córeczko nasza, Eglute nasza*, (*Eglė mūsų, dukrelelė mūsų*), „Kobieta Radziecka“, 1954, nr 6, p. 6.
62. Jonynas A., *Nad mogiłą bratnią pod Alytus*, „Czerwony Szatandar”, 1954.VII.3, nr 156
63. Neris s., *Miasto ruin* (*Gruvesių miestas*, poema), „Czerwony Szatandar”, 1954.VII.7, nr 159.
64. Venclova A., *Wilnius*, „Czerwony Szatandar”, 1954.VII.13, nr 164.
65. Tank M., *Przy pomniku Czerniakowskiego w Wilnie*, „Czerwony Szatandar”, 1954.VII.13, nr 164.
66. Tivytis T., *Na ziemi litewskiej* (fragmentas poemos *Usnynė*), „Czerwony Szatandar”, 1954.VII.21, nr 190.
67. Giedra V., *O maleu niedbaleu* (*Apie vaiką nevaleką*, poema), „Pionier Litwy“, 1954.X.9, nr 39.
68. Mackevičius Br., *Pustka* (*Tuštuma*), „Kobieta Radziecka“, 1954, nr 9, p.16.
69. Rostovaitė T., *W dziecięcym żłobku świecą białe łóżka*, „Kobieta Radziecka“, 1954, nr 10.

Vladas Abramavičius. Monografinė apybraiža

SANTRAUKA

Šių metų gegužės 9-tą dieną savo 100-asiąs gimimo metines atšventė bibliografas, poetas, publicistas, vertėjas - Vladas Abramavičius, kurio vardas šiandien yra ne tik užmirštas, bet ir visiškai nežinomas. Iki šiol niekas neparašė išsamaus darbo apie šio asmens gyvenimą ir kūrybą. Būtent dėl šios priežasties ir buvo pasirinkta tokia magistrinio darbo tema: *Vladas Abramavičius. Monografinė apybraiža.*

Pagrindinis šio darbo tikslas buvo „ištraukti" iš užmaršties žmogų, kuris savo talentu ir darbu prisidėjo prie lietuvių ir lenkų kultūros ir literatūros vystymosi.

Darbas susideda iš keturių skyrių.

Pirmame skyriuje: *Vlado Abramavičiaus biografija (1909-1965),* trumpai aprašyta šio asmens biografija ir supažindinama su jo veikla ir kūryba.

Antrame skyriuje: *Nuo „minties brėkšmės" iki regionalizmo. Vlado Abramavičiaus poezija,* analizuojami jo vieninteliai du eilėraščių rinkiniai parašyti lenkų kalba: *Minties brėkšmė (Świtanie myśli)* (1930) ir *Regioninė (Regjonalne)* (1933).

Trečias skyrius: *Publicistika ir mokslo-populiariosios knygos* skirtas apžvelgti Vlado Abramavičiaus parašytus straipsnius ir knygas.

Paskutinis skyrius: *Vladas Abramavičius kaip vertėjas,* kuriame pristatyti Abramavičiaus versti lietuvių rašytojų eilėraščiai ir proza į lenkų kalbą.

Darbo pabaigoje buvo padarytos tokios išvados. Vladas Abramavičius tai poetas, prozaikas, publicistas, kuris nei būdamas gyvas, nei po mirties nebuvo pastebėtas. Šiandien jo vardas žinomas ir siejamas tik su Mokslų Akademinos Biblioteka, kurioje dirbo rankraščių skyriaus vedėju 25 metus. Dėl šios priežasties ir buvo parašytas šis magistrinis darbas, kuris turėtų išryškinti tą faktą, kad Vladas Abramavičius tai ne tik bibliotekos darbuotojas, bet ir nuostabus istorikas, galbūt ne pirmaeilis, bet taip pat ir poetas, prozaikas, vertėjas, publicistas.

Vladas Abramavičius. Monographic outline

SUMMARY

On 9th of May 2009 bibliographer, poet, publicist and translator Vladas Abramavičius, whose name is not only forgotten, but also is absolutely unknown, has celebrated his 100th birthday. Until now no one has publicized detailed work about his life and oeuvre. For this reason *Valdas Abramavičius. Monographic outline* was chosen as the theme of this thesis.

Main objective of the thesis was to remember man who contributed to the evolution of Lithuanian and Polish culture and literature with his talent.

Thesis contains four main parts.

First chapter *Biography of Vladas Abramavičius (1909 – 1965)* outlines biography and introduces his work and oeuvre.

Second chapter *Form the "dawn of the thought" till regionalism. Poetry of Vladas Abramavičius* analyses two (which were ever published) Polish poetry selection books *Dawn of the thought* (*Świtanie myśli)* (1930) and *Regional (Regjonalne)* (1933)

Third chapter *Opinion journalism and popular science books* presents review of articles and books written by Vladas Abramavičius.

Last chapter *Vladas Abramavičius as translator* overviews Lithuanian authors prose and verse translations into Polish.

Following conclusions have been made: Vladas Adamavičius as poet, prosaist and publicist has not been recognized nor during his lifetime nor after his death. Nowadays his name is being associated with The Library of the Lithuanian Academy of Sciences, where he had been working for 25 years as head of Manuscripts Department. The propose of the thesis was to emphasize the fact that Vladas Abramavičius was not only library worker, but also poet, prosaist, translator and publicist.